

Tartu Ülikool
Eesti ajaloo õppetool

Urmas Klaas

Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Võrumaa praostkond
1848-1917

(Diplomitöö)

Juhendaja: prof. Sulev Vahtre

Tartu 1994

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Kokkuvõte	lk.
Lisa 1 (Võrumaa peale Sisukord (lühiväljaandis)).	55
Lisa 2 (Statistiline ülevaade praostkonna arvulisest suurusest).	lk.
Sissejuhatus (lühiväljaandis).	4
1. Võrumaa praostkond peale usuvahetusliikumist 1848-1861.	10
1.1. Koguduste asutamine.	10
1.2. Uute koguduste olmeprobleemid.	14
1.3. Koguduste sisemine elu.	18
1.4. Perioodi 1848-1861 kajastamine statistikas.	21
2. Võrumaa praostkond, Vene isevalitsuse usupoliitika liberaalsel perioodil 1861-1885.	24
3. Võrumaa praostkond. Venestusaja algusest 1905. ja 1917. aasta revolutsiooniliste sündmusteni.	31
3.1. Konfliktid luteriusu kirikuga.	31
3.2. Uute koguduste ja kirikuhoonete rajamine.	35
3.3. Venestusaeg statistikapeeglis.	39
3.4. 1905. aastast 1917. aastani.	41
4. Ülevaade preesterkonnast.	43
4.1. Algandmestiku tutvustus.	43
4.2. Preesterkonna analüüs.	48

Kokkuvõte	55
Lisa 1 (Võrumaa peale usuvahetusliikumist).	56
Lisa 2 (Statistiline ülevaade praostkonna arvulisest suurusest).	58
2.1. (Koguduste suurused. Naturaalandmed).	59
2.2. (Liikmete juurdekasvud protsentides eelmise seisu suhtes).	66
2.3. (Silutud kasvukóverad).	73
2.4. (Koguduste osakaalu dünaamika praostkonnas).	81
2.5. (Praostkonna suuruse dünaamika).	90
2.6. (Koguduste osakaal praostkonnas).	92
Lisa 3 (Preesterkond).	95
3.1. (Ülevaade preestritest).	95
3.2. (Algandmestik).	119
3.3. (Kodeeritud algandmed).	123
3.4. (Preesterkonna statistiline analüüs).	126
Lisa 4 (Praostkonna kaart).	141
Kasutatud allikad ja kirjandus.	143

1 Vt. lisa 4.

2 Рухомая прабоца па вывяданні архіваў у в. Г. М., 1988. С. 14-17.

3 SAA, F.9356, nimistu 1, lk. 2 r 3.

Sissejuhatus.

1845.-1848. aasta talurahvaliikumise tulemusel suurenenud õigeusuliste arv Võrumaal determineeris siin õigeusu praostkonna loomise. Erinevatel aegadel kuulus praostkonda 15 kogudust (Võru, Räpina, Antsla, Karula, Haanja, Kähri, Malupe, Laanemetsa, Marienburgi, Opekalna, Kaika, Timo, Valga, Valka), mis lokaliseerituna territooriumile moodustasid ka 15 õigeusu kihelkonda (1). Praostkondi kui kirikuringkondi, kus kihelkondade järgi jälgisid praostid, loodi 18. sajandi algusest alates Peeter Esimese poolt läbiviidud õigeusukiriku sekulariseerimisreformide (patriarhi institutsiooni kaotamine ning Püha Sinodi loomine) tulemusel. 19. sajandil selles osas olulisi muutusi ei toimunud(2). Praost allus piiskopkonna valitsusele, tema õigused ja kohustused olid määratud eriliste instruksioonidega, mis olid kinnitatud Püha Sinodi poolt. Praosti kohustused: 1) teostas kontrolli kiriku ja vaimulikkonna üle; 2) viis ellu piiskopkonna valitsuse otsused; 3) andis vaimulikkonnale loa lahkuda 25 versta kaugusele kirikust; 4) omas juhtivat funktsiooni oma praostkonna koguduse üle; 5) oli arbiitriks vaidlustes ja kaebustes vaimulike ning koguduse liikmete vahelistes vaidlustes, kui need ei nõudnud kohtulikku asja arutamist (3).

Käesolev diplomitöö on pühendatud Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Võrumaa praostkonnale. Vaatluse all on periood 1848-1917.

1 Vt. lisa 4.

2 Русская православная церковь. Очерки истории.
Т. I М., 1988. Стр. 74.-77.

3 EAA, f.5256, nimistu 1, lk. 2-3.

Tundub olevat põhjendatud just taoliste piirdatumite valik, sest 1848.a. lõppenud usuvahetusliikumine avas kvalitatiivselt uue peatüki vene õigeusu kiriku ajaloo Liivimaal ning 1917. a. revolutsiooniliste sündmuste tulemusel moodustatud Eestimaa piiskopkond (kuhu hakkas kuuluma ka varasem Liivimaa kubermangu Eesti ala) märgib juba uue perioodi algust õigeusu kiriku ajaloos.

Kahtlemata kuulusid ülal esitatud praosti ülesanded ka Võrumaa praosti kohustuste hulka, kuid paraku pole taoliste funktsioonide täitmine olnud kas küllaldaselt dokumenteeritud või pole need dokumendid säilinud, mistõttu on võimatu teema esitamine täpselt sellises kontekstis. Kuna praosti institutsioon oli küllaltki oluline õigeusu kirikus ning tema arhiiv sisaldas muid olulisi materjale, siis jätkub küllaga probleeme, mida uurida. Töö autorit on huvitanud küsimused, mis seotud uute koguduste loomisega, nende materjaalse kindlustamisega. Omaette probleemiks oli ka uute koguduste sisemine elu, kui aktiivselt osalesid usuvahetajad jumalateenistustel, kuidas täitsid kirikukombeid. Intrigeerivaks aineseks on ka kogu selle problemaatika kajastumine praostkonna statistilises materjalis. Viimane muutub eriti oluliseks, kui algavad õigeusut äralangemised ning naasmised luteri usku.

Mitmetes küsimustes jääb tihti arusaamatuks ühe või teise aspekti aktualiseerimine: miks 1885. aastast algab järsk õigeusuliste arvu kasv Võrumaa praostkonnas, kuidas mõjutavad venestusreformid õigeusu kiriku olukorda Võrumaal. Taolistel juhtudel on autor pidanud vajalikuks materjali esitamist ka laiemal taustal. Vaatluse all on näiteks tsaarivalitsuse usupoliitika tervikuna. 1905. a. ja 1917. a. tormilised sündmused ei jätnud mõjutamata ka Võrumaa praostkonda. Kulmineerunud õigeusust taganemist illustreerivad ilmekalt statistilised andmed.

Ajavahemikus 1848-1917 teenis Võrumaa praostkonnas 65 preestrit. Kuna nende kohta on säilinud mitmeid eluloolisi andmeid, siis ei ole siinkirjutaja saanud loobuda kiusatusest neid ka lugejale tutvustada. Kaunis huvitava pildi annab preesterkonnast statistiline analüüs. Sellele tuginedes võime esile tuua ka mitmeid huvipakkuvaid seoseid.

Töö on varustatud lisadega. Lisas 1 on ära toodud 1845.-1848. aasta usuvahetusliikumise arvulised tulemused. See oli alus, millele rajati Võrumaa praostkond. Lisa 2 kätkeb endas statistilist ülevaadet praostkonna arvulisest suurusest. Lisas 2.1. on esitatud koguduste kaupa aastate lõikes nende arvuline suurus (naturaalandmed). Lisa 2.2 võimaldab meil vaadelda koguduste arvulist suhtelist juurdekasvu protsentides eelmise seisu suhtes. Tuginedes taolisele statistilisele võttele saame hea ülevaate koguduse liikmete arvu muutumisest ning saadud tulemustega võime opereerida ka töö sisulises osas (materjal illustreerib ilmekalt 1865. ja 1885. aasta rükaaside mõju kirikuloole). Lisas 2.3. on esitatud koguduste silutud kasvukóverad ühisel skaalal. Silutud kasvukóverad näitavad ilmekalt tendentsi, mis avaldus koguduse liikmete arvukuses. Ühise skaala väärtuseks on see, et nii on kogudused omavahel paremini võrreldavad. Lisa 2.4. kätkeb endas informatsiooni, kus on näha koguduste osakaalu dünaamika praostkonnas. Tunnuseks on valitud koguduse liikmete arv jagatuna praostkonna suurusega osutatud aastal. Lisa 2.5. põhjal on näha praostkonna suuruse dünaamika aastatel 1848-1916 (17). Teatud huvi pakub ka lisa 2.6., kus on esitatud koguduste osakaal praostkonnas (demostratsiooniks on valitud aastad 1848, 1865, 1891, 1916 (17) ja seda sisulistel põhjustel, sest antud aastad tähistavad pöördepunkte õigeusu kiriku ajaloos Liivimaal).

Lisa 3 on tervikuna pühendatud preesterkonnale. Alajaotus 3.1. esitab koguduste kaupa ülevaate preestritest, kes seal ajavahemikus 1848-1917 teenisid. Alajaotuses 3.2. on materjalid preestritest esitatud juba statistiliselt töödelduna (nende lisade täpne seletus on antud töö sisulises osas, vt. neljas peatükk lk. 43).

Võrumaa õigeusu praostkonna piirid ei ühtinud Võru maakonna administratiivsete ega ka Võrumaa lutrius^e praostkonna piiridega. Võimaliku segaduse vältimiseks on töösse lisatud kaart, kus on märgitud Võrumaa õigeusu praostkonna kihelkondade piirid (lisa 4).

Eesti Ajalooarhiivis on peale Eesti Vabariigi taasiseseisvumist täienenud ka õigeusu koguduste fondid. Lisandunud materjalide alusel loodi ka uus fond- Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Võrumaa Praostkond. See fond on kõige enam kasutamist leidnud ka antud diplomitöös. Paraku pole see fond küll täielik. Siiski tuleb fondi materjalidest esile tõsta just praostkonna preestrite iga aastaseid aruandeid, kus pidi olema ära näidatud koguduste arvuline suurus, kihelkonna territoriaalne ulatus ning ülevaade preestri elu- ja teenistuskäigust. Tuginedes sellistele materjalidele on koostatud praostkonna statistiline ning preesterkonna ülevaade. Nendes aruannetes ettetulevaid lünki on aidanud täita koguduste endi fondid. Koguduste fondide ning Riia Vaimuliku Konsistoriumi fondi alusel on kirjutatud see osa tööst, kus on juttu õigeusu kiriku organisatsiooni väljaarendamisest Võrumaa praostkonnas. Loomulikult on neid kasutatud ka teistes kontekstides, kuid nende osa mainitud probleemi valgustamisel on olulisem. Paraku pole ka koguduste fondid kaugeltki täielikud. Arhiivi allikatest olulistena tuleb mainida ka Võru- ning Valgamaa luteriusu praostkonna koguduste fonde.

"Tallinn" 1935

"Olavik" 1935

"Postimees" 1935, 1936

Joh. Kopp. Eesti Kiriku Organisatsioonid ja Kirikud Eestis ja Lätis

19. aastase Tallinnas Eesti Kiriku ja Luteriuse Kiriku, 1905

Neid on kasutatud lahkamaks probleemi, mis seotud segaabielpaaridega ning pastorite suspendeerimisega. Viimast küsimust käsitles omal ajal laialdaselt ka press, mistõttu on kasutamist leidnud mitmed ajalehed ja ajakirjad (4).

Diplomitöö kirjutamisel on autor tuginenud mitmele erialateosele. Piirdugem siinkohal mõne olulisema tutvustamisega. Eriliselt tuleb esile tõsta Johan Kópu töö "Usutunnistuselised liikumised Liivi-ja Eestimaal 19.aastasajal"(5).Raamatus annab prof.Kópp ülevaate vene õigeusu tulekust Baltimaadele,kuid enam tähelepanu on pööratud probleemidele,mis saatsid õigeusu kirikut tema sisulises hingekarjase töös ning mis kerkisid seoses õigeusust taganemisega ja naasemisega luteriusku.Raamat annab igati objektiivse pildi kirjeldatud probleemidest.Samade küsimuste lahendamisel on autorit aidanud ka J.Kópu mälestuste raamat (6) ning O.Silla poolt kirjutatud "Eesti kirikulugu"(7).

Omaette kirjanduse liigi moodustavad õigeusu vaimulike poolt kirjutatud teosed.Vaadeldgem siin kahte olulisemat.Preester N.Leismann annab oma raamatus "Õigeusu ajalugu Baltimaal uuemal ajal"(8) ülevaate õigeusu kiriku ajaloost peale usuvahetusliikumist.Raamat on vajalik,et mõista õigeusu preestrite vaatenurka ühele või teisele küsimusele,ka annab ta üsna hea faktoloogilise aluse,kuid paraku ei saa antud töö autor nõustuda kõigi preester Leismanni järeldustega.Tihti jääb N.Leismannil puudu objektiivsusest.

4"Linda" 1894,1899

"Tallinna Sóber" 1895

"Olevik" 1898

"Postimees" 1896,1898.

5 Joh.Kópp.Usutunnistuselised liikumised Liivi-ja Eestimaal 19.aastasajal(edaspidi:Kópp...).Tartu,1905

Huvitavaks materjaliks on metropoliit Aleksius (praegune Moskva ja kogu Venemaa pühim patriarh Aleksius Teine) doktoridissertatsioon(9). Paraku aga tugineb nimetatud töö paljuski vaid kirjanduslikule materjalile (mida on kasutatud ka käesolevas peaseminaritöös) ja väga vähe arhiiviallikatele. Küll aga on töö vajalik, et aru saada märksa laiematest ja sügavamatest tendentsidest vene õigeusu kirikus, mis avaldasid oma mõju ka Võrumaa praostkonnale. Ka on käsitletav töö märksa neutraalsem ning konstruktiivsem kui N. Leismanni raamat.

-
- 6 Joh. Köpp. Mälestuste radadel. 3. kd. Tallinn, 1991.
 - 7 O. Sild. Eesti kirikulugu (edaspidi: Sild...). Tartu, 1938.
 - 8 N. Leismann. Õigeusu ajalugu Baltimail uuemal ajal (edaspidi: Leismann...). Riia, 1907.
 - 9 Алексий (Ругин), митрополит. Очерки по истории православия в России (edaspidi: Aleksius...). М., 1974.

1. Vórumaa praostkond peale usuvahetusliikumist
(1848-1861).

1.1. Koguduste asutamine.

1845.-1848. aasta talurahvaliidumise Liivimaal mõjutas oluliselt siinset konfessionaalset pilti. Kui varem oli meil tegemist peamiselt luteriusuliste eesti talupoegadega, siis 1848. aastaks kasvas nende hulgas oluliselt õigeusuliste arv. Enne usuvahetust asus hilisema Vóru praostkonna aladel vaid kaks õigeusu kogudust (Räpinas ja Vórus) ning nende koosseisust olulisema osa moodustasid vene rahvusest elanikud (Räpinas paberivabriku töölised ja Pihkva kubermangu Liivimaapoolset küljel elavad venelased; Vóru linnas vene rahvusest kaupmehed, riigiametnikud ning linnas viibivad sõjaväelased) (1).

1848. aastaks aga oli Vórumaal usuvahetusliikumise tulemusena 7236 õigeusulist, mis 1850. aasta rahvaarvust moodustas 11%. Suurem oli õigeusuliste arv Hargla kihelkonnas (32,1%), Karula kihelkonnas (26%) ja Räpina kihelkonnas (16,7%) (2)(3).

On täiesti seaduspärane, et nii suure hulga õigeusuliste olemasolu tingis iseseisvate õigeusu koguduste ning lõppkokkuvõtteks ka õigeusu praostkonna loomise vajaduse. Usuvahetusliikumine tervikuna Liivimaa kubermangus viis aga

1 N.Hindo. Ap. Õigeusu Räpina kogudus 1752-1937. Lk. 9.-10.

2 H.Kruus. Talurahva käärimine Lõuna-Eestis 19. sajandi 40. aastail. Lk. 342.

3. Vt. täpsemalt lisa 1.

1850.a. iseseisva Riia õigeuspiiskopkonna loomiseni, mis varem oli olnud Pihkva piiskopkonna vikaarpiiskopkond (1836.a., kui Riia vikaarpiiskopkond loodi, oli Liivimaal 13.317 õigeusulist. 1850.aastaks oli see tõusnud 146-lt 183-le) (4). 146. 183-le.

1846.a. rajati Võru praostkonna territooriumile 4 õigeusu kogudust: Karulas (Jumalaema kaitse kogudus), Marienburgis, Kähris, (Miikaeli kogudus) ja Haanjas (Nikolai kogudus) (5)(6). Koos Rápina (Püha Sakariase ja Eliisabeti) ja Võru (Püha Katariina) kogudustega eksisteeris 1846.aasta augustiks 6 kogudust (1845.a. oli asutatud ka Valga Nikolai kogudus, kuid see liideti Võru praostkonnaga alles 1890. aastate lõpus). Sellele baasile moodustas Liivimaa Vaimulik Valitsus oma ukaasiga 26. augustil 1846. a. Võrumaa praostkonna, mis allus algul Liivimaa Vaimulikule Valitsusele, hiljem Riia Vaimulikule Konsistoriumile (üldse loodi selle ukaasiga Liivimaale 7 õigeusu praostkonda) (7). Paraku pole autori käsutuses üksikasjalikku allikmaterjali nende koguduste loomisest, mistõttu tuleb piirduda vaid ülalesitatud konstateeringuga.

Kuid sellega uute koguduste loomise protsess Võru praostkonnas ei lõppenud. Päevakorras oli ka koguduste moodustamine Antslas, Laanemetsas, Mõnistes, Opekalnas ja Malupes.

Nii on arhiivis säilinud mitu Sangaste preester Poletajevi kirja Riia piiskop Filaretile, kus esimene palub luba asutada Antslasse õigeusu kogudus, kuna antud piirkonnas on õigeusuliste arv tunduvalt suurenenud ning sellega ümbruskonna õigeusu kirikute

4 Aleksius, lk. 350, 614.

5 Eesti... V Valgamaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus (edaspidi: Valgamaa...). Lk. 189.-190.

6 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 33, l. 1.-26.

7 EAA, f. 5256, nim. 1, s. 3, l. 1.-2.

koormus kasvanud (8). Piiskop Filaret pöördus omakorda palvega Liivi-, Eesti- ja Kuramaa kindralkubernereri kantselei poole. Seal ei peetud otstarbekaks Sangaste õigeusu kihelkonna jagamist kaheks (s. t. selle arvel Antsla kihelkonna loomist). Soovitati ehitada Antsla lähedale Sangaste abikirik, kuna see oleks majanduslikult kergem (9). Sellele vaidles tormiliselt vastu preester Poletaev, kes väitis, et ta on füüsiliselt võimetu hingekarjase töö tegemiseks 4000 (just nii suur oli Sangaste kogudus) koguduse liikme juures. Asjade käigu kiirendamiseks teatas preester Poletaev, et tal on kiriku tarvis Antsla mõisas isegi maja valmis vaadatud (10). Kuid tarvis läks veel mitut preester Poletaevi ja piiskop Filareti palvekirja, enne kui kindralkubernereri kantselei oli nõus hoonete ja maa eraldamisega uue kiriku tarvis (11). Sellele otsusele tuginedes andis 21. juunil 1847. a. Püha Sinod välja ukaasi, millega jagati Sangaste õigeusu kihelkond kaheks: Antsla ja Sangaste kihelkonnaks (12). Analooiliselt toimus ka õigeusu kihelkondade asutamine Opekalnas, Laanemetsas ja Malupes. 7. juunil 1847. a. tegi Marienburgi preester ettepaneku eraldada Marienburgi kihelkond. Taolise ettepaneku kiitis heaks ka kindralkubernereri kantselei ning selle alusel andis Püha Sinod 30. septembril 1847. a. välja ukaasi, millega Opekalna kogudus ka loodi (13).

Laanemetsa Püha Peetruse ja Pauluse kogudus loodi Karula koguduse jagamise teel. Karula preester palus oma kirjas 5. veebruarist 1847 Riia piiskop Filaretti, et see viiks vastava ettepaneku kõrgemate võimude ette. Asjade käik oli tulevasele

8 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 111, l. 1.-2.

9 Samas, l. 4.

10 Samas, l. 5.-7.

11 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 111, l. 26.

12 Samas, l. 22.-23.

13 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 125, l. 1.-11.

Laanemetsa kogudusele soodne, sest juba 23. aprillil 1847 a. jagas Püha Sinod oma ukaasiga Karula kihelkonna kaheks ning nii sündis Laanemetsa õigeusu kogudus (asus osaliselt ka endise 1847. a. asutatud Hargla-Móniste õigeusu kihelkonna aladel)(14). Kuid juba 1849. aasta lõpul tundus Riia piiskop Platonile, et Laanemetsa kogudus on liialt suur ning kihelkond laialivalguv, samas oli ka Móniste regioonis õigeusuliste arv suurenenud. Sellele tuginedes tegi ta ettepaneku lahutada Laanemetsa kihelkonnast mõned piirkonnad, liita need Móniste regiooniga (ulatus ka praeguse Läti aladele) ning luua nii uus Móniste õigeusu kihelkond (15). Sellega oli päri ka Püha Sinod, mis oma 30. novembri ja 5. detsembri 1849. aasta ukaasidega Móniste kihelkonna ka moodustas(16).

Mónevõrra hilisemasse aega jääb Malupe, Timo, Kaika ning Valka iseseisvate koguduste asutamine. Materjali süstematiseerituks esitamiseks olgu ära märgitud ka nende koguduste loomine.

21. märtsi 1853 a. ukaasiga otsustas Püha Sinod luua Ape, Malupe ning Marienburgi mõisa ühe piirkonna baasil Malupe õigeusu kihelkonna. See ala kuulus varem Marienburgi kihelkonda(17). Kaika Püha Kolmainu Jumala ning Valka Püha Isidori kogudused loodi 1896. a. Kaika kihelkond moodustati Karula kihelkonna idapoolse osa iseseisvumisega. Isidori koguduse põhikontingent tuli Valga linnast ning selle ümbruskonna valdadest(18). Timo õigeusu

14 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 120, l. 1.-6.

15 EAA, f. 1940, nim. 1, s. 24, l. 41.-41p.

16 EAA, f. 1940, nimistu 1.

17 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 110, l. 1.

18 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 110, l. 52. Valgamaa..., lk. 391.

19 Võrumaa..., lk. 253.-254.

kihelkond loodi Vóru, Kähri, Rápina ja Haanja kihelkonna teatud osadest 1902. a. (Timo **T**aevaminemise kogudus) (19). Viimati nimetatud koguduste loomise sisulisi küsimusi vaatleme allpool.

Ülalesitatud materjalist järeldub, et uute õigeusu kihelkondade loomine ei saanud olla õigeusu kiriku ühepoolne akt, vaid vaja oli ka riigivóimu (konkreetsel juhul kindralkubernerikantselei) positiivset suhtumist, mille taotlemine oli mõnikord aeganóudev, kuid mitte vóimatu. Kristalliseerub ka uute koguduste loomise süsteem. Senised kogudused olid paisunud liialt suurteks ja küsitavaks muutus sellisel juhul vaimuliku töö efektiivsus. Taolisel juhul pöördus preester uue koguduse loomise palvega Riia piiskopi poole, kes omakorda palus nõusolekut kindralkubernerilt ning Püha Sinodilt. Viimase ukaasiga ka uue koguduse (lokaliseerituna territooriumile moodustas kihelkonna) loomine vormistati.

1.2. Uute koguduste olmeprobleemid.

Kui uute koguduste loomine oli suhteliselt kerge ülesanne, siis märksa komplitseeritumaks kujunes nendele kogudustele kirikuhoonete ehitamine ning mõningate teiste materiaalsemate probleemide lahendamine.

19 Vórumaa..., lk. 253.-255.

Kehtestatud korra järgi kohustas Liivimaa kindralkuberner sillakohtuid eraldama maad või ajutisi hooneid uute koguduste tarvis. Sellel pinnal aga tekkis riigivõimul tugev konflikt kohaliku aadliga, kes nägi ohtu omandile (protestikiri siseministrile 3. oktoobrist 1845). Selle alusel andis tsaar Nikolai Esimene 24. oktoobril 1845. a. ukaasi, millega vabastati eramõisad kohustusest eraldada maad ja hooneid õigeusu kogudustele. Koht uue kiriku ehitamiseks tuli otsida ja määrata kindralkuberneril koostöös piiskopiga. Kõne alla võisid tulla nüüd üksnes kroonumõisad (20). Taolist olukorda pidasid õigeusu preestrid diskrimineerimiseks. Üldse heidavad nad ette, et riigivõim ei hoolitse küllaldaselt nende eest (21).

Huvitav on vaadelda olukorra tegelikku seisu Võrumaa praostkonna näite varal. Usuvahetusliikumise käigus 1846. a. rajatud kõik 4 kogudust (Haanja-Plaani, Kähri, Karula, Marienburgi) pidid alustama jumalateenistusi selleks otstarbeks kohandatud elumajades. Vaid Rāpina ja Võru kogudustel, kui juba 18. sajandil asutatud kogudustel, olid kivist kirikuhooned. Nii kasutati Karula koguduses jumalateenistusteks vana puumaja Karula mõisast, mille teises otsas asus kogukonnakohus. Ruumid olid väga kitsad ning puudulikud (22). Ka samal aastal asutatud Kähri koguduse olukord polnud parem. Lisaks kehvadele tingimustele tuli kogudusel sageli ühest hoonest teise kolida (23). Olukord stabilisaeerus kui asuti 1848. a. ehitatud koolihoonesse Tsoalgo külas (24).

20 Остзейский вѣстник. Стр. 42.-43.

21 Täpsemalt vt. Leismann, lk. 62.-65.

22 Valgamaa..., lk. 390.-391.

23 Võrumaa..., lk. 250.

24 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 33, l. 12.-23.

Spetsiaalset kirikuhoonet polnud ka Marienburgi kogudusel, jumalateenistusi viidi läbi selleks kohandatud kivist majas (25). Parem oli sellel taustal Haanja-Plaani koguduse olukord, kus kirik asus kivist vundamendile rajatud spetsiaalses puust kirikuhoones (26).

Analüüsides esitatud materjali 4 koguduse kohta oleks absurdne väita, et riigivõim ja kohalikud omavalitsused oleksid neid diskrimineerinud, juhul kui kohe polnud vastavatud kogudustele üle anda spetsiaalseid kirikuhooneid. Seda enam, et juba järgmisel, 1847. a. sai endale puust kiriku Karula kogudus (27). 1850. a. valmis puust kirik Kähri koguduse tarvis (28). Samal aastal sai analoogilise kirikuhoone ka Marienburgi kogudus (29). Huvitavad andmed on säilinud Antsla koguduse ajaloost. Ka 1847. a. asutatud Antsla kogudus pidi jumalateenistusi alustama üürimajas. Teatud põhjustel oli see preester Solovskile ebamugav, ka ei rahuldanud preestrit talle eraldatud üürikorter. Solovski kaebuse alusel andis Riia kindralkuberner kantselei välja korralduse, millega kästi kõik ebamugavused kohalikel ametivõimudel likvideerida. Preester Solovski tunnistas, et seda ka tehti. Lisaks eraldas Püha Sinod oma ukaasiga kõigile kogudustele igal aastal remondirahasid, erandiks selles polnud ka Antsla kogudus (30).

Seega võime öelda, et mingist diskrimineerimisest polnud juttugi. Veelgi enam, EAA-s on hulga ukaase Pühast Sinodist, millega määratakse rahalist toetust vastavatud kogudusele, mis esialgu mõnes üürimajas jumalateenistusi läbi viisid.

25 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 33, l. 23.-24.

26 Samas, l. 9.-12p.

27 Valgamaa..., lk.390.-391.

28 Võrumaa..., lk. 254.

29 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 66, l. 72.-80.

30 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 111, l. 35.-43.

Summad tulid enamasti vaimulike õppeasutuste kapitalidest. Riia piiskopi loal võis neid summasid kasutada ka inventari ja atribuutika ostmiseks, sest kirikuhoonete ehitamise võimalusi polnud ning puudus ka remondivajadus üürimajades (31). Autori käsutuses on materjale, mis näitavad, et eraldatud summad polnud sugugi väikesed. Küll aga peab ütlema, et tookordne Võrumaa praost J. Elenin polnud küllaldaselt täpne ning korrektne esitama konsistooriumile aruandeid laekunud summadest ning nende kulutamisest. Seda tõendavad korduvad etteheited ning korduvjärelpärimised (32).

Teiste süüdistuste hulgas mõisnike aadressil ei pea paika ka üldine väide, nagu keeldunuks nad kirikute tarvis maad ja ruume rentimast (33). Vähemalt Võrumaa praostkonnast pärineb üks vastupidine näide. Nii sõlmisid 1850. a. Laanemetsa preester Joann Lebedev ja Laanemetsa mõisnik Emil Stackelberg lepingu, mille kohaselt Emil Stackelberg andis kogudusele rendile korteri kiriku, vaimuliku ning vaimuliku abi tarvis, lisaks ühe suure kuuri. Rendisumma oli 150 rubla aastas (34). Võrdlusena esitame, et kõigile vastavatud kogudustele eraldati Püha Sinodi poolt veel: 400 rubla aastas preestri palgaks, lisaks tema korteri tarvis 80 rubla, sõitudeks kihelkonna piires 250 rubla, sama suur oli ka psalmilugeja aastapalk (35).

Järgnevalt vaatleme, kuidas oli muutunud koguduste olukord antud küsimuses 1861. aastaks, kui usuvahetusliikumisest oli möödas üle kümne aasta.

Kirikute arengul olid mõned tegurid, mis olid juba eelnevalt (36).

Talude arengus mõned tegurid, mis olid juba eelnevalt (37).

31 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 2, l. 1.-3.

32 Samas, l. 11.-15.

33 Leismann, lk. 62.-64.

34 EAA, f. 1940, nim. 1, s. 133, l. 3.-84.

35 EAA, f. 1655, nim. 2, s. 120, l. 6.

36 Rõpp, lk. 103.

1861. aastaks kuulus Võru praostkonda 11 kogudust. Neist Antsla, Malupe ning Opekalna kogudustel polnud oma spetsiaalset kirikuhoonet. Kui kaks esimest kogudust viisid jumalateenistusi läbi selleks üüritud elumajades, siis Opekalna kogudus kasutas selleks Marienburgi kirikut. Ülejäänud 8 kogudusel olid omad kirikuhooned, mis peale Röpina ja Võru kirikute olid puust, ning kivist vundamendil (36). Täpsed andmed ehitussummadest on meil Möniste ning Laanemetsa kirikute kohta. Mõlemat ehitust assigneeris Püha Sinod 16.000 rublaga hõbedas (37).

1.3. Koguduste sisemine elu.

Tõsiseks kujunesid peale usuvahetusliikumist vastavatud kogudustes ka probleemid, mis seotud sisulise tööga.

Paljud eestlastest usuvahetajad tekitasid preestritele probleeme, kuna tahtsid naasta luterikirikusse. Et seda teostada ei saanud, siis hoidsid nad eemale õigeusu kommete täitmisest. Nad ei läinud armulauale, sest arvasid, et need, kes pole veel õigeusu kirikus armulaual käinud, võivad luteriusku tagasi pöörduda (38). Taolises olukorras pöördusid preestrid abi saamiseks riigivõimu poole, et see paneks usutõrkujad koguduseliikmete ülesandeid täitma.

36 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 46, l. 1.-84.

37 EAA, f. 1940, nim. 1, s. 132, l. 9.

38 Kõpp, lk. 108.

Nii kirjutas Liivimaa kubermanguvalitsus 10. mail 1848. a. kogukonnakohtutele ette, et nad peavad preestritele selles kaasabi osutama. 1851. a. seda korraldust uuendati ning nende suhtes, kes ei täitnud kiriklike kombetalitusi, võis rakendada trahvimist 1 rubla 50 kopika ulatuses (39). Ka andis kubermanguvalitsus piiskopi soovil välja määruse, mille järgi õigeusulisi talupoegi 3 päeva enne ja 3 päeva pärast armulaua käimist füüsiliselt karistada ei tohtinud. Luteriusuliste kohta sellist määrust ei olnud (40).

Paraku pole autori käsutuses materjale, mis otseselt kinnitaksid prof. Kõpu ülalesitatud seisukohti. Säilinud on Laanemetsa preestri kaebus 1851. aastast Riia piiskopile, kus Laanemetsa preester teatab, et paljud usuvahetajad käivad endiselt luteriusu kirikus. Seoses sellega palub piiskop Platon Võrumaa praostil oma alluvatele edasi öelda, et nad mõistlikult ning sobival ajal oma koguduse liikmetele meelde tuletaksid ning sisendaksid, et nende kirik on õigeusklik ning jumalateenistustel tuleb käia seal, mitte luteriusukirikus. Selleks tuleb preestritel uusi liikmeid kirikuga liita (41). Seega polnud ülalesitatud probleemid võõrad ka Võrumaa praostkonnale. Ka esines Võrumaa kirikutes veel olukordi, kus näiteks 1865. a. paljud preestrid lasid jumalateenistustel laulda luteriusu laule, peeti luteriusu palvusi ja neid mõistagi luteriusu palveraamatutest. Taolist olukorda taunis ka Riia Konsistooriumi ukaas 31. maist 1865. aastast (42).

Antud situatsiooni võib vaadelda kahest aspektist.

39 Kõpp, lk. 108

40 Samas, lk. 108.-109.

41 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 3, l. 24.-24p.

42 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 3, l. 76.-76p.

Ühelt poolt polnud tõesti õigeusu kirikul võimalik nii ruttu välja anda vajalikku vaimulikku kirjandust eesti ja läti keeles piisavas koguses. Alahinnata ei tohi seisukohta, mille kohaselt õigeusu preestrid kasutasid luteriusu kirjandust, et rahvast kirikus kinni hoida. Väga tõsiseks probleemiks oli õigeusust kujunemas äralangemine.

Peale usuvahetust tekitas probleeme ka preesterkonna nõrk koosseis. 24. augustil 1848. a. esitas Riia piiskop Platon järelepärimise Võrumaa praostile, et teada saada, kas antud praostkonnas on selliseid vaimulikke, kes oma käitumise, hariduse ning kohaliku keele mitteoskamise pärast ei sobi ametisse(43). Paraku pole meie käsutuses praost Elenini vastust, kuid on säilinud piiskop Platoni korraldus 5. oktoobrist 1850. aastast. Selles kirjutab Platon, et temani on jõudnud teated, mille järgi Võrumaa praostkonna mitmed preestrid ei oska kohalikku keelt. On laisad ning ei mõista kasu, mis tõuseb kohaliku keele oskamisest. Sellised preestrid olid Travlinski ja Nikolski. Neile määras piiskop Platon igakuise trahvi-50 kopikat hóbedas kuni nad keele ära õpivad. Laanemetsa preester Rozanovi keeleoskust hinnati aga nii madalalt, et tema trahvisumma oli 1 rubla hóbedas. Probleem kohaliku keelega oli terav ka veel 1857. a., kui trahviti Võru vaimulikku Aleksei Solovjovi. Analoogilisi probleeme oli korduvalt mitme abivaimulikuga erinevates kogutustes (44). Teiste haridust puudutavate küsimustega jäi Platon ilmselt rahule, sest kõik Võrumaa preestrid olid seminariharidusega (preestrite haridusprobleemid tulevad täpsemalt vaatluse alla neljandas peatükis).

43 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 3, l. 8.-8p.

44 Samas, s. 267, l. 4.-27.

Aeg 1846. aastast 1850. aastate lõpuni moodustab ühtse perioodi Võrumaa praostkonna ajaloo. Selles ajavahemikus moodustati uusi õigeusu kihelkondi, mille piirid ei olnud stabiilsed ja muutusid kaunis tihti 1850. aastate lõpuni. Eriti aktiivselt tehti seda 1853. aastani (45). Muudatused olid kantud vajadusest muuta kihelkondade territooriume kompaktsemaks, kergendada koguduseliikmete juurdepääsu kirikule (arvestada tuli kiriku asukohta, teeolusid), vähendada mõne väga suure koguduse vaimuliku (näiteks Karula) koormust. 1859. aastaks näib see probleemidering ületatud olevat, sest Võrumaa praost Troitski ringkirjale, kus ta küsib preestritelt, kas on vaja kihelkonna piire muuta, vastavad kõik eitavalt (46).

1.4. Perioodi kajastumine statistikas

Statistilised andmed Võrumaa praostkonna kohta algavad 1848. aastast. 1850. aastate lõpuni, mil kihelkondade piirid muutusid suhteliselt kindlateks, võime praostkonna statistikas täheldada teatud seaduspärasusi.

45 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 102, l. 25.

46 Samas, s. 115, l. 23.-43.

Kui 1855. aastani koguduse liikmete arv pidevalt muutus, siis 1861. aastaks see pilt stabiliseerus märgatavalt (47). See oli otseselt seotud kihelkonnapiiride muutumisega. 1855. või 1861. aastaks saavutas koguduse liikmete juurdekasv stabiilsuse ning teatud haripunkti, sealt aga algas langus (selle põhjuseid vaatleme täpsemalt teises peatükis) või siis ei toimunud enam erilist juurdekasvu (48). Nii suurenes Võru koguduse liikmete arv 1855. aastaks 1850. aastaga võrreldes ligi 21%, 1861. aastaks aga oli tõus 1855. aastaga võrreldes 20,6%, mis 1850. aastaga võrreldes teeb juba üle 41%. Samas kui 1865. aastaks oli juurdekasv kahanenud 5%-le. Kõik see on seotud Võru kihelkonna piiride muutumisega, mis stabiliseerus juba 1861. aastaks (49).

Analoogiline oli ka Räpina koguduse olukord. Seal põhjustas 1855. a. suure languse (15,6%) Põlva, Kiidjärve ning Võnnu piirkondade lahutamine kihelkonnast (50). Kiirem aga oli liikmete arvu stabiliseerumine Karula Kihelkonnas. Suure languse põhjustas seal 1850. a. Laanemetsa koguduse eraldumine (22,2%). Järgnevalt aga on koguduse liikmete juurdekasv suhteliselt stabiilne. Samasugune olukord oli ka Laanemetsa koguduses, kus 1855. aastaks olid kihelkonnas piirid kinnistunud ning siitpeale oli areng stabiilne (3-5%).

Kahtlemata mõjutasid koguduseliikmete arvu ka mitmed teised tegurid, nagu preestri hingekarjasetöö efektiivsus, üha enam süvenev tendents õigeusust äralangemisele. Kuid 1848-1861 polnud need sügavalt tooniandvateks. Põhiline aspekt, mis mõjutas koguduseliikmete arvukust ühes või teises kihelkonnas, oli kihelkonnapiiride muutmine.

47 Vt. lisa 2.2.

48 Vt. lisa 2.3.

49 EAA, f. 5271, s. 35, l. 4.-12.

50 Samas, s. 40, l. 1.-14.

Kui välja jätta piiride muutumisega seotud muudatused, võime koguduste liikmete arvu juures täheldada kasvutendentsi, mis aga edaspidi väheneb (51).

2. Võime koguduste liikmete arvu juures

Liikmete arvu juures täheldada kasvutendentsi, mis aga edaspidi väheneb (51).

1995-1999. aasta andmetel on koguduste liikmete arv suurenenud 1995. aastast 1999. aastani. Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani. Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani. Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani.

Liikmete arvu juures täheldada kasvutendentsi, mis aga edaspidi väheneb (51). Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani. Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani. Koguduste liikmete arvu kasvutendentsi on täheldatud ka 1995. aastast 1999. aastani.

51 Vt. lisa 2.4.

1 Vt. esimene peatükk lk. 19

2 Vt. lisa 2.3.

3 Vt. lisa 2.4.

2. Võrumaa praostkond 1861-1885.

Liberaalne periood Vene isevalitsuse usupoliitikas.

1845.-1848. aasta usuvahetusliikumise käigus ning selle mõjul tekkinud õigeusu kogudused põrkusid peagi raskete probleemidega. Paljuski majanduslikel põhjustel usku vahetanud eesti ja läti soost isikud pettusid oma valikus. Tekkis soov naasta luteri kirikusse. Soov süvenes sedavõrd, kuivõrd kahanesid lootused saada majanduslikku kasu, mis pidi tõusma keisri usku üleminekul. Olukorda ei muutnud ka mitmesugused sunnivahendid, mida rakendati, et panna õigeusulisi kirikukombeid täitma (1).

Alates 1850. aastate lõpust kuni 1880. aastate teise pooleni võime kõigi koguduste juures täheldada koguduseliikmete arvu kasvutempo aeglustumist ning isegi olulist tagasilangust. Oluliselt vähenes suhteline juurdekasv Võru, Räpina, Antsla, Karula, Mõniste koguduses. Veelgi suuremad olid aga tagasilöögid Malupes, Marienburgis, Kähris, Haanjas ja Laanemetsas. Opekalna kogudus, mis on alati olnud kaunis väikese arvuline, näitab ka siin üles suhtelist stabiilset arengut ning ei teinud läbi suuri langusi koguduseliikmete arvus (2), (3). Loomulikult kaasnes sellega ka kogu praostkonna arvulises koosseisus juurdekasvu aeglustumine

1 Vt. esimene peatükk lk. 19

2 Vt. lisa 2.3.

3 Vt. lisa 2.4.

(eriti 1860.-te lõpul ja 1870.-te algul), 1885. aastaks oli toimunud isegi langus (4). Kirjeldatava protsessi tulemusena langes 1891. aastaks 1848. aasta seisuga võrreldes oluliselt järgmiste koguduste osakaal praostkonnas (sulgudes on ära näidatud nende osakaal protsentides 1848. a. ja 1891. a.): Marienburgi (12,1%-4,2%), Karula (26,3%-21,3%)(5).

Järgnevalt püüame avada kujunenud statistilise pildi tagamaid märksa laiemal taustal.

1855. a. tuli Venemaal võimule tsaar Aleksander Teine, kelle poliitikat peetakse üldiselt liberaalseks. Tema liberaalsus väljendus ka religioossetes küsimustes, mis sai aga mürgiseid pilkeid õigeusu kiriku ringkondadest (6). Liivimaal peetakse Aleksander Teise aja liberaalseks poliitikaks 1861. a. ametisse asunud kindralkuberner Liewnit. Just tema tulekuga ning piiskop Platoni lahkumisega samal ajal seostatakse nn. raskete aegade tulekut õigeusu kirikule Liivimaal (7). Raskeks aga kujunesid need töösti ja selleks oli ka rida sügavaid põhjuseid.

Nagu juba eespool mainitud oli alanud õigeusust äralangemine ning naasemine luterikirikusse. Seaduslikult aga oli selline asi võimatu - see kes oli õigeusku ristitud, selles kirikus laulatatud, see pidi sinna ka kuuluma. Kuid Liivimaal tuli tihti ette olukord, kus üks abielupool ei olnud õigeusku, vaid luterlane. Vene impeeriumi seaduste kohaselt nimetati sellist abielu segaabieluks ning see oli juriidiliselt kehtiv vaid siis, kui laulatus oli toimunud õigeusu kirikus. Abielu mitteõigeusuline

4 Vt. lisa 2.5.

5 Vt. lisa 2.6.

6 Архивский фонд. Стр. 42.-43.

7 Leismann, lk. 75.

pool pidi enne laulatust andma vande, et kasvatada oma lapsi õigeusu vaimus ja kõik võidmised tehakse õigeusu kirikus (8). Just viimane klausel oli vastumeelt vanematele, kes olid aru saanud oma veast, mille nad tegid usku vahetades ning ei soovinud nüüd oma lapsi õigeusu kiriku liikmeteks jätta.

Levima hakkas nn. metsik abiellu, s.t. ilma kirikliku laulatusega. Et mitte laulatusel nõutavat töötust laste õigeusu kasvatamise kohta anda, elati ilma laulatamiseta (9). Olukorra leevendamiseks esitas tookordne Liivimaa kindralkuberner vürst Suvorov 1857. a. keisrile ettepaneku, kus soovitas segapaaridest võrsunud laste ristimise vabaks jätta ja neile, kes vahepeal usku vahetanud, anda luba luteriusku tagasi minna. Ettepanek jäi tulemusteta (10).

Liivimaal läks asi järjest segasemaks. Kasvas õigeusu kiriku kommete täitmisest eemalehoidmine ja soov naasta luteriusku (11). Seda situatsiooni ilmestab Riia Vaimuliku Konsistooriumi ukaas Võru praost Aleksander Troitskile 27. novembrist 1864. aastast. Selles kohustab konsistoorium vaimulikke paremini täitma oma ametiülesandeid. Aeg olevat raske ning seetõttu tulevat eriti hoolas olla. Nõutakse, et vaimulikud oleksid koguduse liikmete suhtes võimalikult sõbralikud. Jutlustes tuleks olla mõjukas, kaitsta rahvast äralangemise eest (12).

Kuid üha enam levis olukord, kus õigeusulised käisid salaja luteriusku ja luteriusulised käisid õigeusku. Kõik aga toome ära sellest, et need, kes luteriusku on juba võtnud, ei arvas ta, et võivad luteriusku tagasi võtta. See on tõeline süüalane, et luteriusulised ei taha luteriusku tagasi võtta. Kõik see on näide sellest, et luteriusulised ei taha luteriusku tagasi võtta.

8 П. И. Нелав. Практическое руководство . . . , стр. 299, - 291 (edaspidi: Netšajev...).

9 Kópp, lk. 118.

10 Samas, lk. 112.

11 Samas, lk. 116.-117.

12 EAA, f. 5271, s. 3, nim. 1, l. 71.-71.p.

luterikirikus kriklikke kombeid täitmas. Neid hakati nimetama kirikuvarasteks (13). Eestlastest ja lätlastest usuvahetanute nõudmised keskendusid ikka ja jälle põhiliselt kahele aspektile; 1) sooviti naaseda luteriusku ja 2) laste kasvatamisel segaabielpaarides olgu usuvabadus. Et seda tsaarivalitsuse poolt ei lubatud, siis võib õigustatult püstitada küsimuse sunniviisil õigeusustamisest, mille tööriistaks oli vene õigeusu kirik.

Selline olukord Balti riikides leidis vastukaja ka Saksamaal ning Šveitsis. Ulatuslikult kajastas situatsiooni sealne kirjutav press, peeti avalikke loenguid, asutati Eestlaste ja Lätlaste sõprade ühing (14). Küsimus ähvardas arutelule tulla ka Preisi riigipäeval, mispeale Vene välisministeerium avaldas otsustavalt protesti. Olukorra tõsidust märkis ka Otto v. Bismarck, kes eravestluses Vene saadikuga märkis, et ta ei saa taolist arutelu takistada (15). Asjade selline käik ei saanud puudutamata jätta ka Vene keskvalitsust. Olukorra selgitamiseks saatis Aleksander Teine kohale oma tiibadjutandi krahv Bobrinski. Krahv Bobrinski ei külastanud küll Võrumaad, kuid tema poolt kontrollitud Viljandi, Pärnu ning Tartu maakondade olukord oli selles suhtes analoogiline. Me ei vaatle üksikasjalikult krahv Bobrinski visiiti, küll aga toome ära olulisemad lõigud tema lõppjäreldest: nii arvas ta, et siinsed 140.000 usuvahetanut ehk vaid 1/10 osas on tõelised õigeusklikud. Ta konstateerib, et usuvahetajad ei täida kirikukombeid, koguduse sisemine elu on neile täiesti

13 Köpp, lk. 118.

14 Остзейский вѣстник. Стр. 62.

15 Köpp, lk. 132.

vóoras (ei peeta paastu, ei käida kirikus, kodus palvetatakse luteriusu raamatute järgi, käiakse agaralt luterikirikus) ning toob ära ka preestrite seisukoha: kui kehtestataks usuvabadus, siis jääks õigeusule truuks väga väike osa usuvahetanutest (16). Krahv Bobrinski tegi ettepaneku Balti provintssides välja kuulutada usuvabadus (17). See ettepanek tundus õigeusu kiriku ringkondadele ennekuulmatuna. Ka ei saanud tsaar Aleksander Teine sellega kaasa minna, oleks ju nii toimunud Vene riigivõimu positsioonide oluline nõrgenemine Balti provintssides. Pidi ju vene õigeusk just olema selleks vahendiks, mis liidab siinseid piirkondi Vene Impeeriumiga (18). Et aga nii sisemine kui ka välimine surve valitsusele kasvas, siis andis Aleksander Teine 14. mail 1865. a. välja ukaasi, mille kohaselt lubati segaabielpaaride laulatamist õigeusu kirikus toimetada ilma reversaalita, s. t. ilma kohustusega, et kõik sellest abielust võrsunud lapsed ristitaks ja kasvataks õigeusu kommete järgi (19). Oluline on, et seda seadust ei kuulutatud välja avalikult ning seetõttu ei leia me seda ka "Vene impeeriumi seaduste täielikust kogust". Sellest anti teada vaid administratiivsel teel kohalikele konsistoriumitele (20). Seetõttu ei pidanud antud ukaasi ka õigeusu preestrid millekski ning tõstsid kaebuse pastorite vastu, kes sellest kinni pidasid (21). Seda enam, et segapaare tuli endiselt laulatada õigeusu kirikus, ning seejärel võis pidada korduvlaulatuse luteri kirikus (22).

16 Kópp, lk. 125.-126.

17 Samas, lk. 127.

18 Прибалтийский край под русской властью. Стр. 22.-24.

19 Sild, lk. 217.-218.

20 Kópp, lk. 133.

21 Sild, lk. 217.-218.

22 Kópp, lk. 134.-135.

1865. aasta ukaas leevendas mõnevõrra tekkinud situatsiooni, kuid mõistagi ei suutnud seda lahendada, mis polnud kindlasti ka ukaasi eesmärk. Taoline poolik lahendus andis aga asjadele uut hoogu. Õigeusulised vanemad hakkasid pastoritelt nõudma, et need lapsi ristiksid. Tõusis ka nende arv, kes salaja luteri kirikus armulaual käisid. Peagi aga hakkasid pastorid selliseid õigeusust äralangenuid avalikult leeritama, neid ühes teistega armulauale võtma, nende lapsi ristima, neid matma jne. Aegamööda sai see harilikuks nähtuseks (23). Loomulikult protesteerisid selle vastu õigeusu preestrid, kes nägid pastoreid sellises tegevuses lauspealetungi õigeusule (24). Pastoreid suhtes algatati ka kriminaalasju, kuna nad olid nii tegutsedes üle astunud kehtivatest seadustest (25).

Liivimaa konsistoorium pöördus 5. veebruaril 1874. a. kindralkonsistooriumi poole palvega, et lõpetataks õpetajate süüasjad selles küsimuses. Kirjas märgitakse, et 28 pastori suhtes käib antud asjas uurimine ning lisaks on sellega seotud veel 93 õpetajat (Liivimaal oli ametis vaid 103 õpetajat). Kindralkonsistooriumi palve alusel lõpetas Aleksander Teine oma ukaasiga 22. juulist 1874. aastast need süüasjad. Prof. Kópp konstateerib, et sellega hakkas usuasjades maksma usuvabadus(26).

Põhimõtteliselt võime sellega nõustuda, sest lastekasvatamine oli 1865. a. ukaasi alusel vaba ning 1874. a. ukaasiga ei karistatud enam ka pastoreid, kes äralangenute juures luteriusu kombetalitust läbi viisid. Sellele tuginedes valitses Liivimaal tõesti mõnevõrra vabam olukord,

23 Kópp, lk. 135.

24 И. Белаев. Судьбы православия в Прибалтийском крае, Стр. 129, - 130.

25 Sild, lk. 217.-218.

26 Kópp, lk. 149.-150.

mida kinnitavad ka statistilised andmed Vórumaa praostkonna kohta, kus oluliselt pidurdus ning ka vähenes õigeusu koguduste arvuline juurdekasv (27).

Kuid rõhutada tuleb, et 1865. aasta ukaas polnud avalik ning 1874. aasta ukaas oli antud ühekordse õigusaktina ühes konkreetses küsimuses. Seega puudus usuvabadust otseselt deklareeriv dokument.

27 Vt. täpsemalt peatüki algus.

3. Vórumaa praostkond venestusaja
algusest 1917. aasta revolutsiooniliste sündmusteni.

3.1. Konfliktid luteriusu kirikutega .

1881. a. peale tsaar Aleksander Teise mõrvamist tulid Venemaal võimule poliitilised ringkonnad, kes asusid revideerima senist mõnevõrra liberaalsemat poliitikat. Eesmärgiks sai ka Vene Impeeriumi rahvuspiirkondade eripärade likvideerimine, nende tihedam liitmine impeeriumiga. Heaks vahendiks ürituse elluviimiseks pidi olema õigeusu kirik.

Loomulikult ei sobinud selle kursiga kokku 1865. ja 1874. aasta ukaasid, need mõjusid nüüd lausa anakronismidena. 7. augustil 1885. a. kehtestas Püha Sinod oma ukaasiga taas 1865. aastani kehtinud korra segaabieludest laste ristimisel. Kuna oli levinud õigeusust taganemine leeritamise ja laulatamise kaudu (mis mõistagi oli *de jure* kehtetu) tuginedes 1874. aasta ukaasile, siis keelati ka segaabielud (1).

Väga meelepärane oli olukorra muutus õigeusu preestritele. Nad ei hoiu värvi kokku valitsuse kiitmiseks ning ilmekas on just preester Leismanni seisukoht.

1 Netšajev, lk. 291.

2 Joh. Köpp, Mälestuste raamat. 3. köide, lk. 137.

Ta konstateerib, et lõpuks ometi kehtestati saksa korra asemele vene kord (2).

Kindlaks oli määratud järgmine abiellumiskord: 1) isik, kes pole õigeusku, peab abielludes õigeusulisega andma allkirja, et ta ei hakka abikaasat usu tõttu taga kiusama, ei sunni teda ähvardustega oma usku astuma ning selle segaabielu lapsed peavad saama ristitud ja kasvatatud õigeusu reeglite järgi; 2) segaabiellud peavad olema laulatatud õigeusu vaimuliku poolt õigeusu kirikus, keelatud on taolise abielu laulatus vaid luteri kirikus; 3) abielu puhul Liivimaa, Eestimaa ja Kuramaa kubermangus nõutakse, et laulatatav paar esitaks tunnistuse pastorilt, milles sisalduks teade nende maha hõikamisest kantslist ja abielu sõlmimiseks ei tehta mingeid takistusi, pastorit tuli ka informeerida laulatuse toimumise ajast (3).

Pikema selgitusetagi on selge, et taoline kord oli diskrimineeriv luteriusu suhtes. Seda kinnitab veelgi Liivimaa kindral-kuberner Mihhail Zinovjev 30. septembri 1886. aasta korraldus, millega ta keelas trahvide, vangistuste ning laste äravõtmise ähvardusel vanematelt õigeusust taganemise leeritamise ja laulatuse kaudu (4).

Riigivõim hakkas nüüd vastutusele võtma neid luteriusu kirikuõpetajaid, kes olid toimetanud kiriklikke talitusi õigeusust taganejate perekondades (5). Ajavahemikus 1884-1894 oli Liivimaal toimunud antud probleemi lahendamiseks 199 kohtuprotsessi. Tavaliselt oli karistuseks noomitus, rahatrahv 25-30 rubla, arest 3 nädalat, suspendeerimine 1-st-12-ne kuuni.

2 Leismann, lk. 94.-95.

3 Свод законов императорских. Стр. 11.-12.

4 EAA, f. 1269, nim. 1, s. 494, l. 41

5 Joh. Köpp. Mälestuste radadel. 3. Kd. Lk. 137.

Raskemateks karistusteks olid vallandamine, vangistus 2-8 kuuni ja Läänemeremaadest väljasaatmine (6).

Mingiks erandiks antud küsimuses polnud ka Võrumaa, mille õigeusu kogudused eksisteerisid kõrvalt luteriusu kogudustega ning kõik muutused Vene valitsuse usupoliitikas puudutasid ka kahe erineva kiriku vahelisi suhteid. Nii luteriusu kui ka õigeusu vaimulikuid käitusid vastavalt oma positsioonile, kaitsesid oma kirikut ning püüdsid hea seista, et ei esineks äralangemisi.

Järgnevalt peatume lühidalt 8 luteriusu pastori tegevusel. Nende ametikohustuste täitmine jättis jälje ka Võrumaa õigeusu kiriku ajalukku.

Oluline figuur on siin Räpina pastor Friedrich Masing, kes oli samuti toimetanud kiriklikke kombetalituse õigeusust taganejate juures. Pastor Masingu tegevusest on säilinud ulatuslik dokumentatsioon, mis tõesti näitab tema energilist tegutsemist käsitletavas ainevallas. Tulemuseks oli Riia ringkonnakohtu 2. kriminaalosalakonna otsus 5. detsembrist 1891: suspendeerimine kolmeks kuuks (7).

Veelgi kurvemaks aga kujunes Karula pastor Evald Paslaki ning Marienburgi pastori Brenneri saatus. Teadaolevatel andmetel on esimest karistatud analoogilise tegevuse eest kolmel korral. Esimest korda 1893. a., kuid selle otsuse peale esitas pastor Paslak kassatsiooni korras edasikaebuse ning pole teada, kuidas asjade käik edasi arenes (8). Kuid 1894 aasta novembris oli ta uuesti Riia ringkonnakohtu ees, nüüd järgnes suspendeerimine (9). 1899. aastast pärineb uus teade, mille kohaselt oli pastor Paslak armulauale võtnud õigeusulisi. Tulemuseks oli vaimuliku seisusest

6 Kópp, lk. 169.-170.

7 EAA, f. 1269, nim. 1, s. 494, l. 43.

8 "Linda" 1894/46, lk. 372.

9 Samas, lk. 732.

vallandamine (10). Tema tegevust peeti õigeusu kirikule eriti kahjulikuks ning ohtlikuks, sest kui mitmetele teistele pastoritele heideti armu ning nende karistused tühistati ja nende seisus taastati, siis Evald Paslaki palvele vastas tsaar 30. detsembril 1902. a. eitavalt (11).

Pastor Brennerit karistati 1891.a. 4-kuulise suspendeerimisega, 1892. a. 8-kuulisega ning 1894. a. vallandati. Tema edasise saatuse kohta andmed puuduvad (12).

Põlva pastor Georg Schwarzi puhul kujunes asjade käik soodsamaks. Talle määratud suspendeerimise tühistas tsaar oma 14. novembri 1894. aasta ukaasiga (antud ukaasi alla käisid kõigi Liivimaa pastorite analoogilised süüasjad (13)).

Kaasaja ajakirjanduse veergudele jõudsid teated veel meie poolt käsitletava regiooni luteriusu 4-st pastorst, kelle tegevus mõjutas luteri ning õigeusu kirikute suhteid (Valka õpetaja Letsius, Rouge pastor Rudolf Kallas, Antsla õpetaja Stein ning Valga pastor Adolf Planjeh).

Tehes antud probleemist kokkuvõtet, tuleb veelkord konstateerida Vene riigivõimude avalikku diskrimineerivat usupoliitikat luteriusu suhtes. Uut hoogu taolises poliitikas võime täheldada seoses venestusajaga Eestis. Ja just sellel perioodil puhkesid tõsisemad konfliktid ka Võrumaa eri konfessioonide vaimulike vahel. Ebaõige oleks taolises olukorras konflikti allikana näha vaid vaimulike omavahelisi suhteid. Konflikti põhjustajaks tuleb pidada riigivõimu usupoliitikat.

10 "Linda" 1899/23, lk. 383.

11 EAA, f. 1297, nim. 1, s. 235, l. 1.

12 EAA, f. 1270, nim. 1, s. 80, l. 1.-10.

13 "Tallinna sõber" 1895/20.

Eitada aga ei saa erinevate vaimulike erinevaid positsioone käsitletud kofliktides. Pastorid püüdsid kõigiti võidelda diskrimineerivate seaduste vastu, preestrid aga püüdsid kõigiti täita neile tehtud ettekirjutisi. Mõistetavad on mõlemad käitumismotiivid.

3.2. Uute koguduste ja kirikuhoonete rajamine •

Tsaarivalitsuse ning õigeusu kiriku valitsevate ringkondade uut hoogu 1885. aasta järel näitas ka rea uute õigeusu koguduste loomine ning neile ja juba varemloodutele, uute kirikuhoonete ehitamine.

1890. aastate algul kerkis päevakorda õigeusu koguduse loomine Kaikasse ning Valka. Kaika kihelkond otsustati luua Karula õigeusu kihelkonna idaossa. Õigeusu kiriku seisukohalt oli kavandatav samm ka kõigiti seaduspärane, sest Karula kogudus oli tõest paisunud 3000-lähedaseks (ametlikult 3307 1891. aastaks, kuid antud arvu adekvaatsuses tuleb kahelda, põhjustest allpool). 1896. a. uue koguduse loomine ka vormistati. Preestri antud andmetel kuulus sinna 982 isikut. Sellega vähendati Karula

preestri koormust ning parandati Kaika kandi õigeusuliste olukorda (Püha Sinodi ukaas 25. jaanuarist 1896. aastast)(14)(15).

1896. a. loodi uus kogudus Valkas. Selle liikmeteks olids peaaegu eranditult kõik vene rahvusest isikud (16).

Huvitav on teada, et 1902. a. lõpul asutatud Timo koguduse (Kähri, Rápina, Vóru ja Haanja kihelkondade kaugematest osadest) loomise initsiaatoriks oli Riia piiskop Agafangel isiklikult (17).

Veelgi ilmekamalt näitab õigeusu kirikule Liivimaal uute soodsate olude tulekut uute kirikuhoonete ehitamine. Nimelt said 1890. aastate teisest poolest kuni 20. sajandi esimese kümnendini Vórumaa praostkonna 15 kogudusest 7 uued kirikuhooned. Vaid Timo kogudus pidi jumalateenistusi läbi viima Pille küla koolimajas (18).

1895. a. õnnistati koguni 3 uut kirikuhoonet. Peale mõningaid vintsutusi (nimelt polnud parun Vietinghof nõus eraldama 4 dessantiini maad uue kiriku ehitamiseks, mistóttu tuli ehituskruunt avada vahetult vana kiriku naabruses) avati 25. juunil 1895. a. Marienburgi uus kivikirik, mis oli ehitatud riigi kulul (19).

Päev varem, 22. juulil, oli rõõmustav sündmus Opekalna õigeusulistel, sest valmis uus riigi ja annetajate rahedega ehitatud kivikirik(20).

1895. a. augustis valmis ka Antsla kirik, mis ehitati Püha Sinodi rahadega (9000 rbl.) endise puust palvemaja asemele ning õnnistatud Püha Elia nimelisena (21).

14 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 80, l. 23.

15 Vt. lisa 2.1.

16 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 85, l. 109.-112p.

17 Aleksius, lk. 342.

18 Vórumaa..., lk 239.

19 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 427, l. 262.-271.

Tükk aega oli olnud päevakorras uue kiriku ehitamine Malupe kogudusele. Säilinud on Võrumaa praosti Protopovi ja Malupe preestri Hvoinski kiri Püha Sinodi ülemprokurörile Konstatin Pobedanostsevile. Selles palutakse Pühalt Sinodilt toetust kuni 3000 rubla uue kiriku ehitamiseks. Argumentidena tuuakse asjaolusid, et juba 40 aastat on eksisteerinud Malupe kogudus, kuid kirikuhoonet pole, lisaks sellele paiknevat kogudus hajutatult muusulistest seas (see nõuab justkui erilist meelekindlust)(22). Paraku ei selgu kas ja kui palju Püha Sinod Malupe kiriku tarvis raha eraldas, kuid 1896. a. õnnistati uus kirikuhoonest (23).

Kahetsusväärne oli Valka koguduse olukord. 1896. a. loodud 1751 liikmega kogudusel puudus oma kirik (24). Kuid juba 1896. aasta augustist on säilinud akt, kus Friedrichs^hofi mõisnik Ivan Lindebaum ning Riia piiskopkonna valitsus on sõlminud kokkuleppe, mille kohaselt müüb ^{Lindebaum} 3200 rubla eest oma valdustest maad Valka koguduse ehitatavale kirikule (25). Arhiivis on säilinud kaunis laiaulatuslik materjal kiriku ehitamisest, selle üksikasjalik valgustamine pole aga ilmselt vajalik. Küll aga tahaks rõhutada asjaolu, mis kumab läbi kõigist kiriku ehitamisega seotud materjalidest, et uus kirik õnnistati Püha Usukannataja Isídori ning 72 Jurjevi veretunnistaja mälestuseks (kirik õnnistati 1898. a. Riia piiskopi Agfangeli ning Liivimaa kidralkubernereri Surovtsevi juuresolekul)(26)*

20 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 85, l. 89.-96

21 Võrumaa..., lk. 392.

22 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 426, l. 184.-184p.

23 Samas, s. 94, l. 60.-65.

23 Samas, s. 80, l. 112.

25 Samas, s. 427, l. 256.

26 "Olevik" 1898/43.

* 1472. a. hukati Tartus preester Isídor väidetavalt koos oma 72 kaaslasega. Seda akti on vene õigeusu kirik alati igal võimalikul korral rõhutanud. Venestusaja poliitiline õhkkond soosis igati selle meenutamist.

Kähri peaingel Miikaeli kirik ehitati 1899. a. endise 1850. aastast pärineva puukiriku kórvale, mis hiljem lammutati. Ehituseks annetas Peterburi kaupmees Ivan Bogdanov 6000 rubla, millele Riia piiskopkond lisas 1800 rubla. Kirik oli põllukividest (27).

Mónevórra rohkem on säilinud materjali Kaika Püha Kolmainu Jumala kiriku ehitamise kohta.

Kaika kogudus kasutas jumalateenistusteks kiriku ehitamiseks talupoeg Jaan Kase käest 100 rubla eest aastas üüritud ruume (leping sõlmiti kohe peale koguduse asutamist 1896. aasta oktoobris)(28). Kuid 982-liikmelisele kogudusele oli vaja siiski kirikuhoonet, ehitusmaterjalina otsustati kasutada puitu ning raha ehituseks 6500 rubla annetas Peterburi kaupmees Feodor Nikolajev (29). Ehitustöid oli nõus teostama Johan Topp, kes arvas 6500 rublast piisavat ning temaga sõlmis Riia piiskopkonna valitsus ka vastava lepingu. Johan Topp lubas ehitustööd lõpetada 1900. aasta 15. augustiks ning nii see ka läks (1901. aastasse jäid veel mõned siseviimistlustööd)(30).

Ülaltoodu põhjal võime konstateerida, et selle lühikese ajavahemiku jooksul parandas Vórumaa praostkond oluliselt oma materiaalset olukorda. Kui varem võisid preestrid võimudele ette heita nende hoolimatust õigeusu kiriku suhtes, siis nüüd polnud selleks enam põhjust. Kiriku eest hoolitseti nii sisuliselt kui ka vormiliselt.

27 Vórumaa..., lk. 253.-254.

28 EAA, f. 1925, nim. 1, s. 6, l. 8.-9.

29 Valgamaa..., lk. 391.

30 EAA, f. 1925, nim. 1, s. 6, l. 28.-32.

3.3. Venestusaeg statistika peeglis.

Olukorra muutus õigeusu kirikus ei jätnud mõjutamata ka selle statistilist pilti.

1885. a. kui algas rangem kurss usupoliitikas, pole veel märgata erilist muutust koguduse liikmete arvus. Ta on kas enam-vähem sarnane eelmise perioodi näitajatega (Räpina, Malupe, Antsla, Kähri, Karula, Mõniste ja Opekalna) või kujutab isegi suhtelist langustendentsi (Võru, Haanja, Laanemetsa). See on ka mõistetav, sest ühegi seadusandliku akti või poliitilise kursi muutus ei saa anda momentaalset efekti (31)(32).

Küll on aga pilt oluliselt muutunud 1891. aastaks. Nimelt moodustab näit. Võru koguduse juurdekasv 1891. aastal eelmise seisuga võrreldes 21,3%, Antslas 11%, Karulas 11%. 1896. aastaks on kahtlaselt suure hüppe oma arengus läbi teinud Räpina kogudus (88,5%, kui 1891. a. oli langus 2%), Marienburgi (23,6%) ja Kähri (25,6%) kogudused (33).

Tuginedes arhiiviallikatele ei saa me väita, et ülalnimetatud kihelkondade piirid oleksid oluliselt laienenud mingite teiste kihelkondade piiride arvel, ka pole teada mingit demograafilist plahvatust selles regioonis (34). Kõne alla võib tulla vaid versioon, mille kohaselt preestrid peale 1885. aasta ukaasi lugesid taas oma kogudusse kuuluvaks ka need isikud, kes varem 1865. ja 1874. aasta ukaaside mõjul olid legaalsel teel õigeusust taganenud.

31 Vt. lisa 2.1.

32 Vt. lisa 2.3.

33 Vt. lisa 2.3.

34 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 76, l. 1.-118.

Neid nn. rekonvertiite hakati jälle kohtlema õigeusu kiriku liikmetena (35). Luteriusu pastorid seda ei tunnistanud (nagu näeme peatüki alguses) ning jätkasid nende juures kiriku kombetalituste täitmist. Antud versiooni kinnitab ka asjaolu, et 20. sajandi algul peale 1905. aasta usuvabadusmanifesti toimus kõigis kogudustes oluline liikmeskonna vähenemine (sellest täpsemalt allpool). Mõningase erandi vaadeldud protsessi seisukohalt moodustasid Malupe, Marienburgi, Laanemetsa, Opekalna ning vastloodud Valka ja 1896. a. liidetud Valga kogudused. Nimelt on Malupe koguduses 1891. a. liikmete arv kasvanud 952-le, mis teeb 1885. aastaga võrreldes juurdekasvuks 68,7% (36)(37). Taolist muutust ei saa pidada loogiliseks, seda enam, et 1896. aastaks on koguduse liikmete arv taas 500 ümber. Ilmselt on siin tegemist preestripoolse eksimisega. Marienburgi kogudus aga on 1885. aastaks vähenenud ligi 30%. Selle põhjuseks on kihelkonna piiride kitsenemine ning ka koguduse liikmete arvu vähenemine, mis on tingitud usust äralangemisest, mida preester ka ausalt (erandina enamikule preesterkonnale) tunnistas ning ei kanna fiktiivseid õigeusklikke oma kirikuraamatutesse (38).

Ka Laanemetsa ning Opekalna koguduste liikmeskonnas pole märgata mingit hüpet käsitletava perioodi ajal. Ilmselt peavad ka siin paika Marienburgi preestri kohta esitatud kaalutlused (preestriteks olid vastavalt A. Smirnov, N. Lebedev, M. Daukitš).

Olulist kasvutendentsi näitavad vaid Valga ning Valka kogudused. Paraku puuduvad täpsemad arhiiviallikad selle üksikasjalikumaks selgitamiseks.

35 Vt. ka Sild, lk. 217.-218.

36 Vt. lisa 2.1.

37 Vt. lisa 2.3.

38 EAA, f. 5271, nim. 1, s. 76, l. 89.-96.

39 Vt. lisa 2.5.

1901. aastaks saavutas ka praostkond tervikuna oma suuruse dünaamikas haripunkti (39).

3.4. 1905. aastast 1917. aastani.

1905. aastast võime täheldada olulist muutust õigeusu koguduste liikmete arvu dünaamikas. Selle põhjused on 1905. a. 17. aprillil välja antud manifestis, millega deklareeriti Venemaal usuvabadust. Et 1905. aastal alanud perioodi tuntakse suhteliselt liberaalsena, siis esitagem täpsuse huvides siiski ka nimetatud ukaasi kitsendavaid momente. Nii oli usuvahetamine lubatud vaid täisealistele. Kui usku vahetas vaid üks vanematest, siis lapsed pidid jääma endisesse usku. Kui aga usku vahetasid mõlemad vanemad, siis alla 14 aastased lapsed lähevad nendega ühes, vanemad kui 14 aastased aga jäävad senisesse usku (40).

Kui juba 20. sajandi esimestel aastatel võime täheldada õigeusuliste arvu juurdekasvu vähenemist, siis alates 1905. aastast toimub siin oluline langus, mis oli suurim Kähris (50%, kuid siin tuleb reservatsiooniga märkida, et langust põhjustas ka ühe osa õigeusuliste liitumine Timo kogudusega).

39 Vt. lisa 2.5.

40 Kópp, lk. 175.

Huvitav on mainida, et langus oligi suurem just suurtes kogudustes, kus peale 1885. aastat püüti koguduseliikmete arvu näidata ülepaisutatuna (Vóru, Rápina, Haanja, Karula, Móniste).

Kokkuvóitvalt vóime koguduse liikmete arvu langust täheldada kóigi koguduste juures (erandi moodustas vaid Valka), see tendents jätkub ka 1916.(17.) aastani, mil lõpeb meie poolt vaadeldav periood óigeusu kiriku ajaloos (41).

41 Vt. lisa 2.3. 41 doppl. 415

1 Vt. lisa 3.2

2 Vt. lisa 3.3.

4. Ülevaade preesterkonnast.

4.1. Algandmestiku tutvustus.

Teadaolevatel andmetel teenis ajavahemikus 1848-1917 Võrumaa praostkonnas 65 vaimulikku, neist 1 preestri kohta on teada vaid tema nimi (1847-1848 Karulas teeninud Afanassi Shvoruev), seega saame opereerida 64 isiku elulooliste andmetega. Järgnevalt püüame analüüsida preesterkonda teatud tunnuste alusel.

1. Sotsiaalne päritolu (1)(2).

Nooremvaimuliku perekonnas (s. t. diakoni, psalmilugeja) sündis 16 preestrit. See on 25,4% preestrite üldarvust. Vaimulike perest võrsus 26 preestrit (41,3%), talupoja perekonnast 13 (20,6%), 1 preester (G. Michelson) pärines linnakodaniku perekonnast (1,6%). Sotsiaalne päritolu pole teada 7 preestri kohta (11,1%). Kui me jätame välja need 7 seitse preestrit ja statistilise andmetöötluse huvides liidame linnakodaniku perest võrsunud G. Michelsoni isikute kategooriasse, kelle päritolu pole teada (ise seda tegelikult pidevalt silmas pidades), saame opereerida andmetega,

1 Vt. lisa 3.2

2 Vt. lisa 3.3.

kus nooremvaimuliku perekonnast võrsunud preestrid moodustavad andmepangast 29,1% (puuduvad väärtused on niisiis välja jäetud), vaimuliku peres sündinud 47,3% ja talupoja peres sündinud preestrid 23,6%.

Et lisas esitatud tabelist paremini aru saada, tutvustagem siinkohal ka kodeeritud tunnuseid: 1 - nooremvaimuliku perekond, 2 - vaimuliku perekond, . - päritolu pole teada.

2. Sünniaeg.

Oluliseks karakteristikuks on ka preestrite sünniaeg. See tunnus on puudu vaid ühel preestril (A. Troitski), kuna on teada tema seminarilõpetamise aasta Smolenskis - 1884, siis võib arvata, et Troitski sündis 1821. a. (reeglina õpiti seminaris 3 - 4 aastat ning kõik 1820. aastal sündinud preestrid lõpetasid seminari 1843. a.). Siiski oleme selle puuduva väärtuse statistilises analüüsis välja jätnud, sest 63 preestrist moodustab ta vaid 1,6%.

Algandmestiku tabelis moodustavad esimese veeru sünniaastad, teises veerus on antud aastal sündinute arv, kolmandas nende osakaal protsentide, neljandas on osakaal esitatud puuduoleva väärtuseta (s. t. preestrita, kelle sünniaasta teadmata). Viies veerg näitab kumuleeritud protsenti, mida meie oma töös ei kasuta. Kodeeritud tulemuste tabelis aga oleme sünniajad koondanud 8 vahemikku laialivalguva andmestiku kokkusurumiseks. See kergendab statistilist analüüsi, annab sellele ilmekama pildi ning samas ei kahjusta kuigivõrd saadud tulemuste adekvaatsust.

1. vahemiku moodustavad aastad 1810 - 1819, 2. vahemiku 1820 - 1829, 3. vahemiku 1830 - 1839, 4. 1840 - 1849, 5. 1850 - 1859, 6. 1860 - 1869, 7. 1870 - 1879 ja kaheksanda vahemiku aastad 1880 - 1889.

Teise, kolmanda ja neljanda veeru tähendus on sama, mis algandmestiku tabelis.

3. Sünnikoht.

See tunnus on teada 38,1% preestri puhul, naturaalväärtusena 24 preestri puhul. Paraku on teadmata 39 (koguhulgast 61,9%) preestri sünnikoht.

24-st 3 (4,8%) sündis Eestimaa kubermangus (M. Rammul, A. Jannsen, N. Ušinski; neist 2 esimest talupoja perekonnas). Liivimaa kubermangust pärines 16 preestrit (25,4%), Pihkva kubermangust 3, Smolenski kubermangust 2. Protsentuaalselt vastavalt 4,8% ja 3,2%.

Kodeeritud tunnuste tabelid oleme Eesti- ja Liivimaal sündinud preestrid kokku liitnud koodi alla 1 ja Pihkva ning Smolenski kubermangus sündinute koodiks on 2. Teadmata väärtused on koodi all . (punkt).

4. Seminar.

Reeglina olid kõik preestrid seminariharidusega, vaid üks preester (J. Kolon) sai väljaõppe Võru kirikus ning ühe preestri kohta pole teada tema seminaris käimise koht (A. Belikov, kuid see eest on ta lõpetanud vaimulike akadeemia Moskvas, see aga oleks võimatu eelnevalt omamata seminari haridust).

Pihkva seminari lõpetas 23 vaimulikku (A. Aleksandrovi puhul on teadmata lõpetamise aasta)(36,5%), Riias õppis 32 (50,8%) preestrit, teistes seminarides 6 (9,5%) (Smolenskis 2 Peterburis 1, Tartu õpetajate seminaris 2, siia hulka oleme võtnud statistilise andmetöötluse huvides ka J. Koloni, kes oli väljaõppel Võru kirikus).

Kodeertud tunnuste tabelis oleme koodi 0 (ei lõpetanud seminari) liitnud tunnusega "pole teada"-kood . (punkt). Pihkva vaimulik seminar figureerib koodi all 1, Riia seminar 2 ja muud seminarid koodi all 3.

5. Akadeemia.

3 preestrit (A. Troitski ja A. Belikov^{Moskvas} ning P. Kopokotin Peterburis) olid lõpetanud vaimuliku akadeemia. Preester K. Bogdanov oli õppinud 2 aastat Kiievi akadeemias, selle aga perekondlikel põhjustel pooleli jätnud. Siiski võime teda lugeda kõrgharidust omavaks, sest ta sooritas Tartu Ülikooli juures gümnaasiumi vanema astme õpetaja eksamid. 4 kõrgharidusega preestrit moodustavad 6,3% preesterkonnast, akadeemia haridust polnud 58-1 (92,1%), ühe preestri kohta ei ole teada, kas ta õppis või ei õppinud akadeemias.

Kodeertud tunnuste tabelis: kood 0 - pole lõpetanud akadeemiat, 1 - on lõpetanud akadeemia (s. h. K. Bogdanov sisuliselt). . - andmed puuduvad.

6. Vaimuliku aste.

Enamik koguduse vaimulikke (59, kogu arvust 93%) olid lihtpreestrid, kuid 4 (M. Tšihhatsev, P. Sokolovski, N. Protopopov ja N. Päts) teenisid välja ka ülempreestri tiitli (6,3%).

7. Autasud.

Mitmedki preestrid olid oma tegevusega silma paistnud ning pälvinud mitmesuguseid autasusid (15 preestrit, 23,8%). Kõrgeima autasu Võru praostkonnas pälvis preester A. Troitski (Püha Anna ordeni kolmas järk), teistele omistati enamasti mitmeid mälestusmedaleid ning rahalisi preemiaid.

Äramärkimise aluseks oli enamasti kas aktiivsus usuvahetusliikumise (J. Elenin, E. Verhoustinski, V. Mutovozov), vaimuliku kirjanduse tõlkimine eesti ja läti keelde (N. Päts, H. Hrebtov, A. Belikov, P. Smirnov) või muidu kohusetruu teenistus (M. Daukitš).

Kodeertud tunnuste tabelis on lihtsuse mõttes tunnused "kõrgelt autasustatud" (algandmestikus kood 1) ja "autasustatud" (algandmestiku kood 2) liidetud kokku koodi alla 1. Koodiga 0 on tähistatud autasustamata preestrid.

8. Rahvus.

Väga oluliseks karakteristikuks on preestrite rahvus, seda enam, et teada pole vaid 1 preestri rahvus (G. Michelson).

46 preestrit (73%) olid venelased (algandmestikus kood 1), 13 eestlased (20,6% - algandmestikus kood 2), 3 lätlased (4,8% - kood 3).

Kodeeritud andmestikus oleme koodid 2 ja 3 (eestlased ja lätlased) liitnud koodiks 2 (kohalik rahvus).

9. Seminari lõpetamise aasta.

Ka see tunnus on heaks ning kasulikuks näitajaks andmeanalüüsis. Teada pole 3 preestri seminari lõpetamise aasta (4,8% preestrite koguhulgast).

Algandmestikus moodustavad esimese veeru seminari lõpetamise aasta, teises veerus on sellel aastal lõpetanute arv, kolmandas veerus on protsentuaalne hulk, neljandas sama näitaja reaalselt teadaolevast andmestikust.

Kodeeritud tunnuste tabelis aga on andmeanalüüsi lihtsustamiseks seminari lõpetamised jagatud perioodidesse. Perioodi 1830 - 18³9 tunnuseks on kood 3, perioodil 1840 - 1849 4, 1850 - 1859 5, 1860 - 1869 6, 1870 - 1879 7, 1880 - 1889 8, 1890 - 1899 9, 1900 - 1909 10. Veergude tähendused on analoogilised algandmestikule.

4.2. Preesterkonna analüüs.

Järgnevalt püüame meie käsutuses olevat andmepanka analüüsida ning teha kindlaks, kas esineb teatavaid seoseid eespool tutvustatud 9 tunnuse vahel.

1. Tunnusteks on sotsiaalne päritolu ja vaimulikus seminaris õppimine (tabel 1). Vaatluse all on 53 preestrit, sest nende kohta on olemas kaks paralleelset eespool nimetatud karakteristikut.

Tabeli vertikaalteljel on kodeeritud järgmised tunnused: 1 - Pihkva vaimulik seminar, 2 - Riia vaimulik seminar, 3 - mingi muu seminar (Peterburi, Smolenski või Tartu õpetajate seminar). Horisontaalteljel: 1 - nooremvaimuliku perekonnast, 2 - vaimuliku perekonnast, 3 - talupoja perekonnast.

Alljärgnevalt ei kommenteeri me kogu tabelit, vaid juhime tähelepanu olulisematele aspektidele ja seostele.

Pihkva seminaris õppinutest moodustasid põhikontingendi vaimuliku perekonnast võrsunud preestrid (19, vaadeldavast preestrite hulgast on see 35,8%). See on ka täiesti loogiline, sest talupoja perekonnast võrsunud eestlasele ning lätlasele on Pihkva võrreldes Riiaga nii ajalooliselt kui ka geograafiliselt kaugemal. Nii õppis enamik talupoja perest võrsunud preestrid Riia vaimulikus seminaris (10 preestrit, mis on kõigist sama päritoluga lõpetanutest 76,9%). Üldse õppis Riia seminaris 53-st preestrist 28, neist pärines talupojaperest 35,7%. 3-st talupoja perekonnast põlvnenud preestrist said 2 hariduse Tartu õpetajate seminaris ning üks oli väljaõppel Võru kirikus (need 3 talupoja perest võrsunud preestrit moodustavad Riias ~~23,1%~~ ja mujal õppinutest sama päritoluga isikutest 23,1%).

Huvitav on märkida, et suur osa vaimuliku perekonnast võrsunud preestritest (18 ehk 45%) oli lõpetanud seminari Riias. Seega võime öelda, et Võrumaa preesterkonna põhikontingendi andis Riia vaimulike seminar (see on 52,8%), Pihkvas õppis 53 vaadeldavast preestrist 19 (35,8%) ja teistes seminarides 6 (11,3%).

2. Karakteristikuteks oleme valinud sotsiaalse päritolu ja sünnikoha (tabel 2.). Tabeli horisontaalteljel on koodid analoogilised, vertikaalteljel aga: 1 - Eesti ja Liivimaal sündinud preestrid, 2 - Pihkva ja Smolenski kubermangudes sündinud.

Juba esimesel vaatlusel ilmneb, et 23-st vaadeldavast preestrist 18 on sündinud Eesti- või Liivimaal (78,3%), enamik neist on võrsunud talupoja perest - 11 (61,1%). Võrumaal ei teeninud ühtki preestrit, kes oleks olnud sündinud Pihkva või Smolenski kubermangus ning oleks samal ajal olnud talupoja sotsiaalse päritoluga.

Kaugemale ulatuvaid järeldusi antud tunnuste vahelistest seostest oleks teha ennatlik, sest paralleeltunnuseid on teada siiski vaid 23 preestril.

3. Rohkem ning adekvaatsemaid seoseid võib leida tabeli põhjal, kus omavahelisse seosesse on pandud sotsiaalne päritolu ning rahvus (tabel 3). Parallelandmed on 54 preestri kohta.

Horisontaalteljel on kodeeritud tunnused endised, vertikaalteljel: 1 - vene rahvus, 2 - kohalik rahvus (s. t. eesti ja läti).

Näeme, et talupoja perest võrsunud preestritest 11 (73,3%) olid kohalikus rahvusest. Paika peab sama seos, mis esines sotsiaalse päritolu ja sünnikoha vahel. Huvitav on märkida, et 4 kohalikust rahvusest preestrist oli sündinud vaimuliku perest (26,7% kohalikest). Siia kuuluvad just need preestrid, kelle vanemad olid olnud varem luterlased, siis usku vahetanud ning preestriks õppinud (näit. perekond Kolon).

Enamus preestritest oli aga siiski venelased ning pärines vaimuliku sotsiaalsest kategooriast (antud andmestikus 39, mis teeb 72,2%). Kohalikust rahvusest oli 16 preestrit, mis teeb kogu preesterkonnast 25,4%.

4. Teatavaid seoseid on võimalik leida ka tabelite põhjal, kus on vaadeldud tunnuseid: sotsiaalne päritolu ja preestrite sünniaeg (tabel 4) ning sotsiaalne päritolu ja seminari lõpetamise aasta (tabel 5).

Torkab silma, et vaadeldavast 54-st preestrist 17(31,5%) on sündinud ajavahemikus 1820-1829. Heites pilgu tabelile 5, kus vaatluse all on sotsiaalne päritolu ja seminari lõpetamise aeg, näeme, et ajavahemikus 1840-1849 on lõpetanud 15 preestrit (28,3%). Antud tulemuste põhjal võime teha olulise järelduse: ajavahemikus 1820-1829 sündinute osakaal on seepärast nii suur, et nende seminari lõpetamise aeg langeb kokku ajaga, mil usuvahetusliikumise tulemusel avatud kogudused vajasid vaimulikke(lõpetasid ajavahemikus 1840-1849). Seejärel kasvab preesterkonnas nende vaimulike osakaal, kes on sündinud ajavahemikus 1850-1859 ja 1860-1869 (lõpetanud seminari ajavahemikus 1870-1879 ja 1880-1889). Vastavalt 10(18,5%) ja 9(16,7%). See on ka täiesti mõistetav, sest selleks ajaks hakkas lõppema ajavahemikus 1820-1829 sündinud preestritele teenistusaeg ning kuna nad nad moodustasid preesterkonnast suure osa, siis tuli täita tekkiv lünk uute vaimulikega.

Oluline on ka järgmine tähelepanek: talupoja perekonnast võrsunud preestrite sünniajad langevad ajavahemikku 1850-1889. Vastavalt sellele lõpetasid nad ka seminari vahemikus 1870-1909 (seminar lõpetati reeglina 22-23-aastaselt).

Ajavahemikus 1850-1859 sündinutest moodustasid talupoja perest (40% eestlased ja lätlased-vt. tabelid 16 ja 17) võrsunud preestrid 30% (ajavahemikus 1870-1879 seminari lõpetanutest samuti 30%), 1860-1869 sündinutest 44,4% (1880-1889 seminari lõpetanutest 22,2%), 1870-1879 sündinutest 60% (1890-99 seminari lõpetanutest 71,4%), 1880-1889 sündinutest 66,7% (66,7% ka 1900-1909 seminari lõpetanutest).

Oluliseks aspektiks situatsiooni mõistmisel on 1845.-1848. aasta usuvahetusliikumine. Alles peale seda said talupoja perest võrsunud noormehed valida preestritee, sest tõenäoliselt polnud nende perekond enne usuvahetust vene õigeusku.

5. Järgnevalt vaatleme 23 preestrit, kelle kohtas on teada 2 paralleelset tunnust: 1) sünnikoht (horisontaalteljel koodidena 1 - Eestimaa ja Liivimaa kubermang 2) - Pihkva ja Smolenski kubermang); 2) sünniaeg (vertikaalteljel, koodide tähendus vt. lk. 44).

Tabeli põhjal (tabel 6) saame teha järelduse, et alates 1840. aastast sündinute hulgas kasvab järsult Eesti- ja Liivimaal sündinud preestrite osakaal, samas kui Pihkva ning Smolenski kubermangudes sündinute osa on olulisem ajavahemikus 1820 - 1829 sündinute juures. Põhjused on analoogilised 4. punktis esitatutega. Mida aeg edasi, seda enam teenisid Võrumaal preestrid, kes olid sündinud Eesti- või Liivimaa kubermangus (olid seega kohalikud ning valdasid seega ka kohalikku keelt).

6. Järeldusi võimaldab teha ka tabel 7, kus vaatluse all on sünnikoht ja seminar (koodide tähendus vt. lk. 45).

Kõik Liivi- või Eestimaal sündinud 19 preestrit õppisid kas Riia vaimulikus seminaris (17 preestrit, 19-st preestrist on see 89,5%) või Tartu õpetajate seminaris (2, see teeb 19-st preestrist 10,5%). Keegi neist ei õppinud Pihkva ega Smolenski vaimulikus

seminaris. Üldse õppis Riia seminaris 32 preestrit, neist kohalikud olid siis 19 (59,4%). Võime öelda, et Riia vaimulik seminar oli põhiline vaimulik õppeasutus, mis andis Võru praostkonna vaimuliku kaadri. Pihkva või Smolenski kubermangus sündinud lõpetasid seminari reeglina samuti Riias.

7. Tabelis 8 on vaatluse all sünnikoht (kood 1 - Eesti- ja Liivimaa; kood 2 - Pihkva ja Smolenski kubermang) ning rahvus (kood 1 - vene; kood 2 - eesti ja läti).

63-st preestrist 19 (30,2%) sündis Eesti- või Liivimaal, neist 14 ehk 73,7 % olid eestlased või lätlased ning pärinesid talupoja perekonnast. Meile teada olevatel andmetel Eesti- või Liivimaal sündinud ka 5 vene rahvusest preestrit, nad olid enamasti sündinud vaimuliku perekonnas. Teada pole ühtegi preestrit, kes oleks olnud eestlane või lätlane ning sündinud väljaspool Eesti- või Liivimaa kubermangu.

8. Eraldi tahaks veel rõhutada tabelit 9, kus vaatluse all on 2 karakteristikut: seminaris õppimise koht ja sünniaeg (koodide tähendust vt. lk. 44.-45.)

Antud tabel väärrib erilist tähelepanu ka asjaolul, et vaatluse alla on olnud võimalik võtta 60 preestrit, kuna nende kohta on teada need 2 tunnust.

Kõige pealiskaudsemalgi vaatlusel selgub, et Riia vaimulikus seminaris õppinutest enamuse moodustavad ajavahemikus 1840 - 1849 sündinud (selles ajavahemikus sündinutest õppis Riias 32 preestrit, ehk 53,3%). See on ka loomulik, sest Riia seminar asutati alles aastal 1850. Kuid veelgi olulisem on, et preestrite tulekuga Riia vaimulikust seminarist lõppes Pihkva seminarist lõpetanute tulek. Viimased 2 preestrit, kes lõpetasid Pihkva seminari 1869. a. ja 1872. a.

Alates 1872-st aastast ei tule Pihkva vaimulikust seminarist Võrumaale enam ühtegi preestrit. Seevastu algab 1863-st aastast preestrite tulek Riia seminarist, ajavahemikus 1870-1879 tuli neid sealt koguni 11 (enamik 1878. aasta lennust), mis teeb kõigist Riias lõpetanutest 34,4% ning üldse ajavahemikus 1870-1879 lõpetanutest 91,7%. Selle kohta vaata täpsemalt tabelist 10, kus vaatluse all on seminari lõpetamise koht lõpetamise aasta suhtes.

Kõik Pihkva vaimuliku seminari lõpetanud 23 preestrit sündisid ajavahemikus 1810-1849, seega moodustavad nad preesterkonna vanema ning Võrumaa Preesterkonna esimese põlvkonna. Selle kõigega rõhutame veel kord, et niipea kui Riia vaimulik seminar loodi, muutus ta Võrumaa praostkonna preestrite põhiliseks koolituskohaks. Ühes sellega kasvas ka eestlastest ja lätlastest preestrite osakaal Võrumaa praostkonnas. Siitpeale oli neil suhteliselt mugav omandada vaimulikuharidust. Seda, et põlisrahvusest noormehed õppisid just Riia seminaris, näitab ka tabel 11, kus vaatluse all on seminaris õppimise koht ja rahvus. 16 põlisrahvusest preestrist 15 õppis Riia seminaris, kõigist Riias õppinutest on see 46,9%; kõigist põlisrahvusest preestritest on see 93,8%.

9. Teatud järeldusi võimaldab teha ka tabel 12, kus vaatluse all on seminaris õppimise koht ning sellest sõltuvus autasustamisel.

Üldse leidis autasustamist 15 preestrit, kes preestrite üldarvust moodustavad 23,8%. 48 preestril polnud olulisi autasusid. Torkab silma, et enam on autasustatud Pihkva seminari vilistlasi-9 ehk 60% autasustatutest. Võib arvata, et põhjuseks on asjaolu, millekohaselt nende autasustamise determineeris Pihkva seminari vilistlaste varane lõpetamise aeg (põhiliselt ajavahemikus 1840-1849). Teenistust alustasid nad seega ajal, mil õigeusu kirik Võrumaal oli alles algetapis ning nende tegevusväli

lai ja seega rohkesti võimalusi ka silmapaistmiseks.

Antud versiooni kinnitavad ka tabelid 13 ja 14, kus vaatluse all on autasustamise ja seminari lõpetamise aasta ning autasustamise ja sünniaasta suhted. Näeme tööpoolest, et pooled (50%) ehk 7 autasustatutest on seminari lõpetanud ajavahemikus 1840-1849 ja sündinud vastavalt vahemikus 1820-1829 (selles tabelis on autasustatutena vaatluse all 14 preestrit, sest 1 preestri kohta, kes pälvis mingi autasu, pole teada tema seminari lõpetamise aasta). Üldse lõpetas seminari 1840-1849 17 preestrit, 7 neist autasustati (41,2%).

Tabelist 15 (koodid vt. lk. 46.-47.) selgub, et 15-st autasustatust 11 (ehk 73,3%) olid vene rahvusest. Samas pälvis põlisrahvuse esindajatest autasu vaid 4 (ehk 26,7%) preestrit. Kui aga arvestada põlisrahvusest preestrite väikest osakaalu preesterkonnas (16 ehk 25,4%), siis proportsionaalselt leidsid nad enam autasustamist kui vene rahvusest preestrid (vastavalt 25% ja 23,9%).

Kokkuvõte.

Usuvahetusliikumise tulemusel loodud uued õigeusu kogudused ning praostkonnad pörkusid esialgu kokku raskustega, mis olid seotud kirikuruumide üürimise ja spetsiaalsete kirikuhoonete ehitamisega. Selles suhtes polnud erandiks ka 1846. a. loodud Võrumaa praostkond. Need raskused ületati Võrumaal kaunis kiiresti. 1850. aastaks asusid 4 kogudust juba puust kirikutes, ülejäänutegi olmetingimused polnud kehvad (vaatamata asumisele üürimajades). Selles suhtes ei pea paika õigeusu kiriku ringkondade poolt kultiveeritud postulaat õigeusku diskrimineerivatest riigi-ja kohalikest võimudest.

Mõtlemapanevad aga peaksid olema hoopis faktid, mis tõendavad peale usuvahetusliikumist alanud õigeusust äralangemist ning naasemist luteriusku. Paljudele uutele õigeusulistele jäi võóraks koguduste sisemine elu. Nii esines ka Võrumaal olukordi, kus õigeusu kirikutes peeti palvusi luteriusu kirikuraamatute järgi, kus usuvahetanud eestlased ei käinud armulaual, ei lasknud end laulatada ega ristida oma lapsi õigeusu kirikus.

1840. aastate lõpus ja 1850. aastate algul polnud ka uute koguduste liikmete arv stabiilne. Et pidevalt muudeti kihelkondade piire, siis muutus ka liikmete arv kogudustes. See

stabiliseerus 1850. aastate lõpuks ning hakkas siis näitama isegi suhtelist langusetendentsi. Langus süvenes veelgi 1860. ja 1870. aastatel. Selle põhjuseks oli tsaarivalitsuse poolt teostatav suhteliselt liberaalsem usupoliitika, mille raames sai võimalikuks ka õigeusust naasemine luteriusku ning segaabielpaaride laste kasvatamine vastavalt nende vanemate soovile ning tööekspeidamistele.

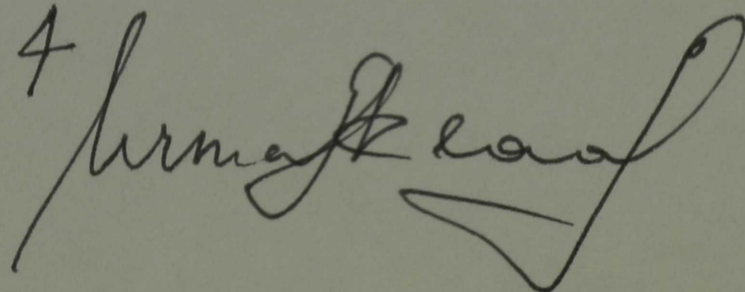
1885. aastast algas Venemaal võimuletunud uute poliitiliste ringkondade mõjul rangem ning sallimatum usupoliitika, mis nägi oma eesmärgi impeeriumi rahvuspiirkondade venestamises. Sobivaks tööriistaks pidi olema ka õigeusu kirik. Tagasi võeti 1865. aasta ukaas, millega pehmendati segaabielpaaride olukorda ning tühistati ka 1874. aasta ukaas, mis faktiliselt andis vaba tee luteriusku naasmiseks nendele, kes seda soovisid. Nendel aastatel kasvas kohutava kiirusega Võrumaa õigeusu koguduste liikmete arv. Tegemist on omalaadse fenomeniga, kus preestrid registreerisid kunagi õigeusust äralangenud taas oma koguduste liikmeteks. Luteriusu pastorid, kes taolist situatsiooni ei tunnustanud ning jätkasid kombetalituste täitmist õigeusust äralangenute juures, sattusid nüüd süüdistatuna seaduste rikkumises kohtu alla. See häbiväärne lehekülg kirikuloos ei möödunud ka Võrumaa praostkonnast oma jälge jätmata.

1905. aasta usuvabadusmanifest ning 1917. aasta veebruarirevolutsioon tegid lõpu seni Venemaal valitsenud õigeusu kiriku hegemooniale, mille mõjul langes väga oluliselt ka õigeusuliste arv Võrumaa praostkonnas.

Omaette peatükk töös oli pühendatud preesterkonna analüüsile. Nägime, et enamik (66,7%) preestritest pärines vaimuliku perekonnast, kuid suhteliselt suur oli ka eesti või läti talupoegade perest võrsunud preestrite osakaal (20,6%). Liivi-või Eestimaal oli sündinud 30,2% preestritest.

Võrumaa preesterkonna põhikontingendi andis Riia vaimulik seminar (50,8% preestritest). Akadeemia-haridus aga oli vaid 3 preestril (1,89%).

Tartus, 23. V 1934

Lisa 1.

Vórumaa peale usuvahetusliikumist.

Võrumaa peale usuvahetusliikumist

*

Öigensuslised 1848.a.

rahvaarv 1850.a.

öigensusliste %

	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku	mehed	naised	kokku
Hargla	1115	812	1927	2816	3193	6009	39,6	25,4	32,1
Kanepi	121	72	193	3373	3885	7258	3,6	1,9	2,7
Karula	580	539	1119	2029	2282	4311	28,3	23,7	26,0
Põlva	240	156	396	4588	5140	9728	5,4	3,0	4,2
Räpina	745	540	1285	3570	4141	7711	20,8	13,0	16,7
Rõuge	440	190	630	6087	7099	13186	7,2	2,7	4,8
Urvaste	700	470	1170	4980	5518	10498	14,1	8,5	11,1
Vastseliina	400	116	516	3356	3787	7143	11,9	3,1	7,2
Kokku4341	2895	7236	30799	35045	65844	14,1	8,3	11,0	

* H. Kruus, lk. 342.

Lisa 2.

Statistiline ülevaade praostkonna
arvulisest suurusest.

Lisa 2.1.

Koguduste suurused (naturaalandmed).

UK6.DAT
PLOT OF

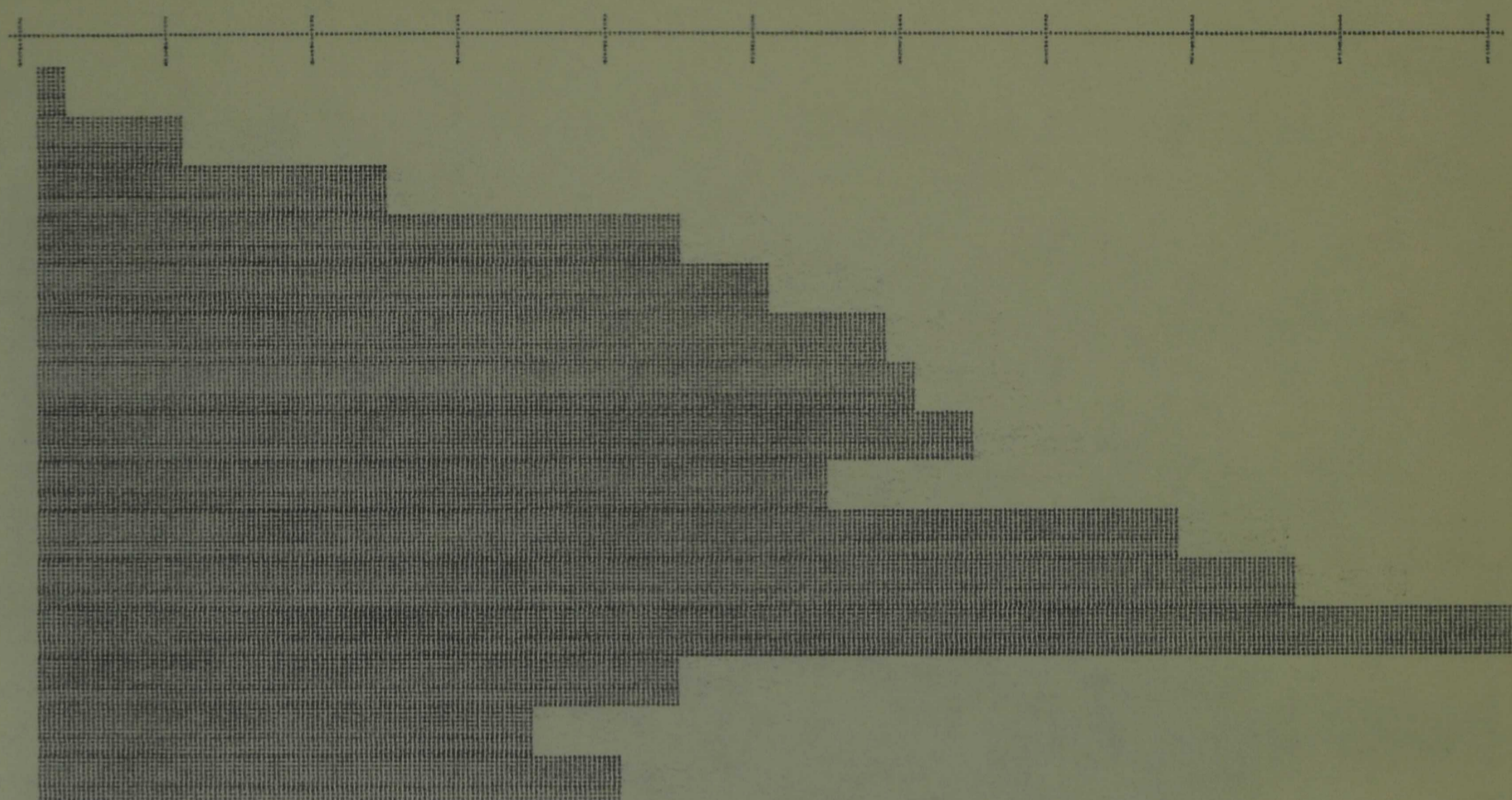
26/4/93
WÖRU

Seite 1

618

1540

1848	1	618
1850	2	692
1855	3	837
1861	4	1010
1865	5	1068
1871	6	1137
1876	7	1167
1881	8	1196
1885	9	1098
1891	10	1332
1896	11	1410
1901	12	1540
1905	13	1021
1911	14	919
1916	15	986

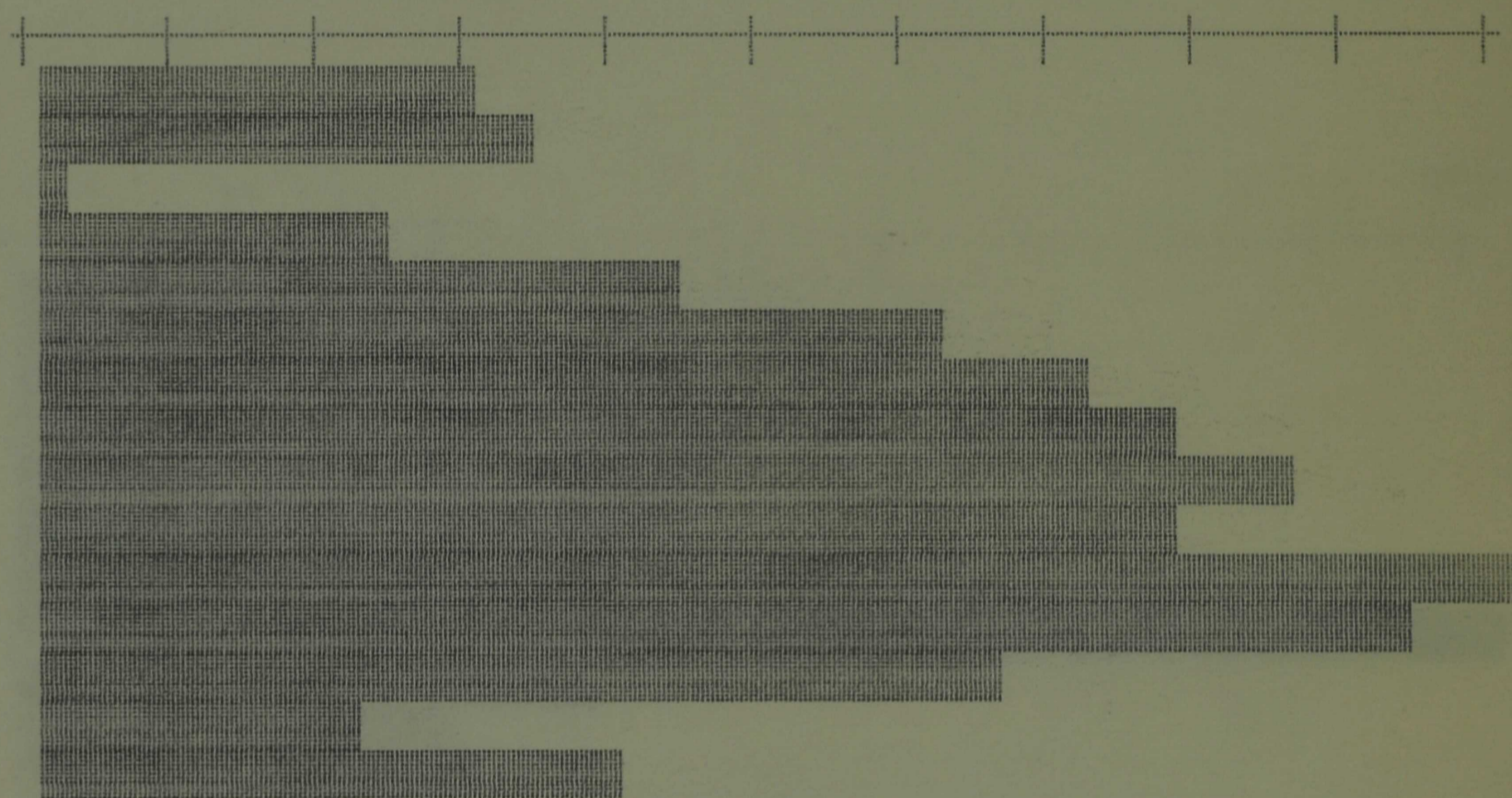

PLOT OF RÄPINA

1539

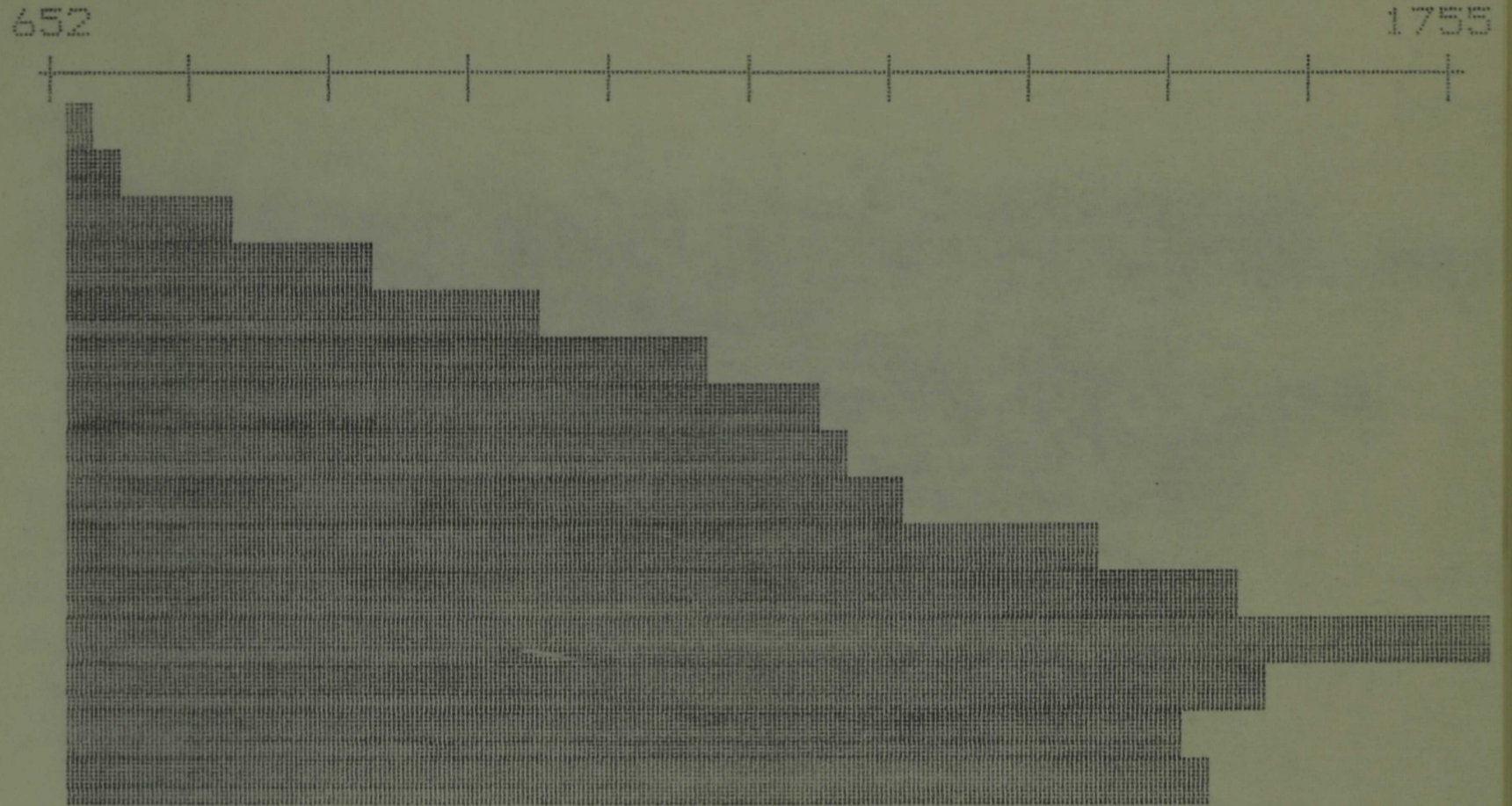
2387

1848	1	1793
1850	2	1825
1855	3	1539
1861	4	1732
1865	5	1899
1871	6	2058
1876	7	2147
1881	8	2199
1885	9	2257
1891	10	2199
1896	11	2387
1901	12	2329
1905	13	2086
1911	14	1712
1916	15	1864

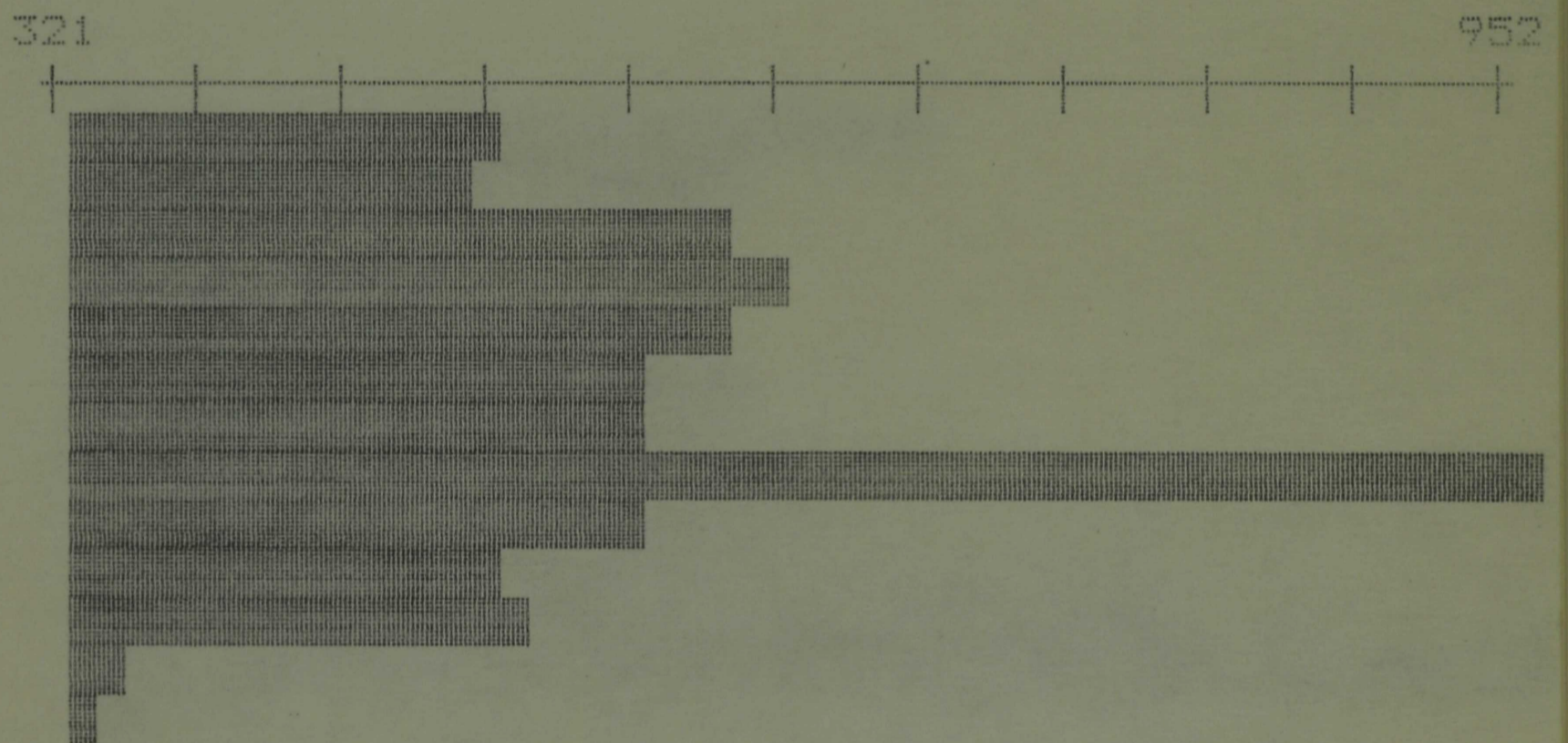
PLOT OF ANTSLA

1848	1	652
1850	2	681
1855	3	765
1861	4	873
1865	5	1008
1871	6	1155
1876	7	1232
1881	8	1256
1885	9	1309
1891	10	1454
1896	11	1571
1901	12	1755
1905	13	1598
1911	14	1528
1916	15	1546

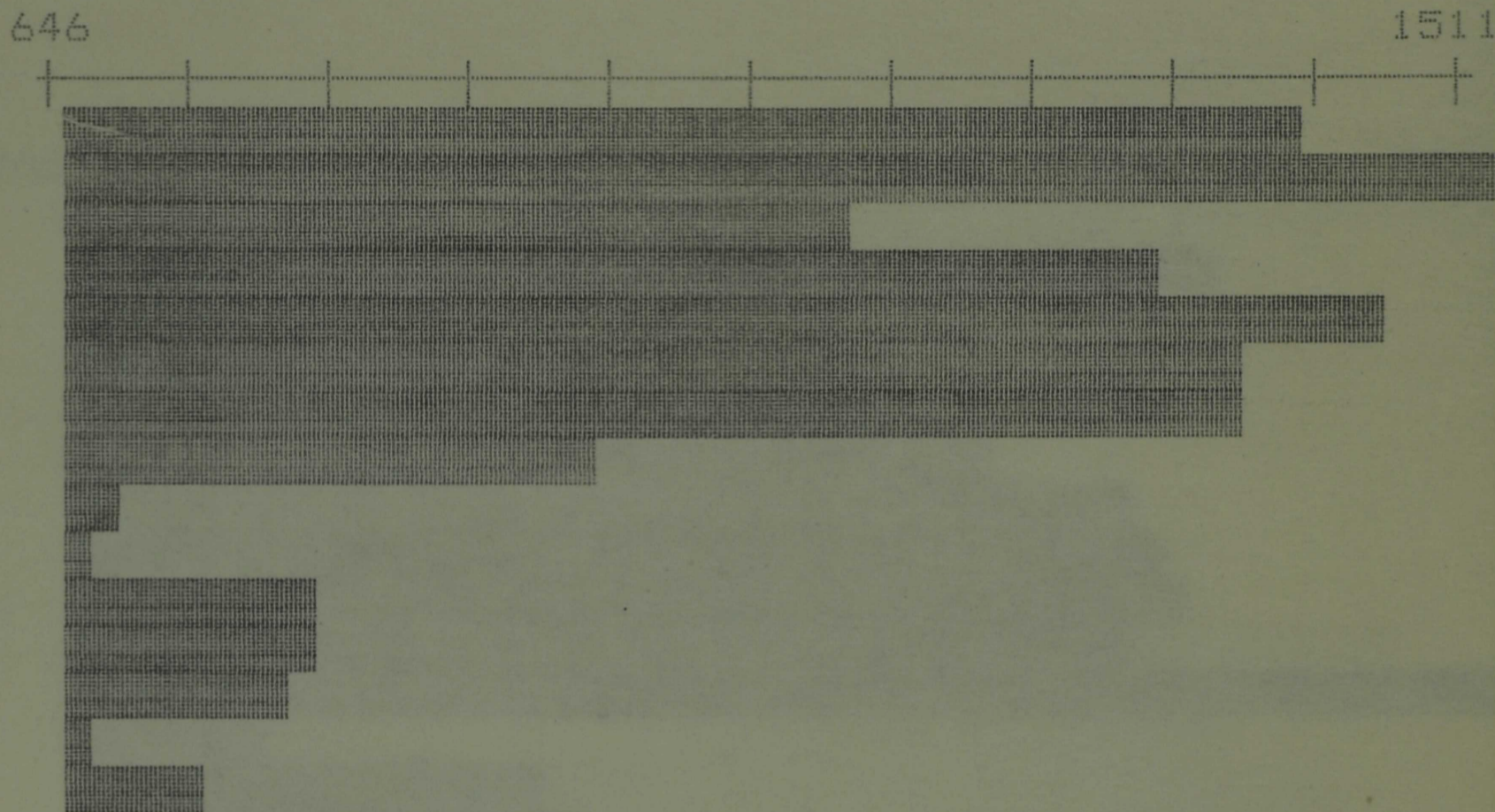
PLOT OF MALUPE

1855	1	504
1861	2	486
1865	3	599
1871	4	626
1876	5	606
1881	6	570
1885	7	564
1891	8	952
1896	9	570
1901	10	498
1905	11	515
1911	12	335
1916	13	321

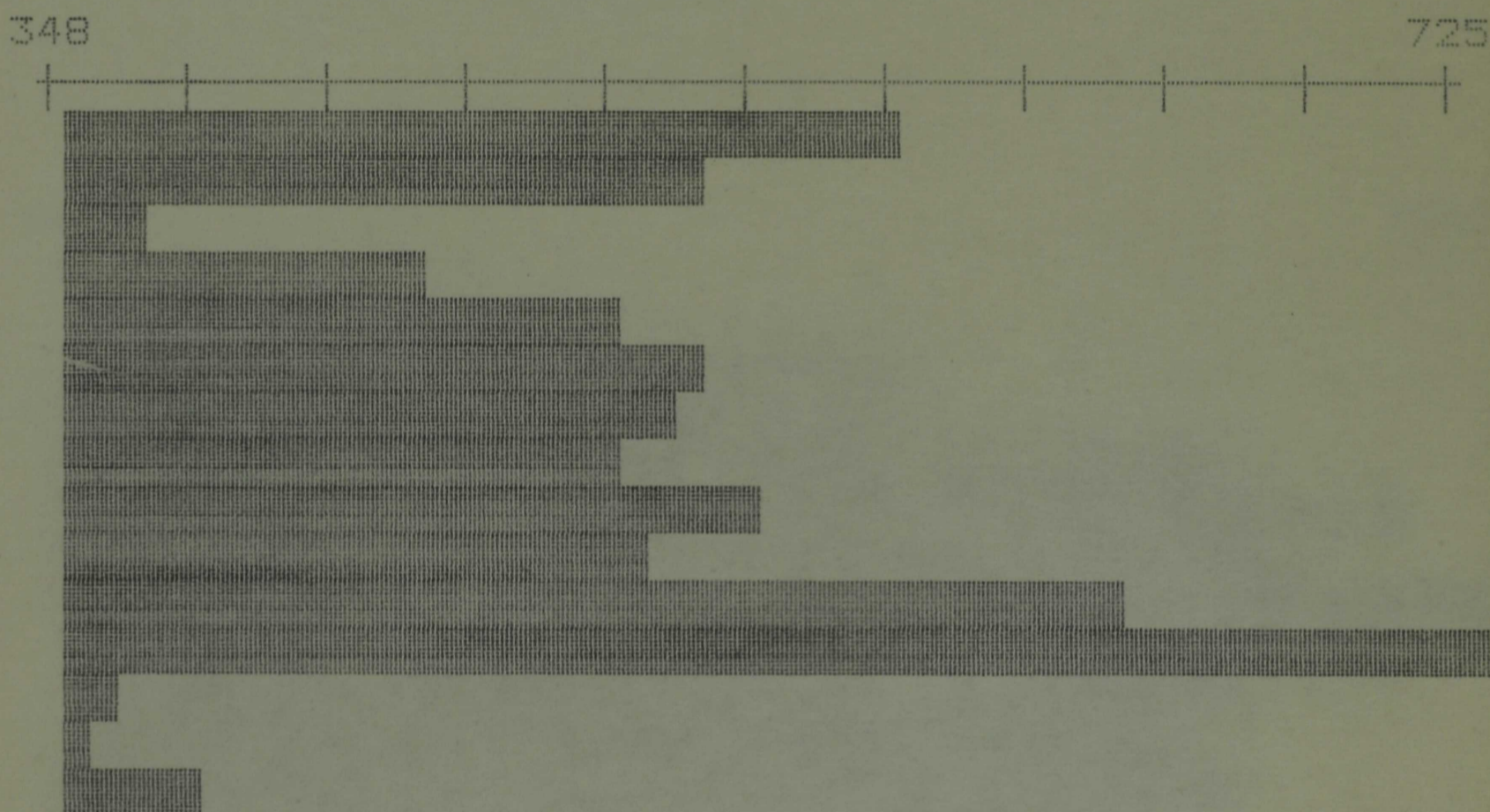
PLOT OF MARIENBURGI

1848	1	1397
1850	2	1511
1855	3	1117
1861	4	1309
1865	5	1448
1871	6	1369
1876	7	1356
1881	8	968
1885	9	673
1891	10	646
1896	11	799
1901	12	799
1905	13	774
1911	14	654
1916	15	719

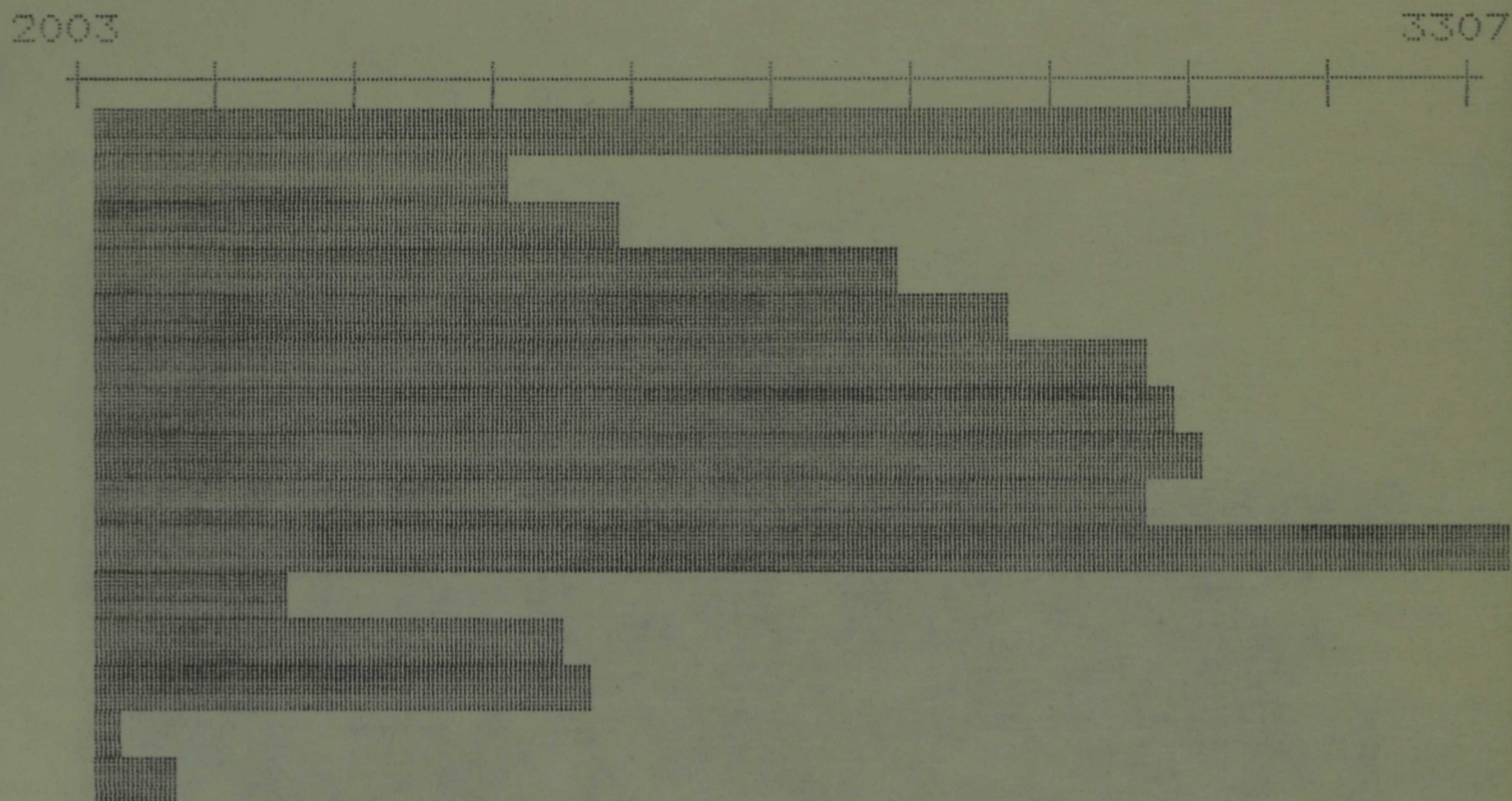
PLOT OF KAHRI

1848	1	572
1850	2	521
1855	3	368
1861	4	440
1865	5	497
1871	6	519
1876	7	509
1881	8	498
1885	9	530
1891	10	502
1896	11	631
1901	12	725
1905	13	359
1911	14	348
1916	15	382

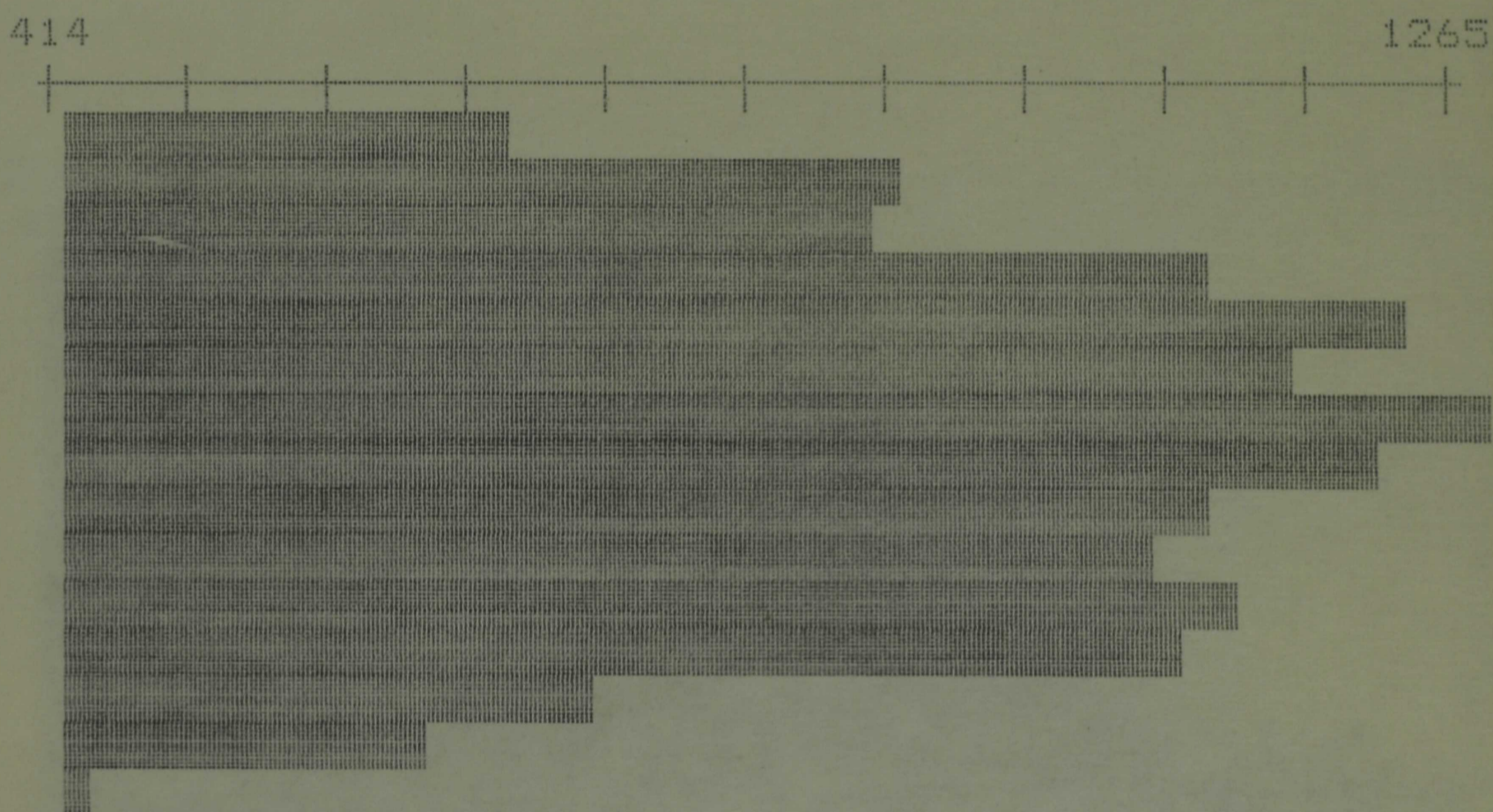
PLOT OF KARULA

1848	1	3047
1850	2	2369
1855	3	2494
1861	4	2737
1865	5	2862
1871	6	2987
1876	7	3018
1881	8	3029
1885	9	2978
1891	10	3307
1896	11	2165
1901	12	2442
1905	13	2457
1911	14	2003
1916	15	2078

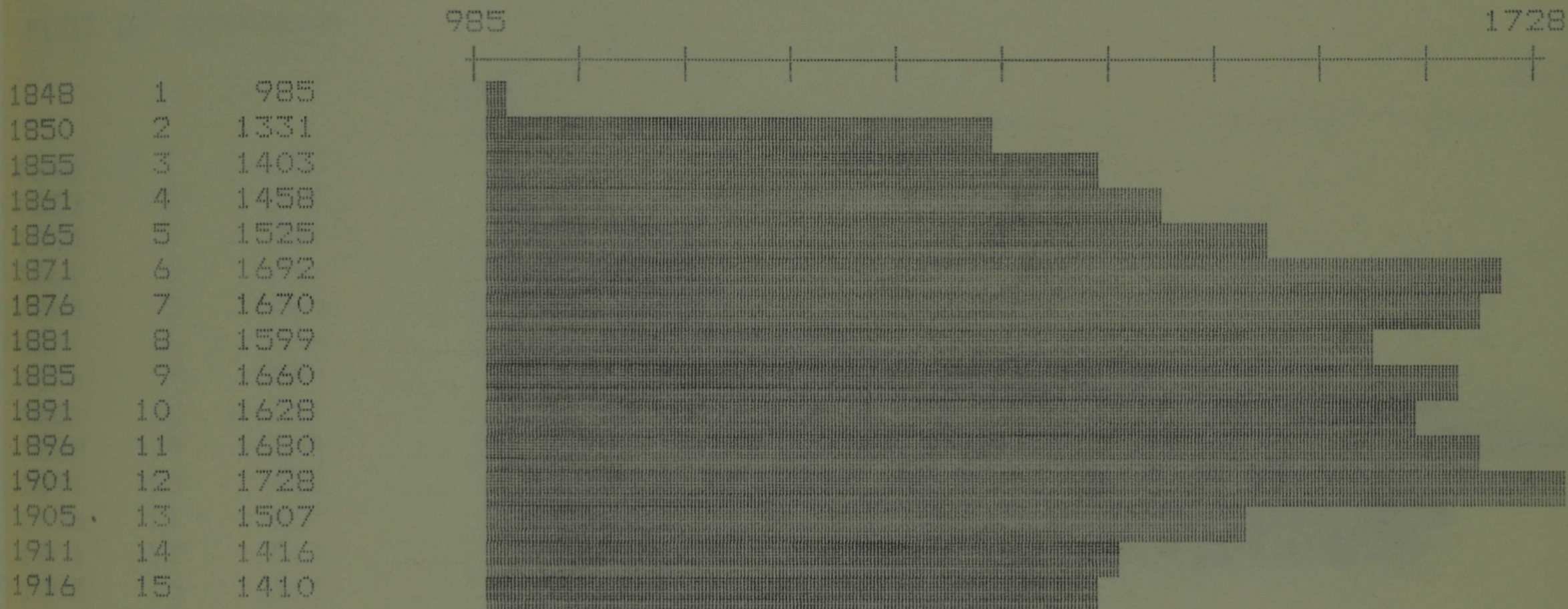

PLOT OF HAANJA

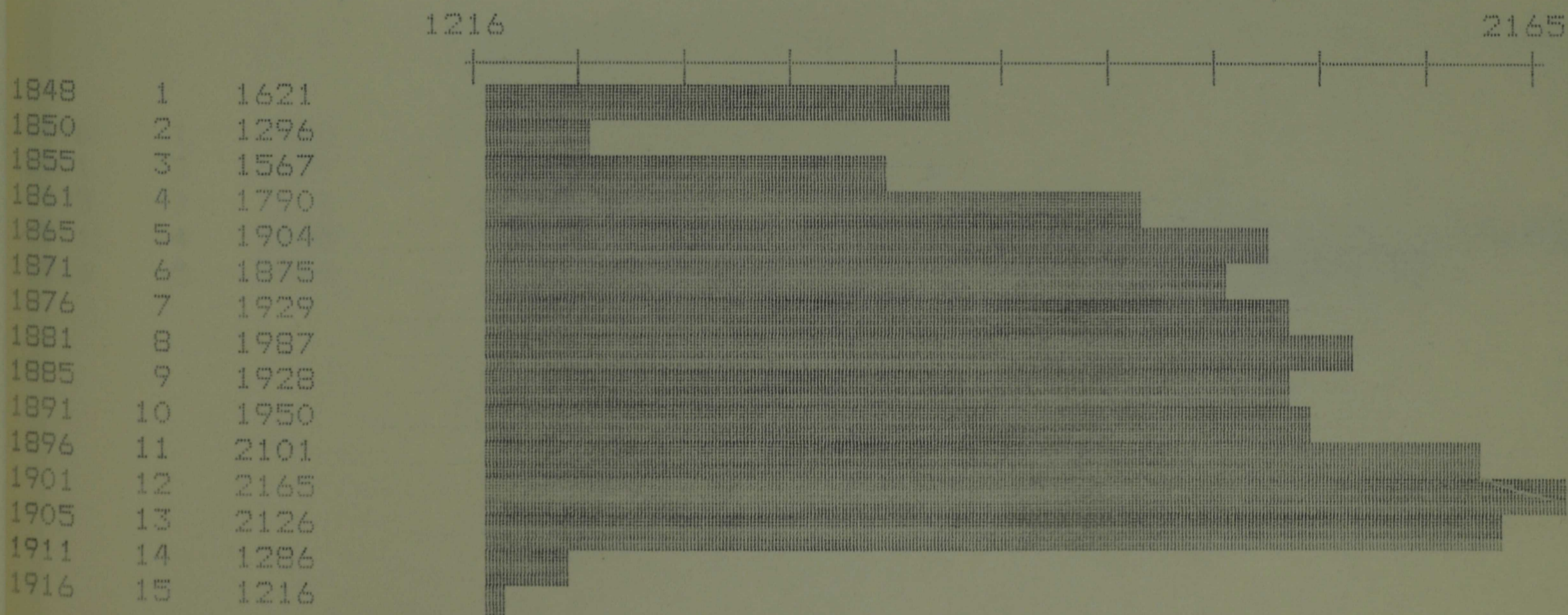
1848	1	683
1850	2	914
1855	3	901
1861	4	1111
1865	5	1225
1871	6	1152
1876	7	1265
1881	8	1197
1885	9	1107
1891	10	1068
1896	11	1112
1901	12	1092
1905	13	732
1911	14	632
1916	15	414

PLOT OF LAANEMETSA

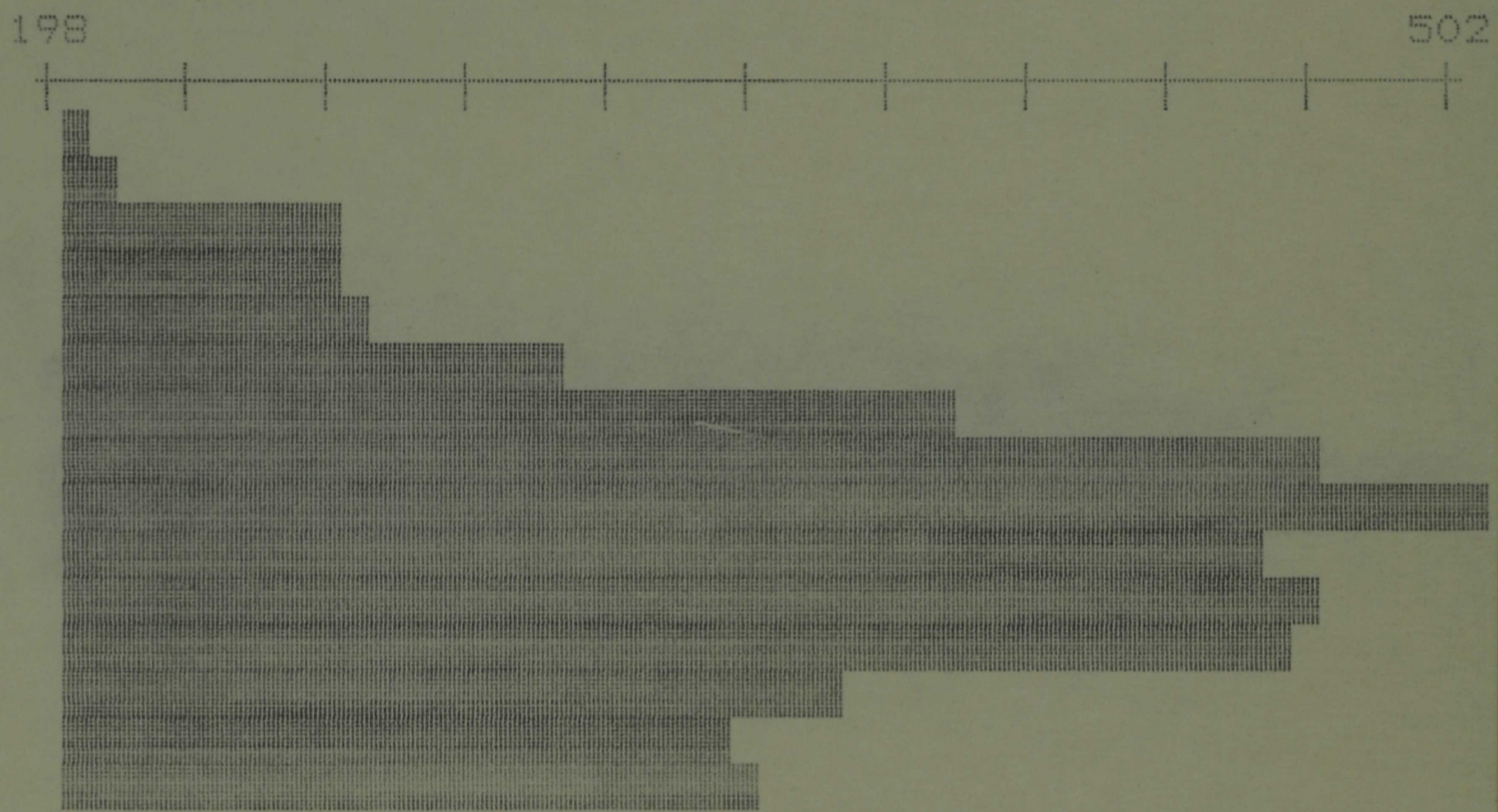

PLOT OF MÖNISTE

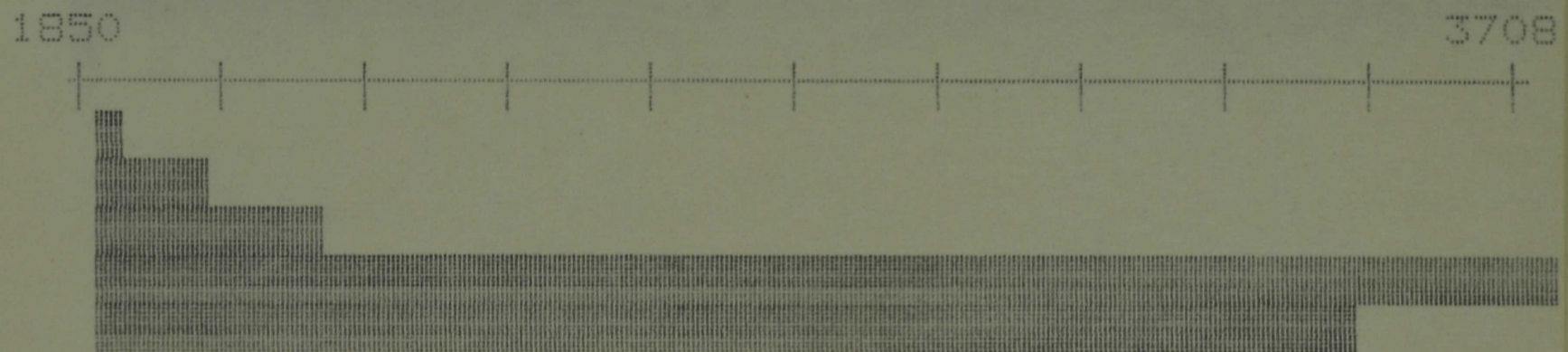
PLOT OF OPEKALNA

1848	1	198
1850	2	209
1855	3	254
1861	4	256
1865	5	260
1871	6	304
1876	7	391
1881	8	467
1885	9	502
1891	10	458
1996	11	467
1901	12	464
1905	13	368
1911	14	341
1916	15	348

PLOT OF VALGA_N

1896	1	1850
1901	2	1979
1905	3	2114
1911	4	3708
1916	5	3448

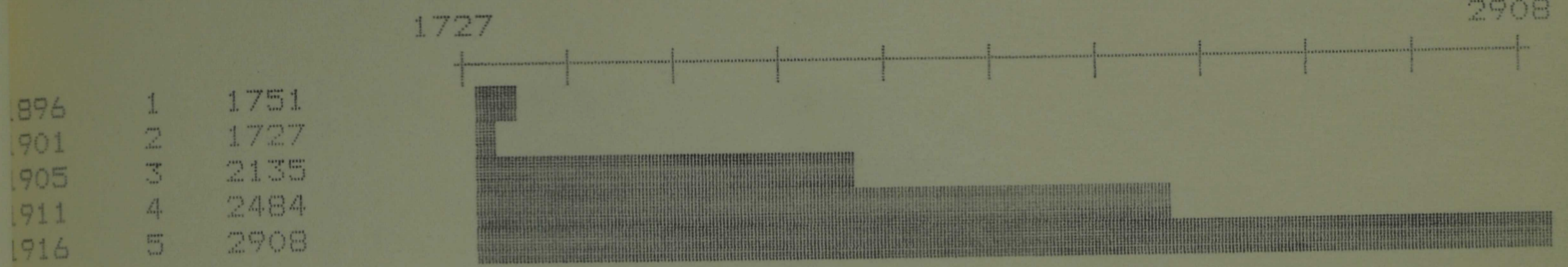

IKAA.DAT

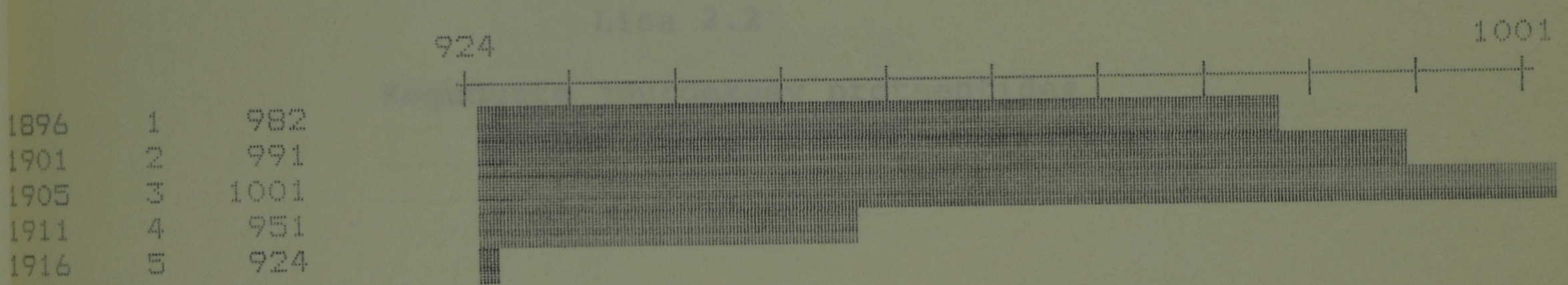
26/4/93

Seite 1

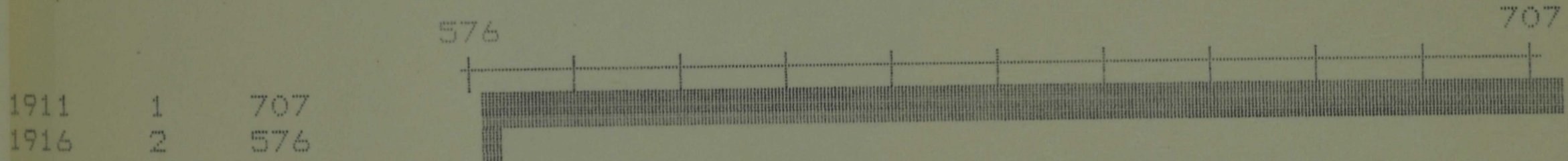
PLOT OF VALKA_I

PLOT OF KAIKA

PLOT OF TIMO

Lisa 2.2

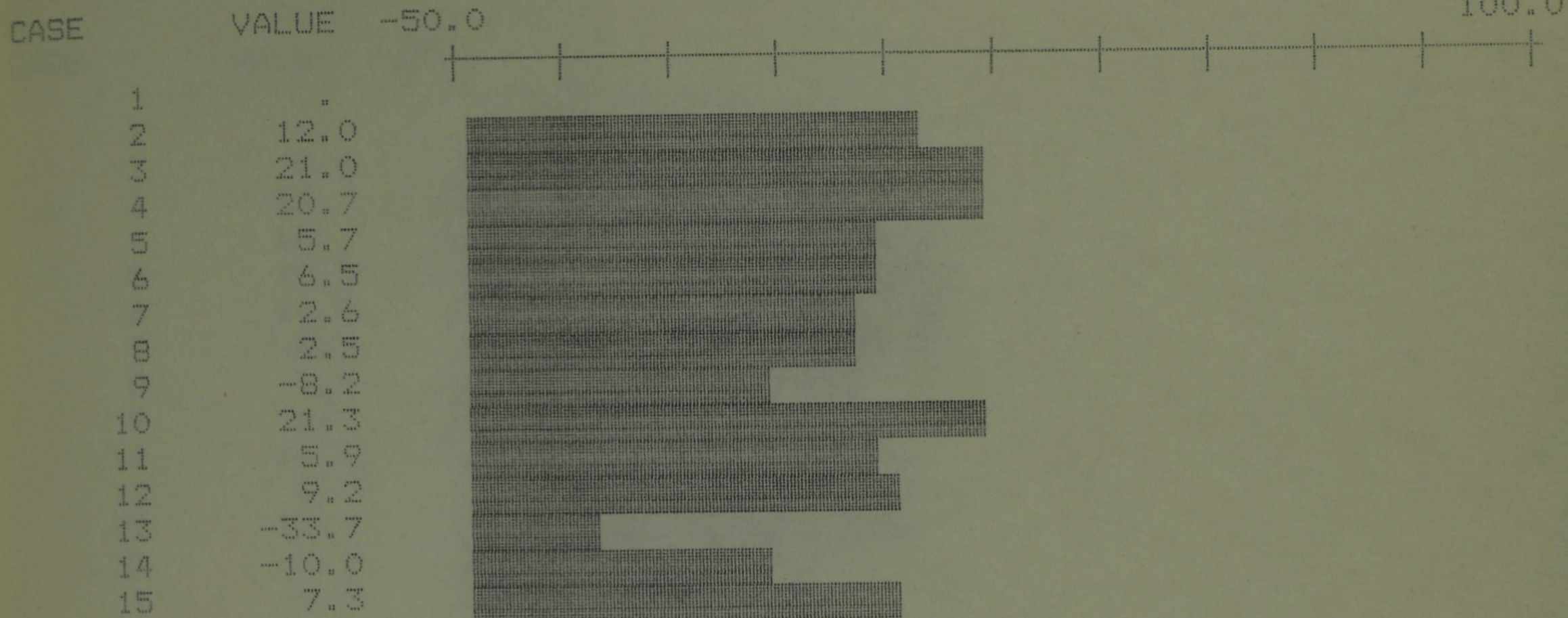
Koguduste juurdekasv protsentides
eelmise seisu suhtes.

UK5A.DAT
PLOT OF

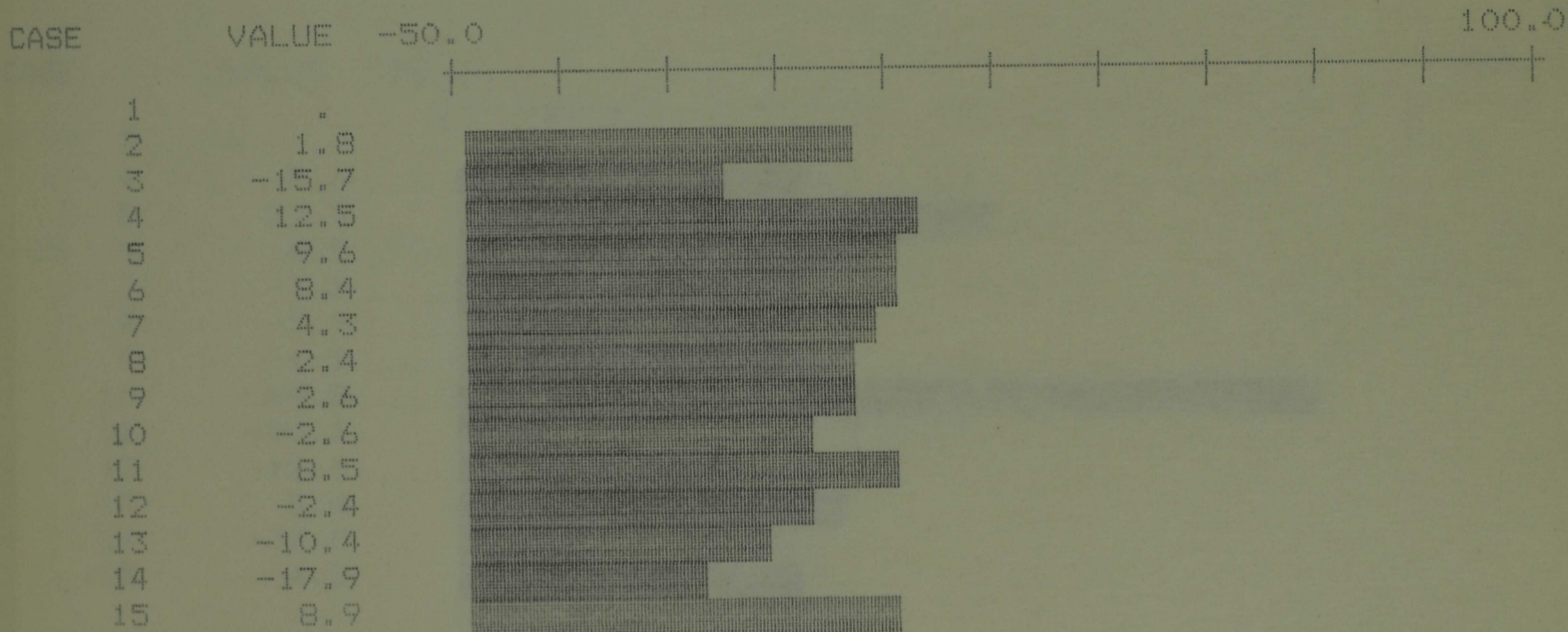
26/4/93

Seite 1

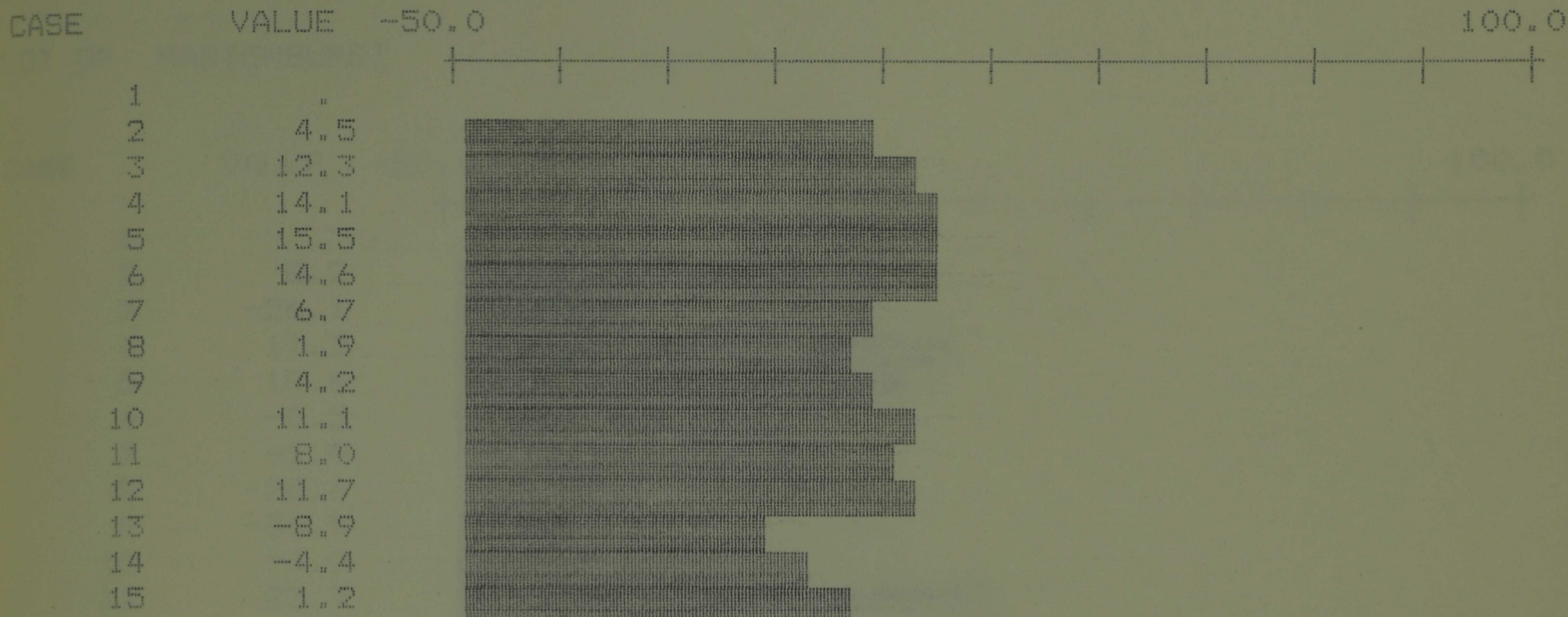
WDRU

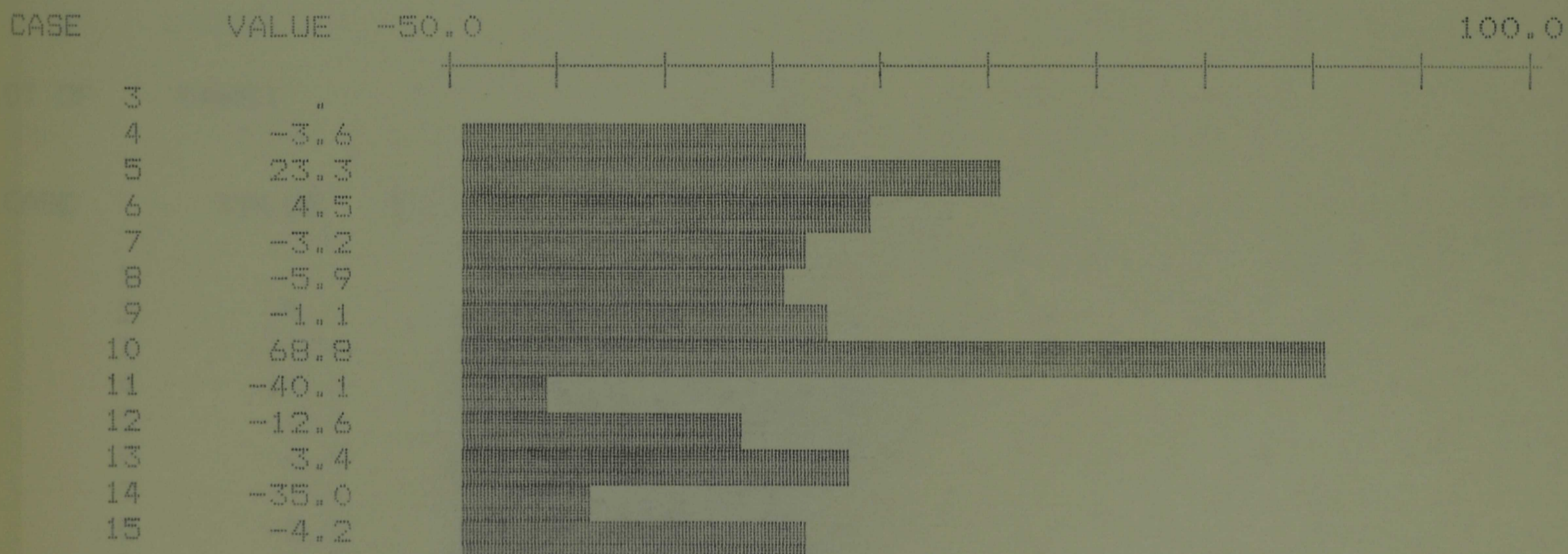
PLOT OF RÄPINA

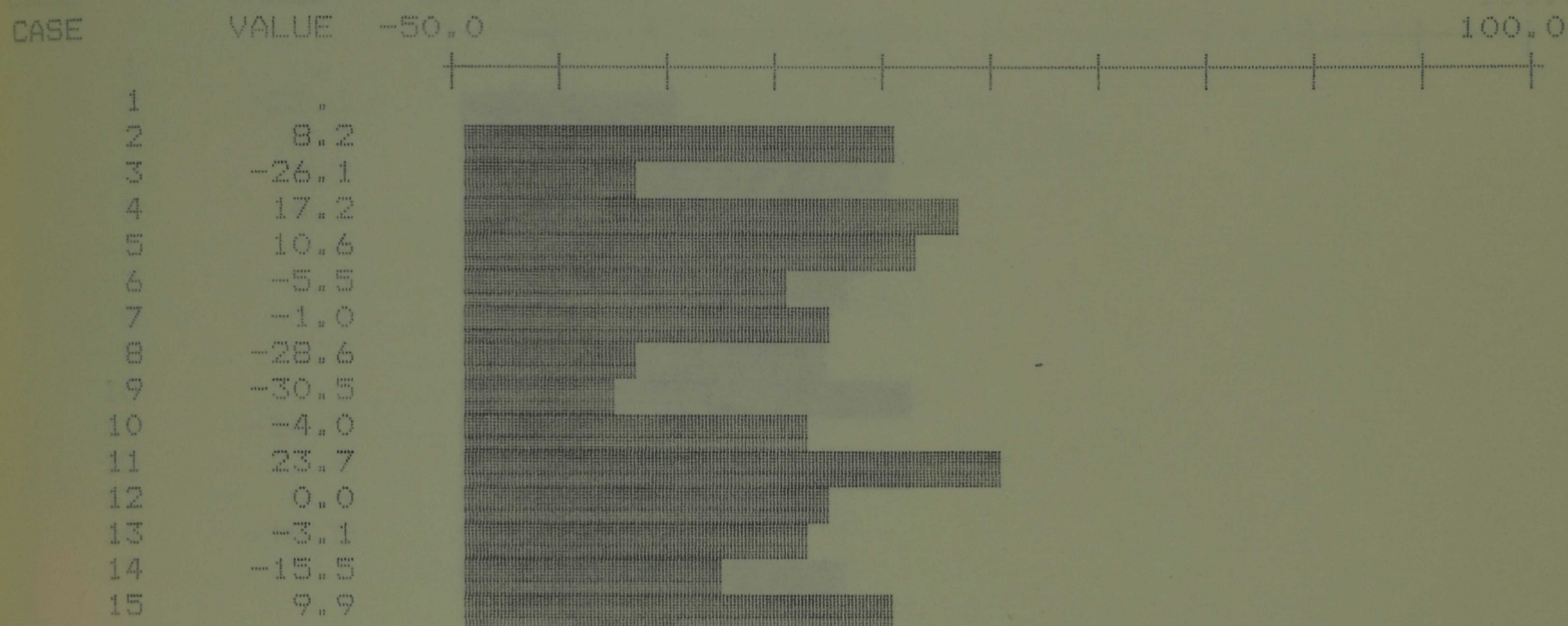
PLOT OF ANTSLA

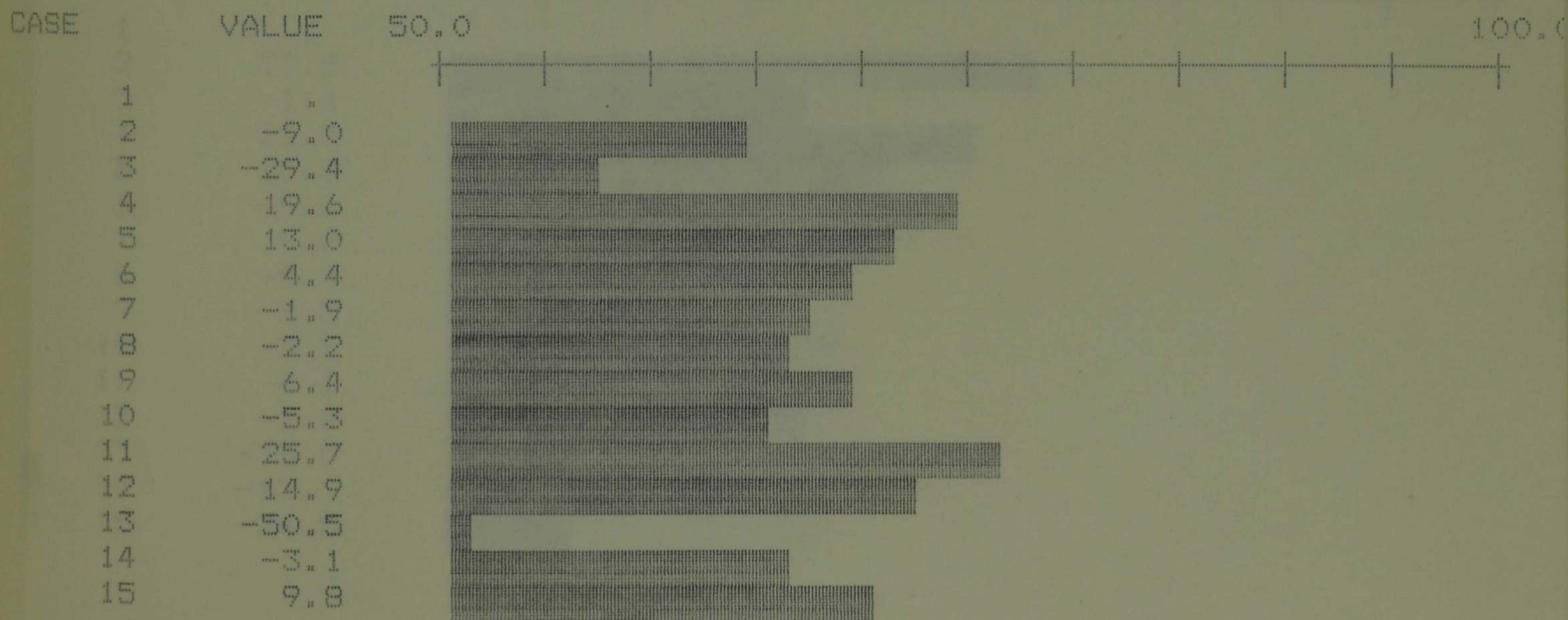
PLOT OF MALUPE

PLOT OF MARIENBURGI

PLOT OF KAHRI

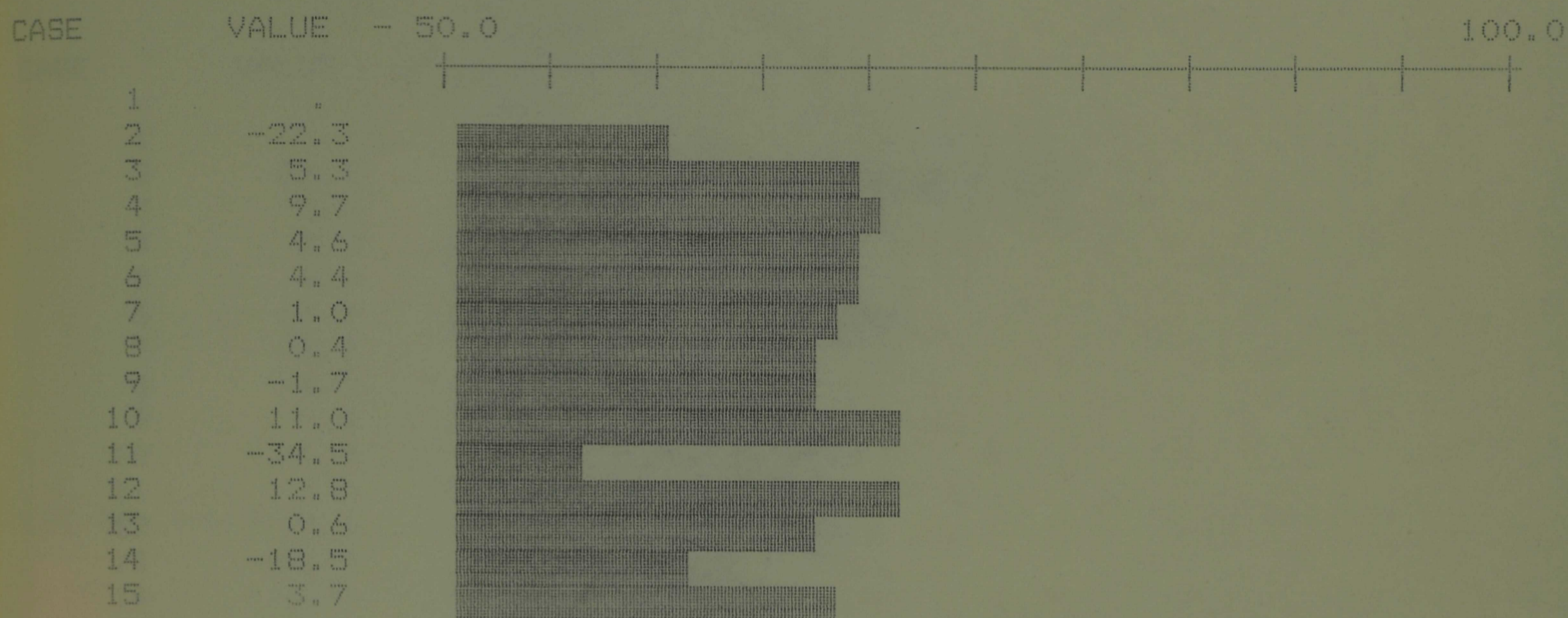

JK5A.DAT
PLOT OF

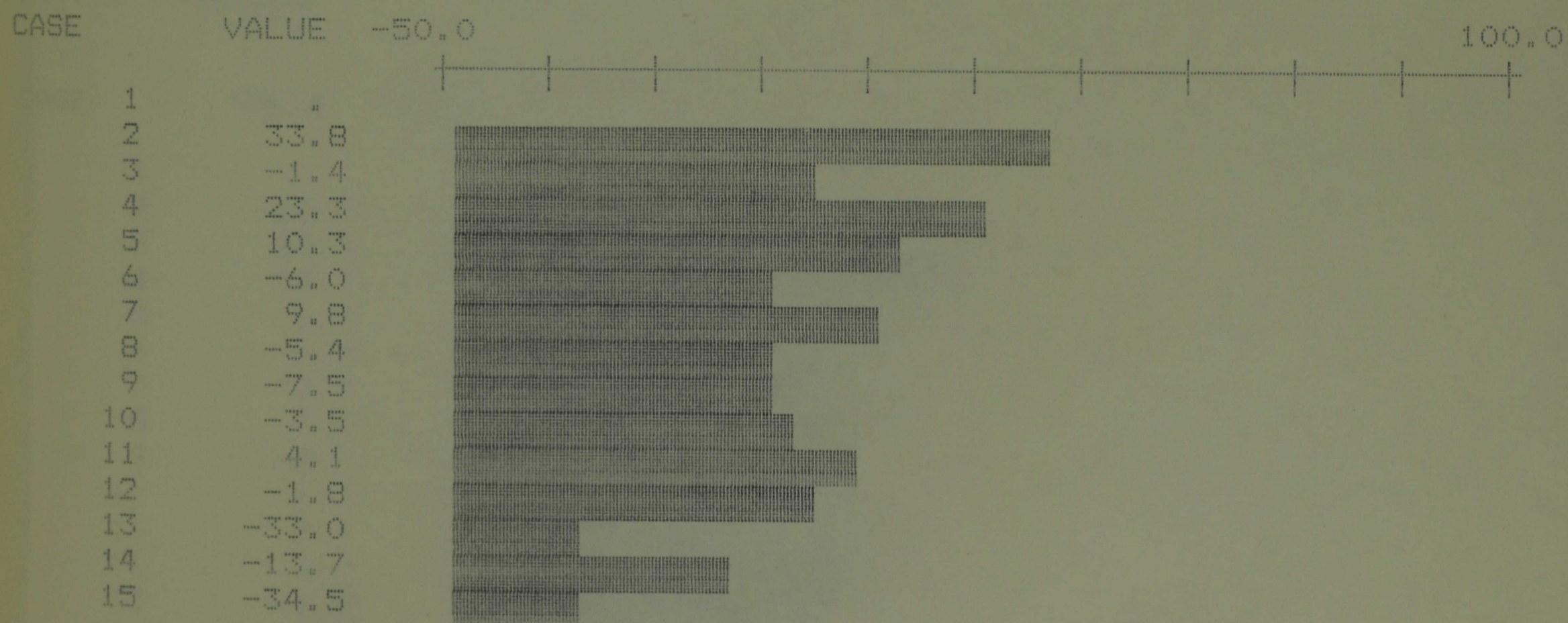
26/4/93

Seite 1

KARULA

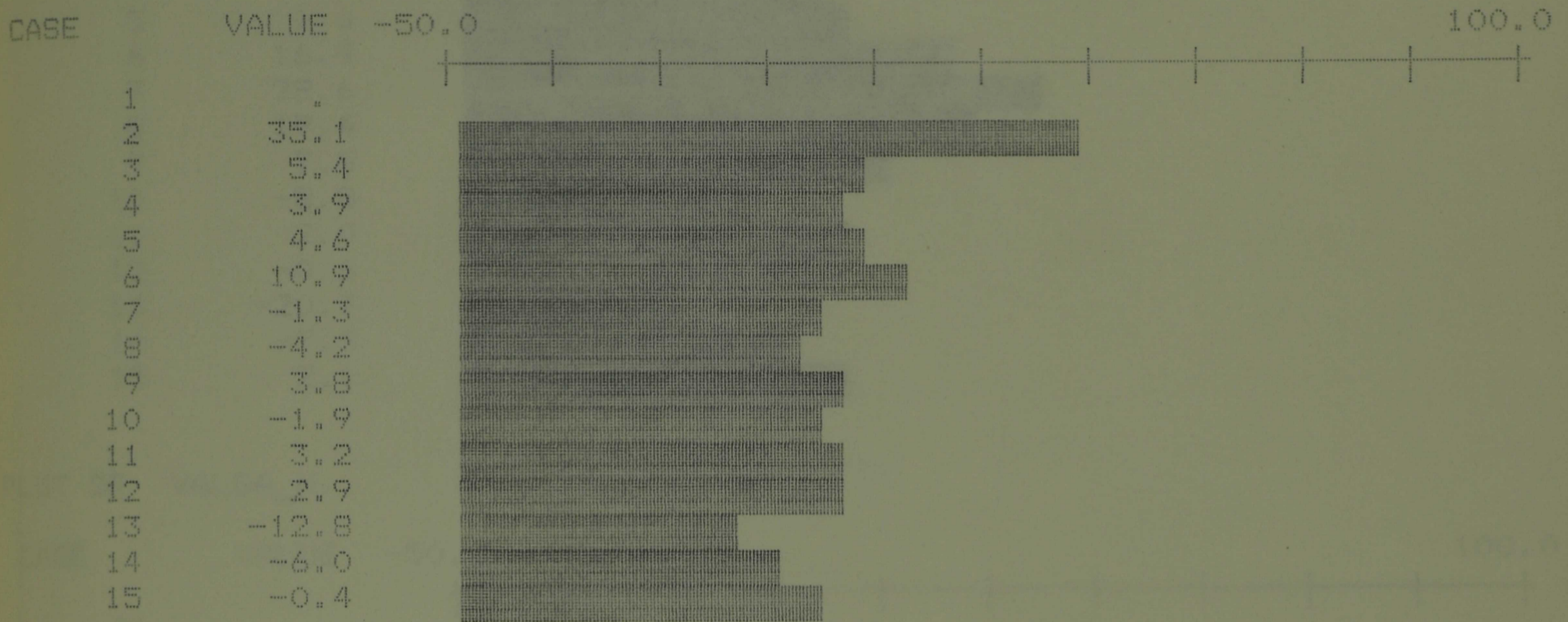
PLOT OF HAANJA

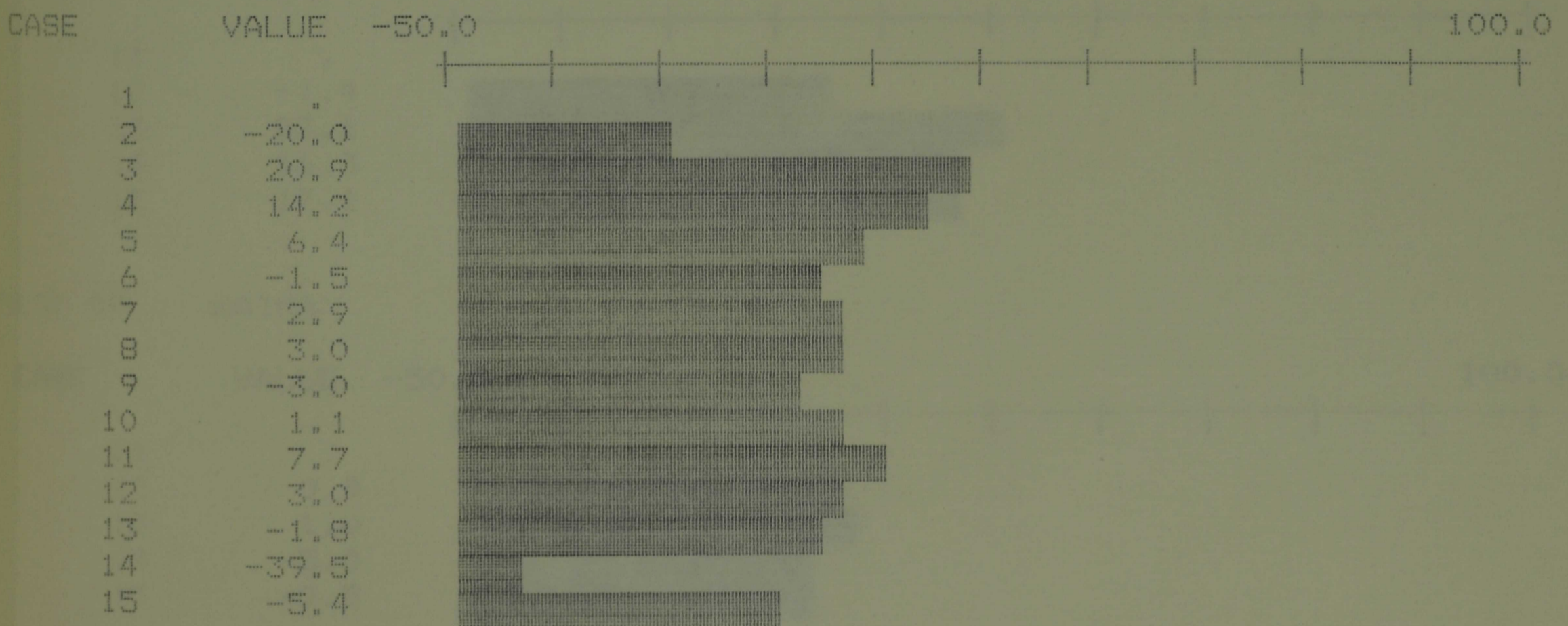
LOT OF OPERATING

CASE VALUE

PLOT OF LAANEMETSA

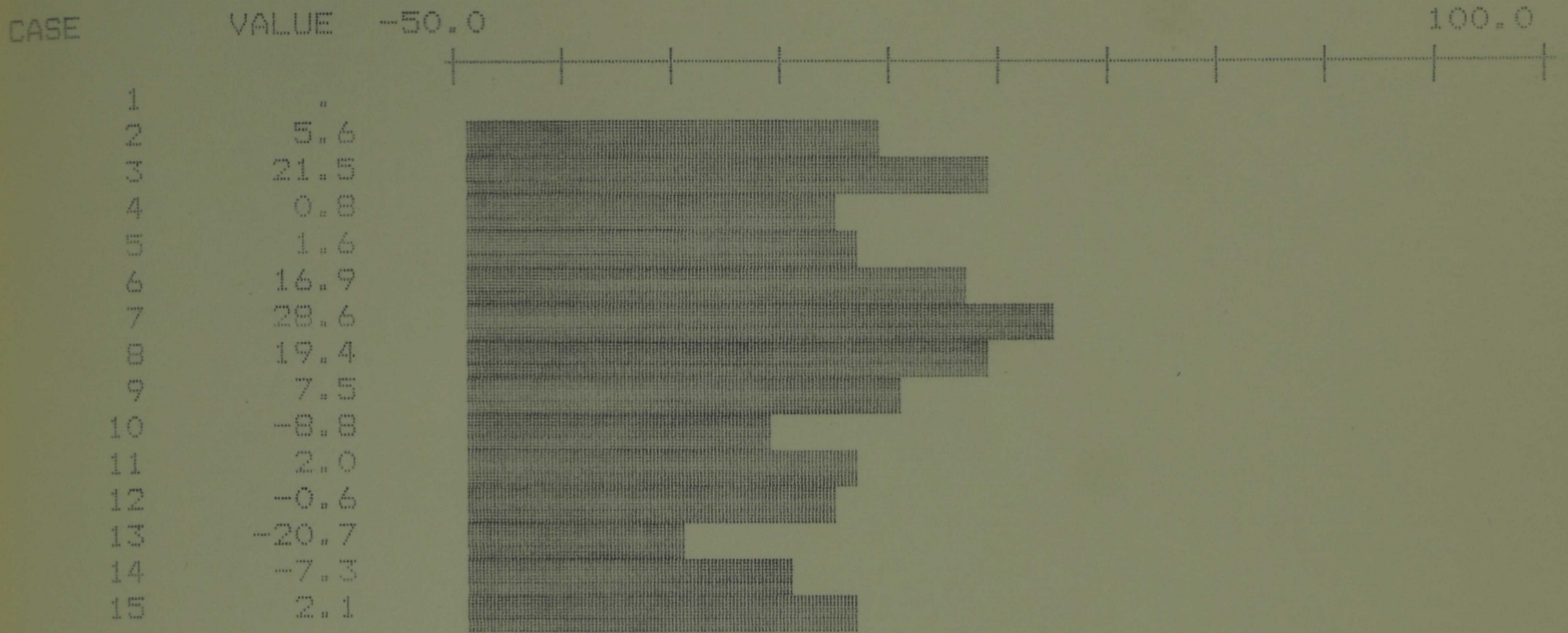
PLOT OF MONISTE

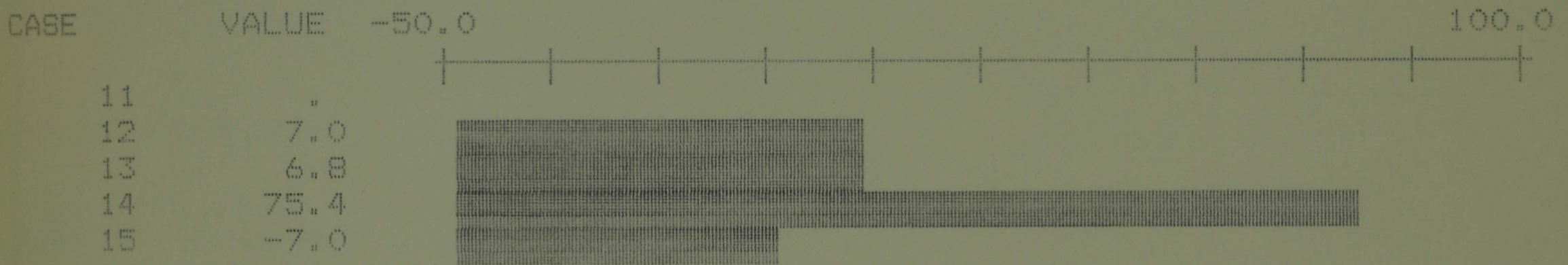
UK55.DAT
PLOT OF OPEKALNA

26/4/93

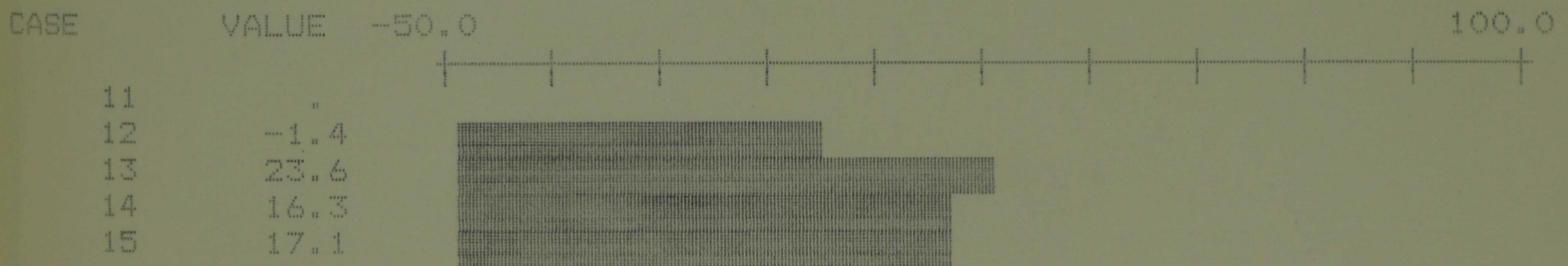
Seite 1

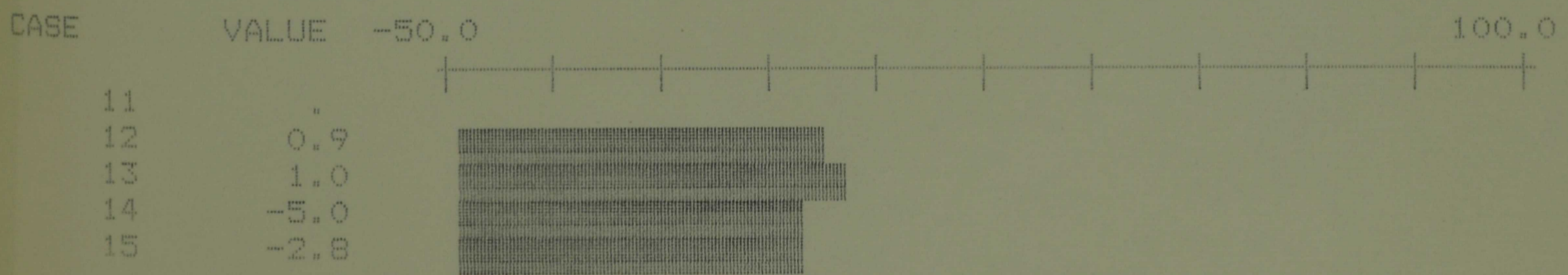
PLOT OF VALGA_N

PLOT OF VALKA_I

PLOT OF KAIKA

PLOT OF TIMO

NUMBER OF CASES = 1

1 612
2 771
3 618
4 877
5 1022
6 1484
7 1140
8 1184
9 1271
10 1225
11 1784
12 1721
13 1150
14 1072
15 1011

Lisa 2.3.

Silutud kasvukóverad.

1 1793
2 1790
3 1771
4 1824
5 1919
6 1998
7 2006
8 2150
9 2008
10 2127
11 2207
12 2146
13 2043
14 1969
15 1844

UKBA.DAT
PLOT OF

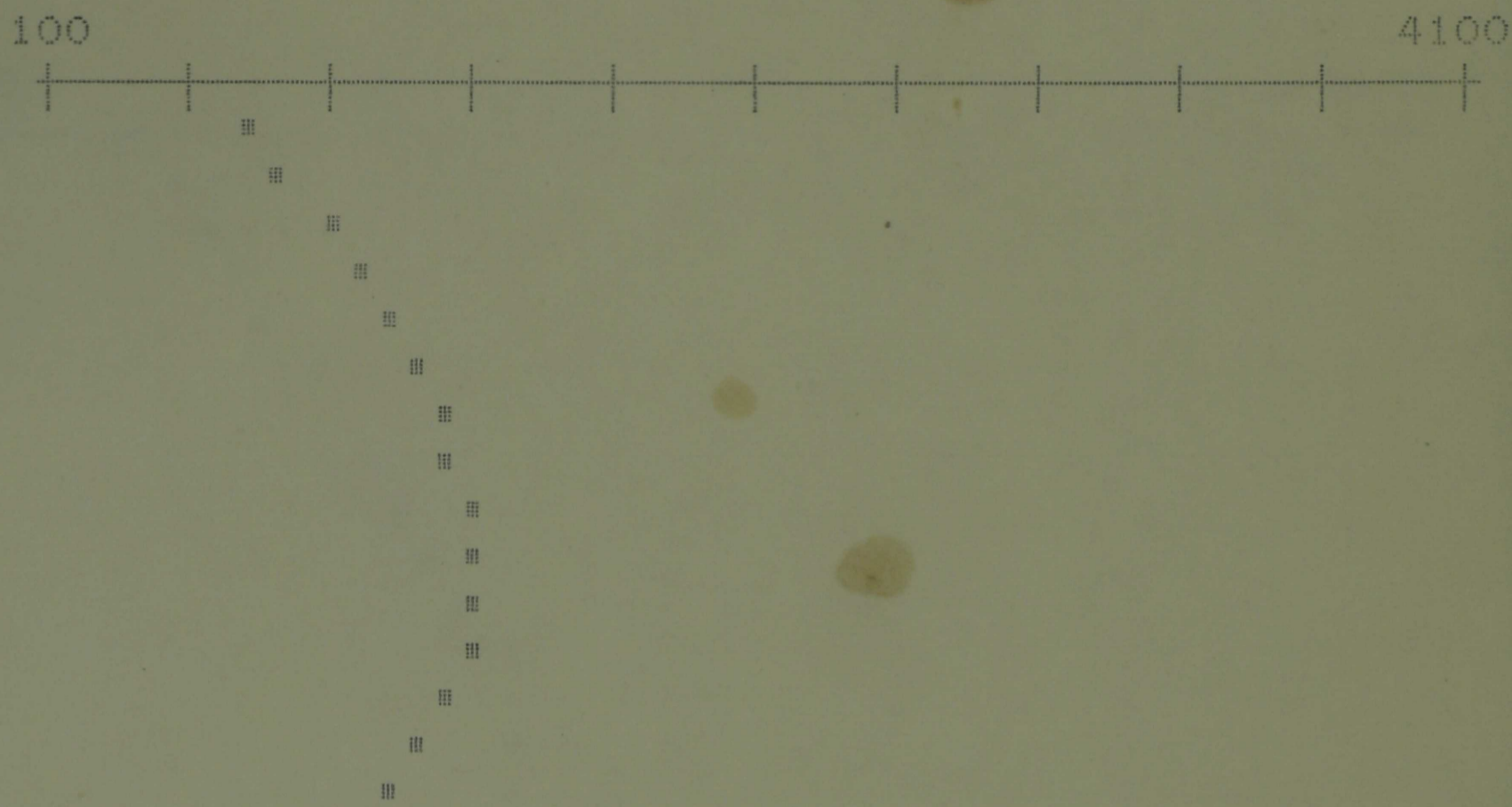
26/4/93

Seite 1

WÖRU

CASE VALUE

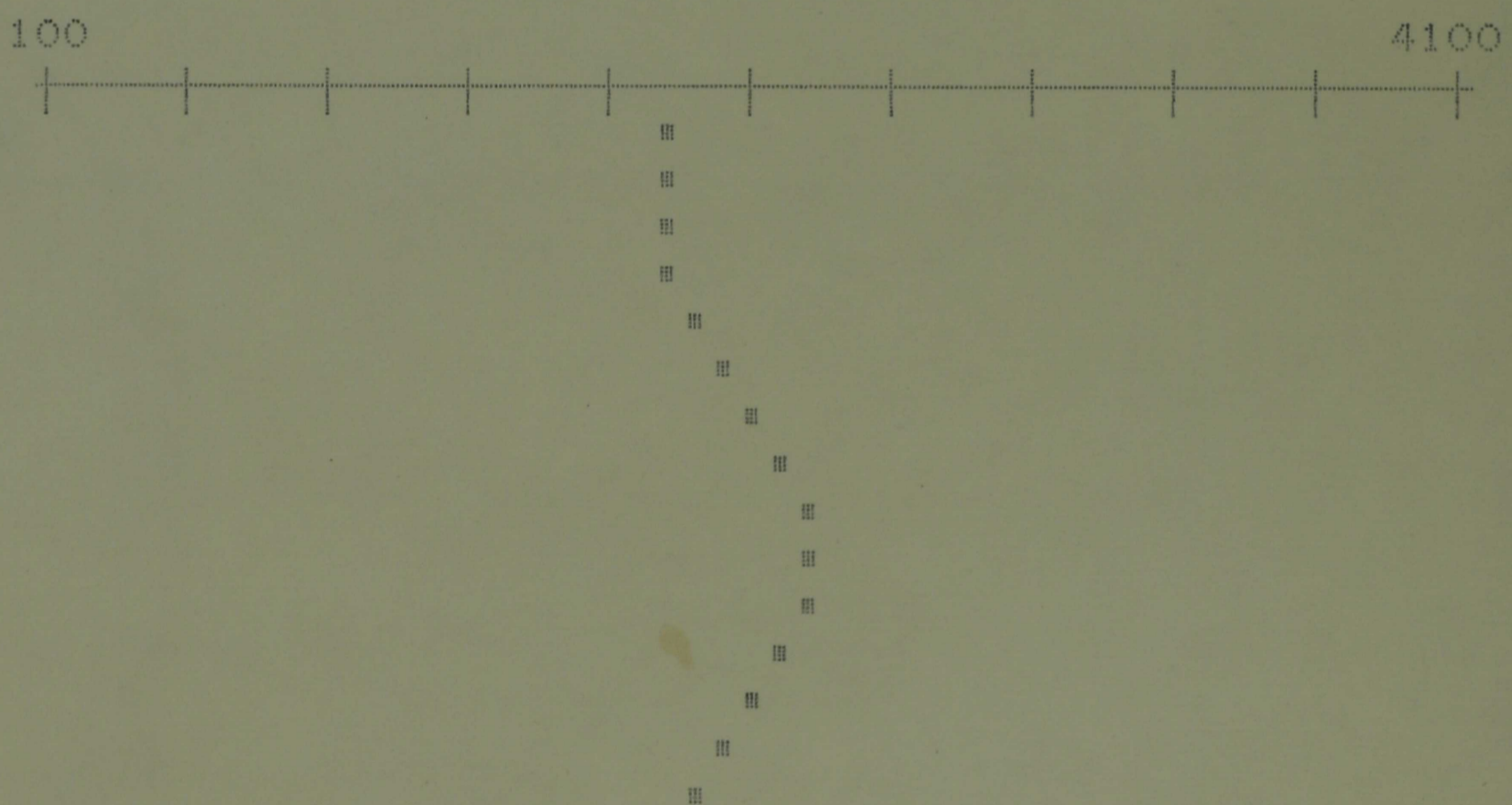
CASE	VALUE
1	618
2	730
3	838
4	937
5	1022
6	1089
7	1142
8	1189
9	1230
10	1258
11	1259
12	1223
13	1157
14	1074
15	986

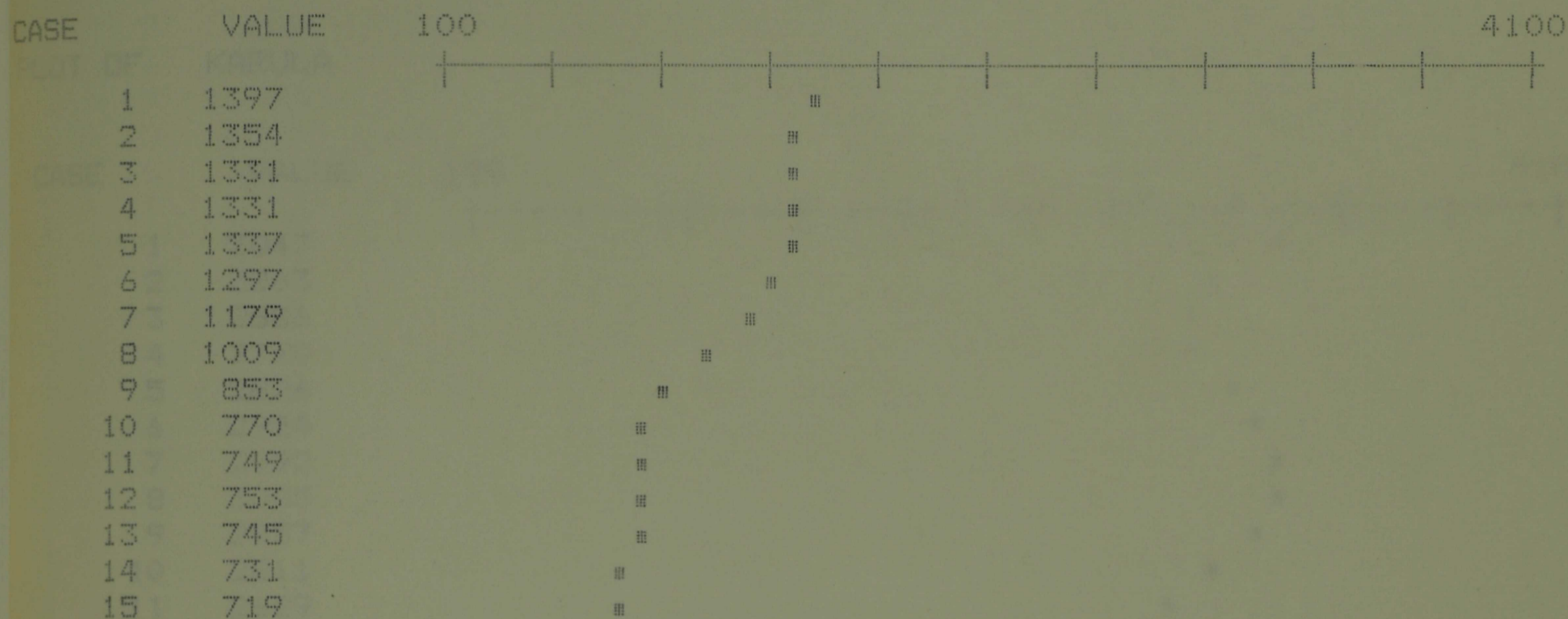
PLOT OF RÄPINA

CASE VALUE

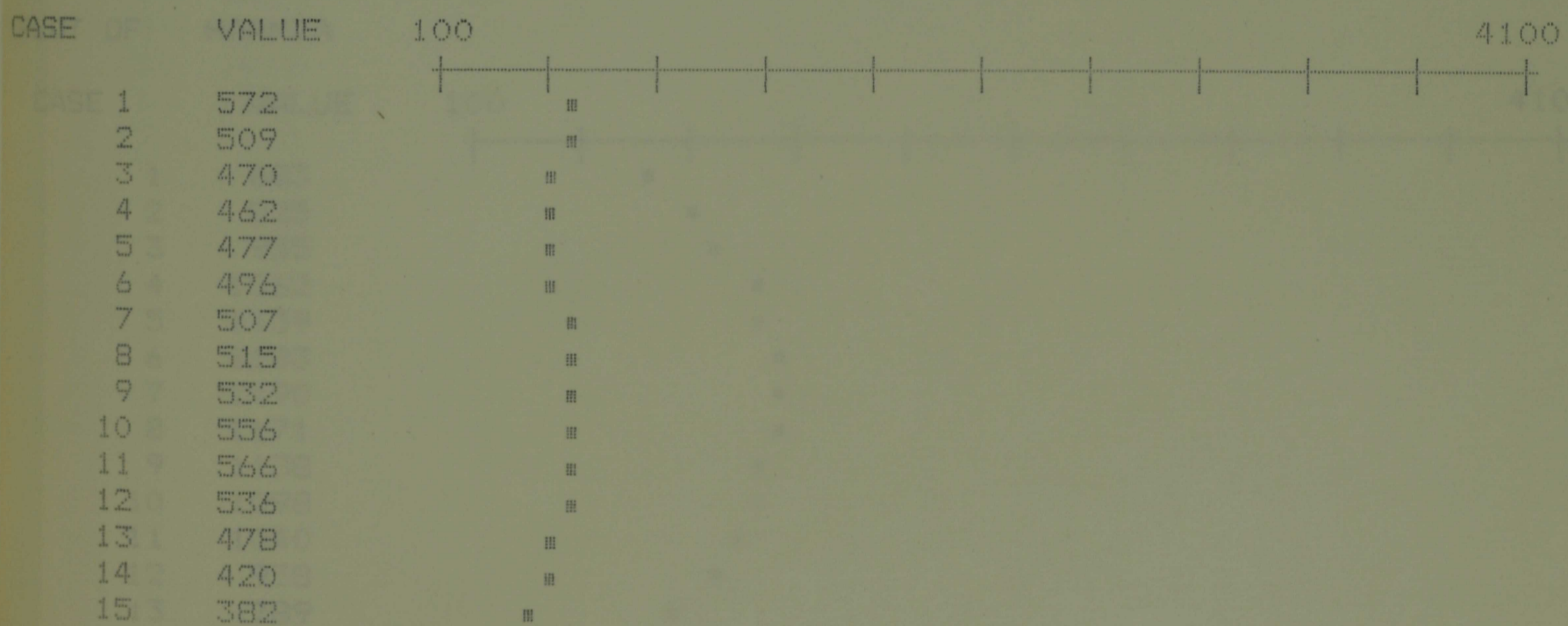
CASE	VALUE
1	1793
2	1780
3	1790
4	1834
5	1909
6	1999
7	2086
8	2158
9	2205
10	2222
11	2203
12	2146
13	2063
14	1965
15	1864

LOT OF MARIENBURGI

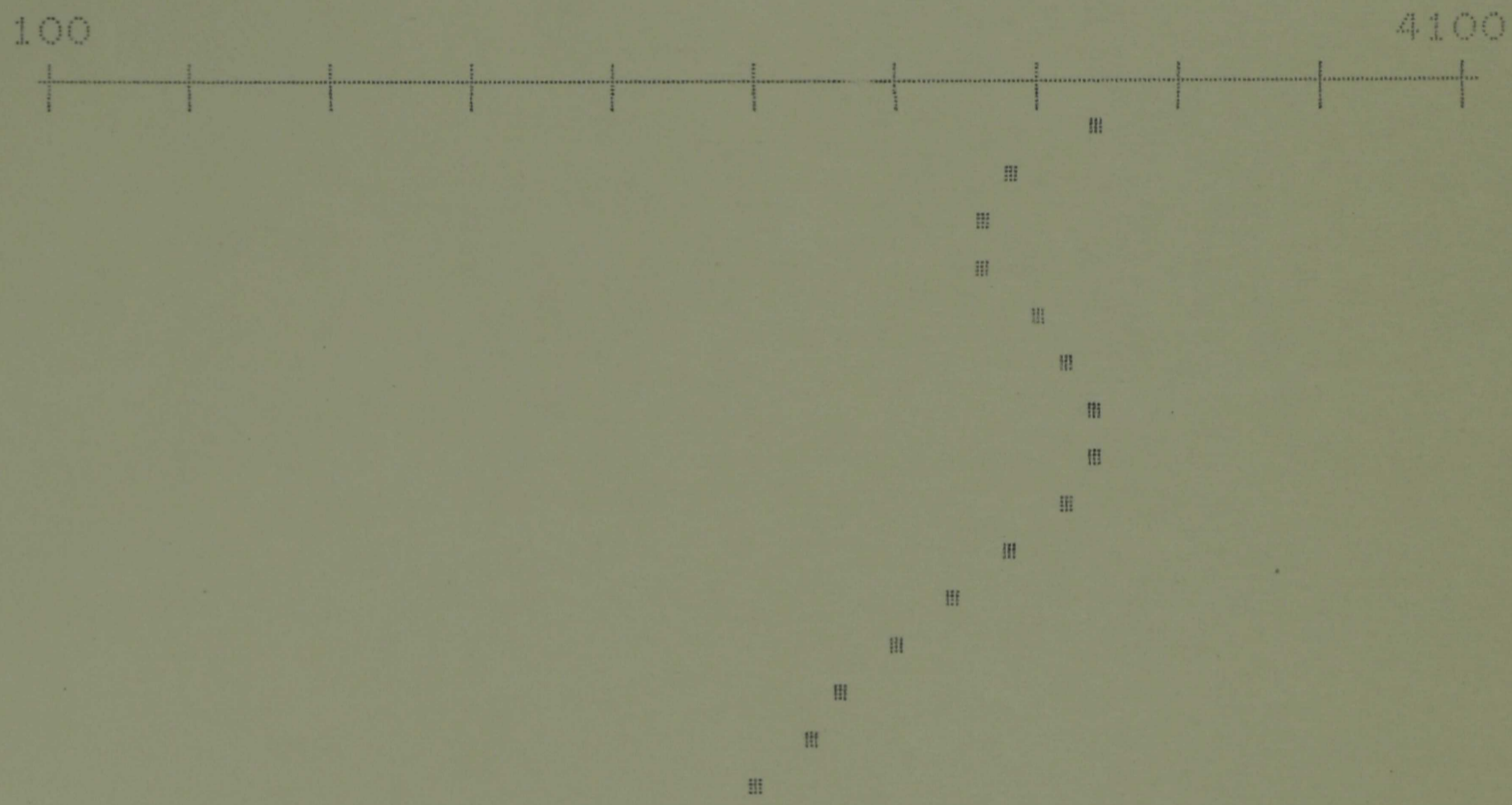

PLOT OF KAHRI

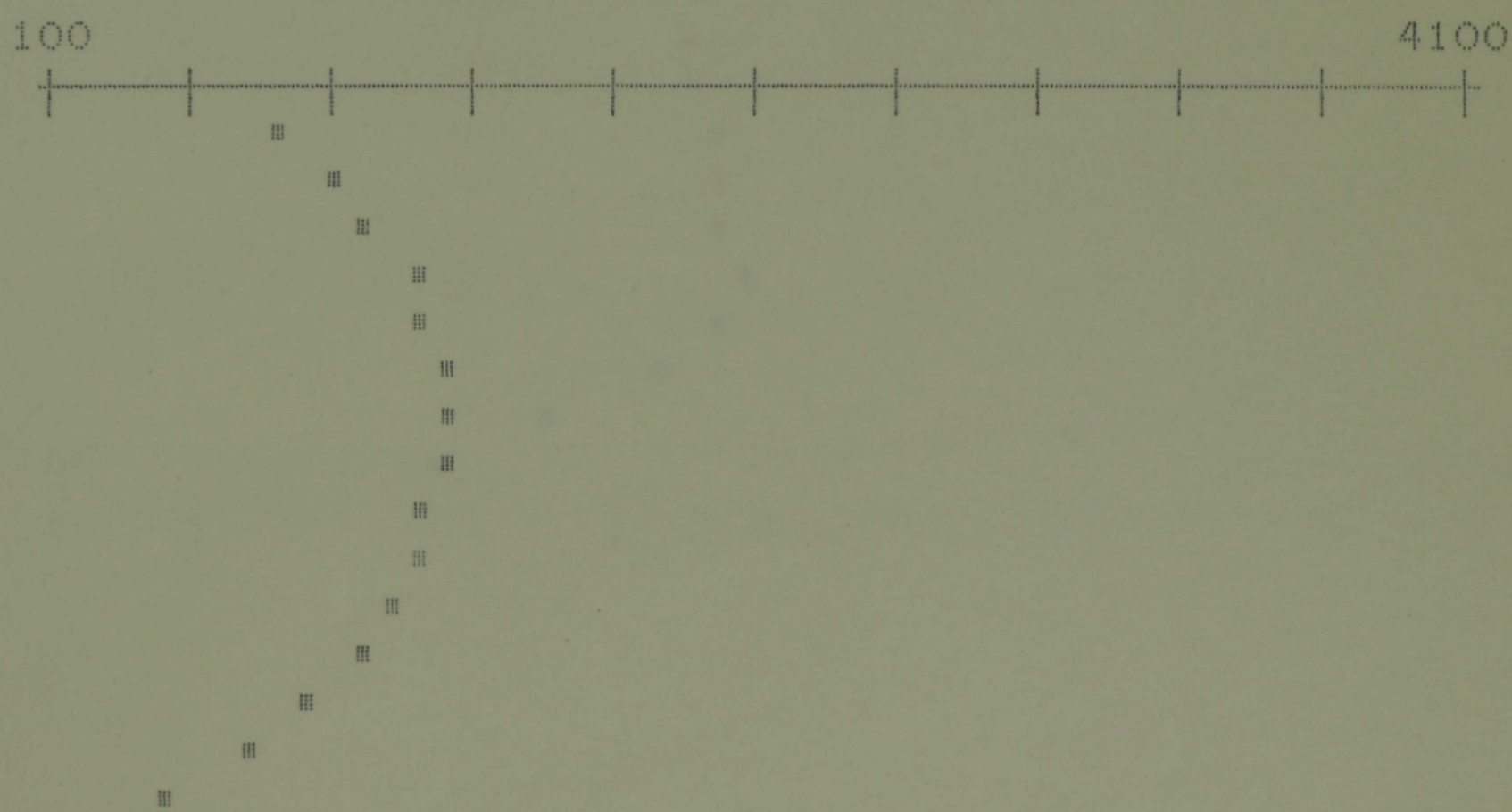
PLOT OF KARULA

CASE	VALUE
1	3047
2	2803
3	2686
4	2720
5	2826
6	2924
7	2992
8	3003
9	2957
10	2811
11	2629
12	2437
13	2298
14	2181
15	2078

PLOT OF HAANJA

CASE	VALUE
1	683
2	825
3	955
4	1062
5	1139
6	1183
7	1190
8	1171
9	1138
10	1098
11	1040
12	938
13	789
14	606
15	414

VALUE
0.081
0.081
0.071
0.077
0.073
0.076
0.076
0.080
0.070
0.086
0.070
0.070
0.087
0.044
0.052

Lisa 2.4.

Koguduste osakaalu dünaamika
praostkonnas.

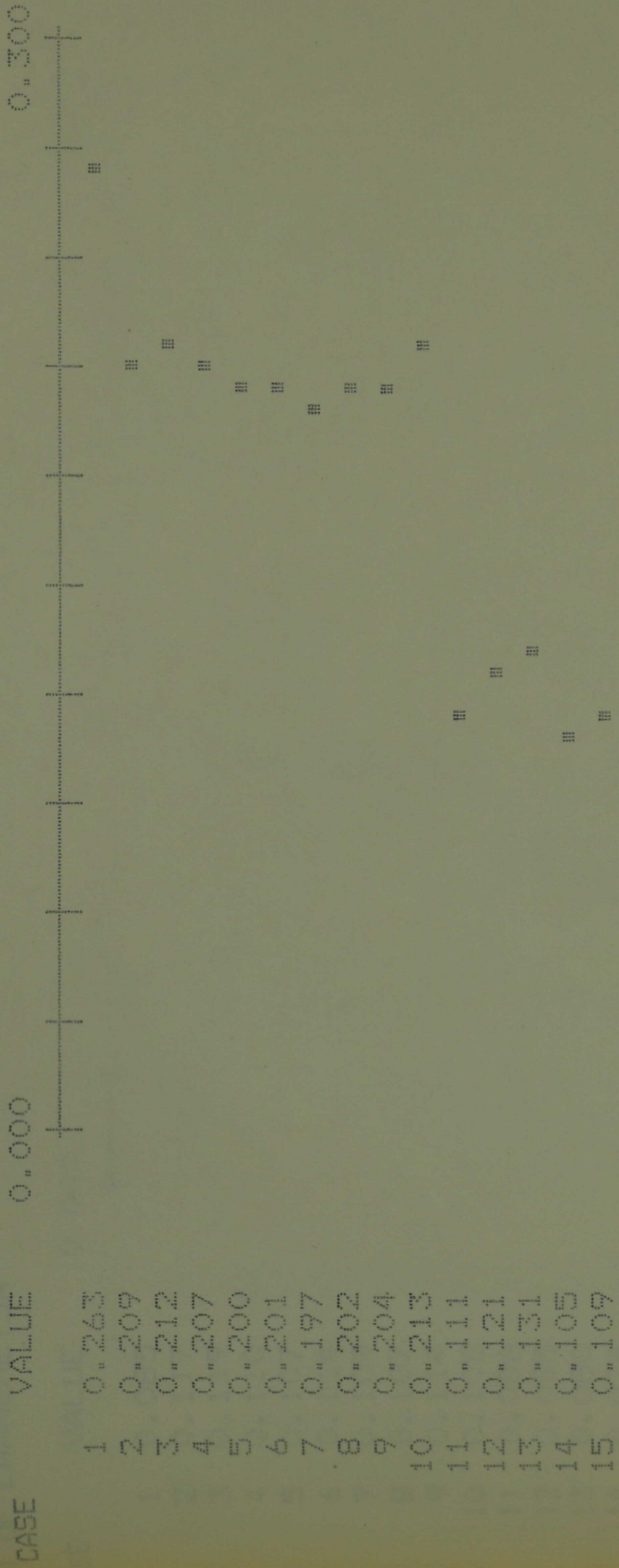
VALUE
0.000
0.105
0.161
0.131
0.131
0.133
0.130
0.140
0.147
0.155
0.147
0.123
0.115
0.111
0.090
0.097

U1.DAT
PLOT OF

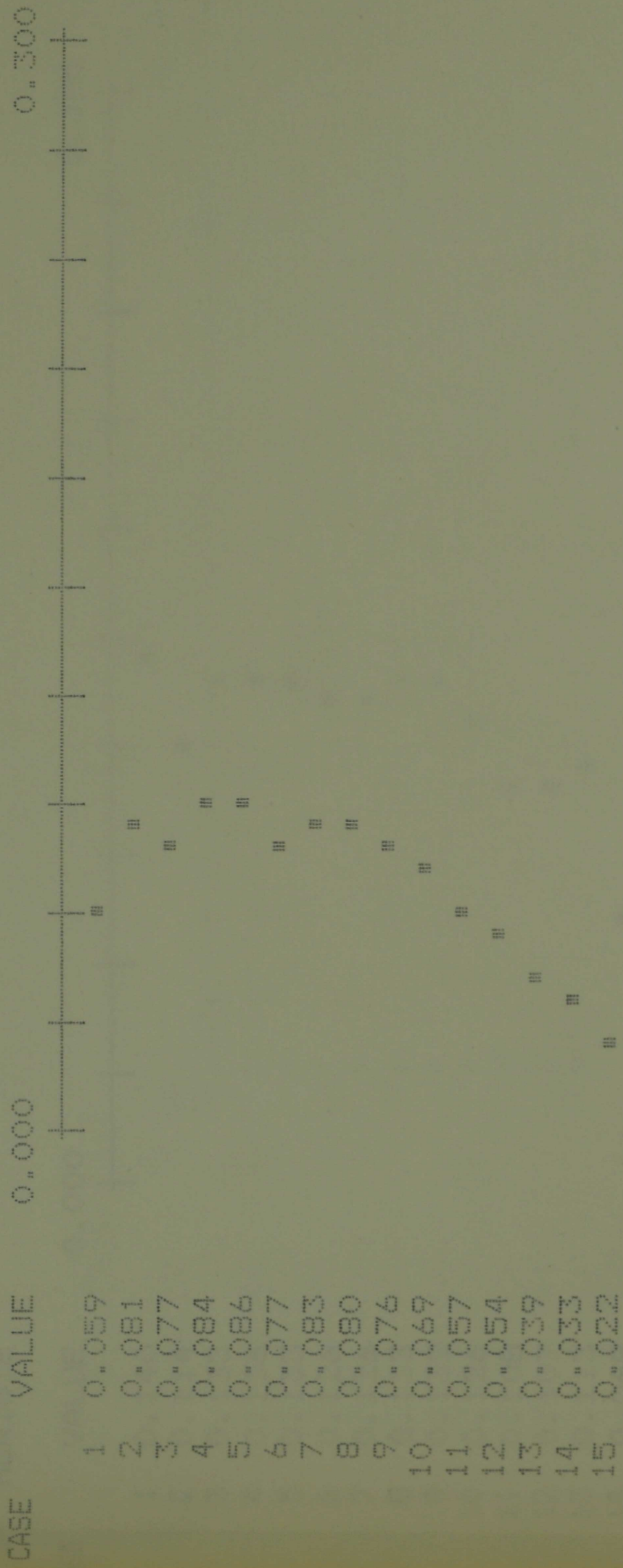
26/4/93

Seite 1

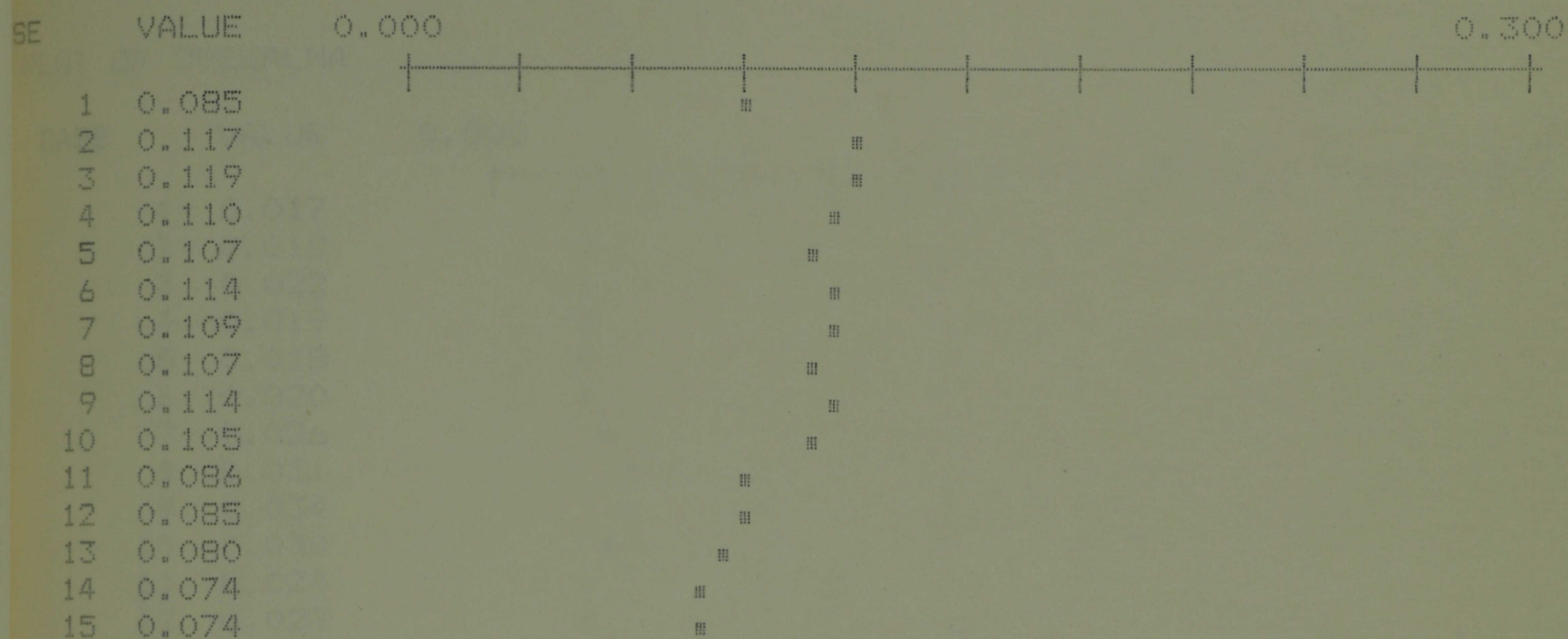
KARULA

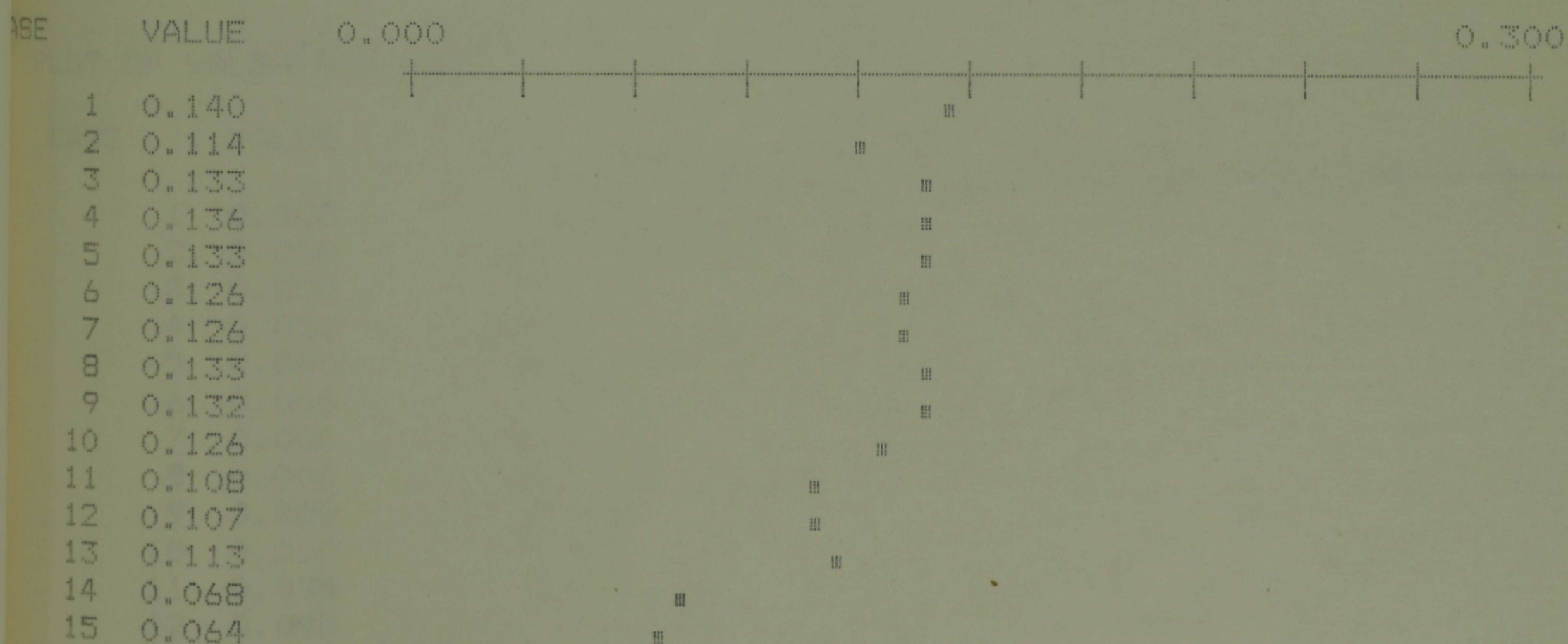
PLOT OF HAANJA

T OF LAANEMETSA

T OF MONISTE

1. PRAOSTKONNA

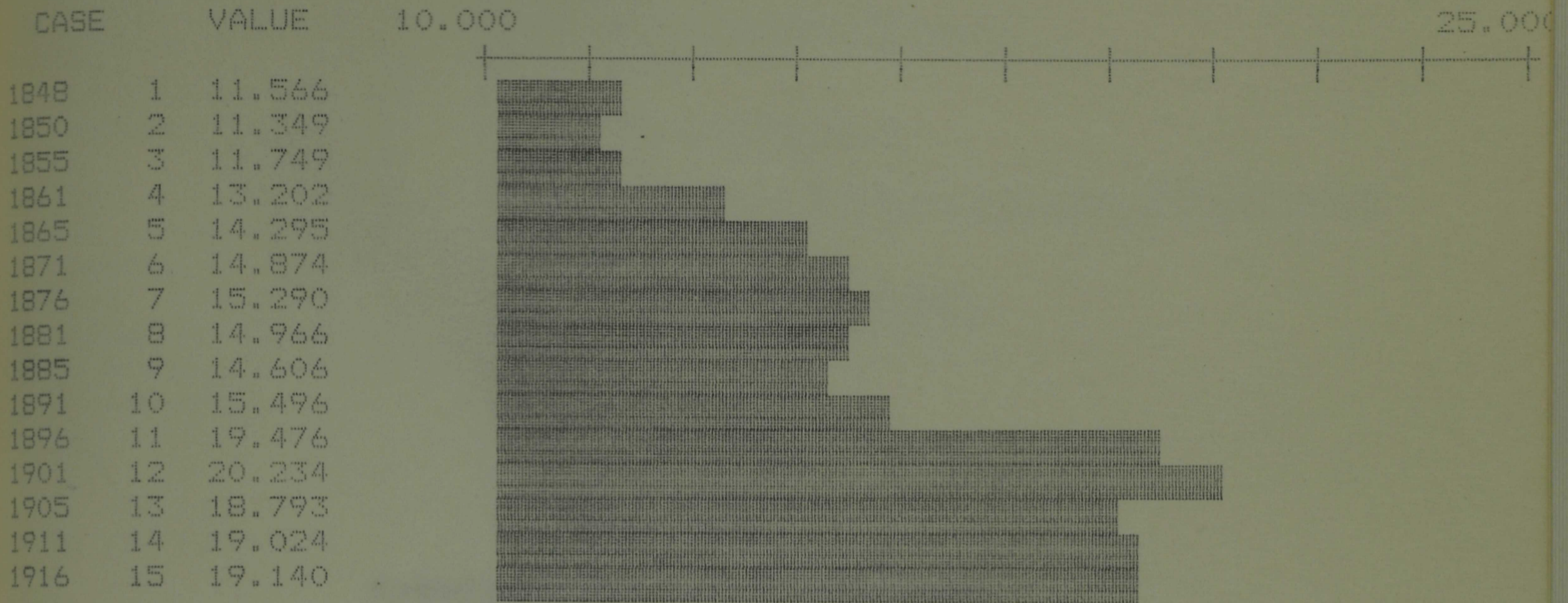
VALUK

1	11.516
2	11.749
3	11.749
4	13.301
5	14.299
6	14.274
7	15.280
8	14.244
9	14.244
10	15.280
11	14.244
12	15.280
13	16.287
14	17.294
15	17.301

Lisa 2.5.

Praostkonna suuruse dünaamika.

PLOT OF PRAOSTKOND

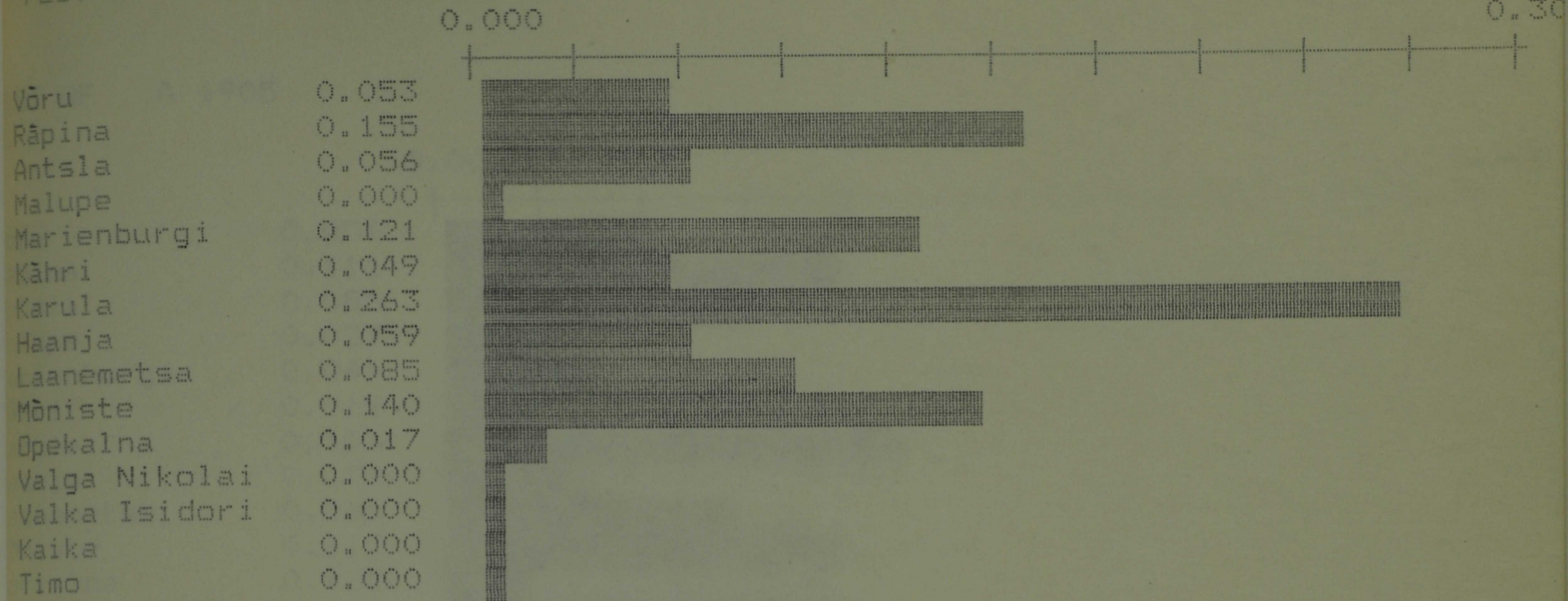
Lisa 2.6.

Koguduste osakaal praostkonnas.

PILT1.DAT
PLOT OF A 1848

26/4/93

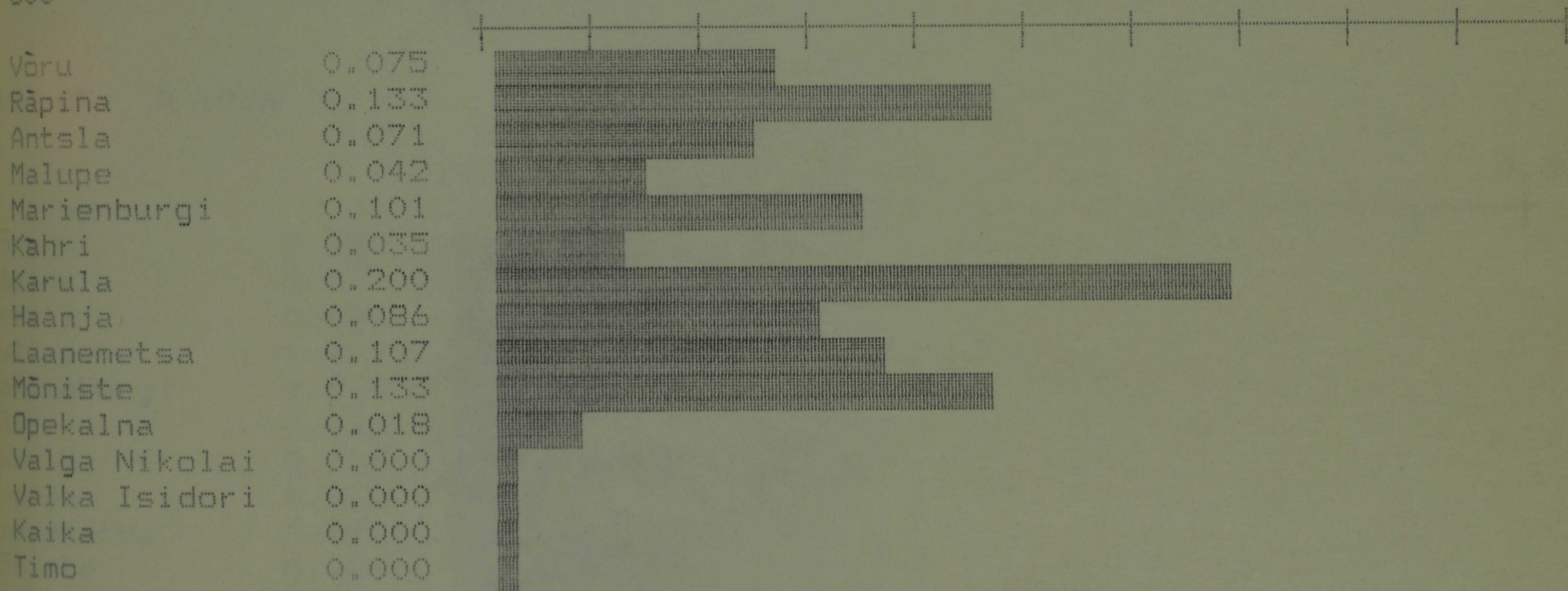
Seite 1

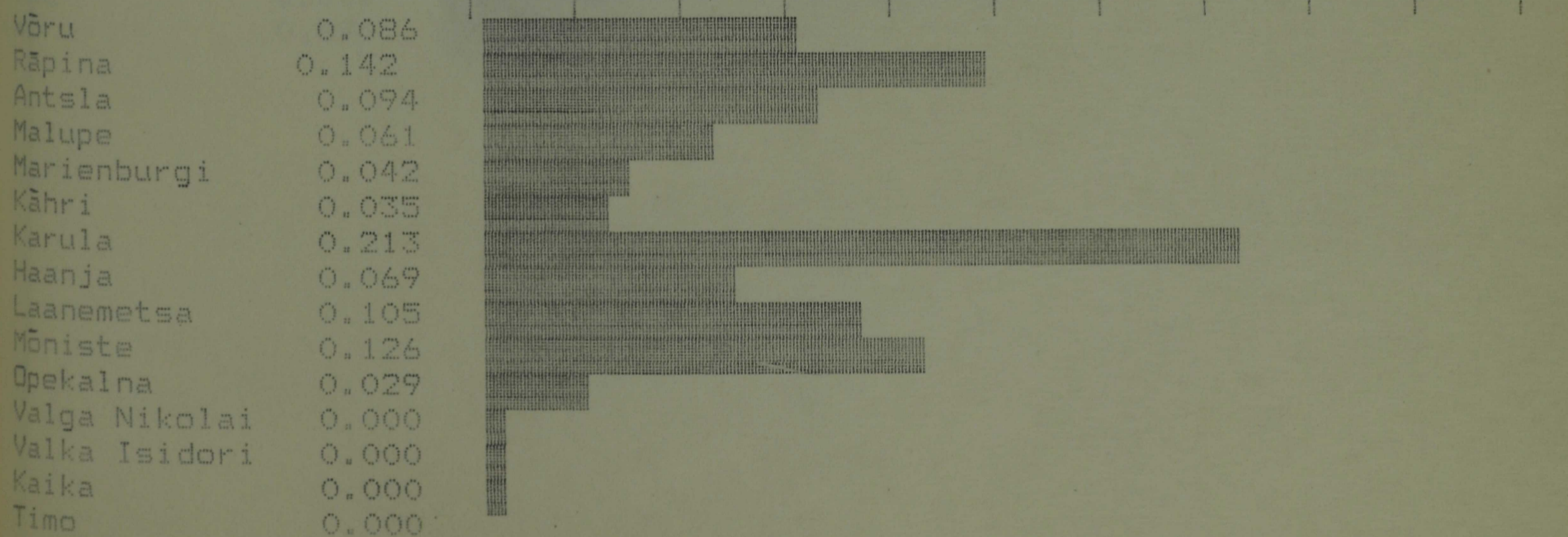
PLOT OF A 1865

300

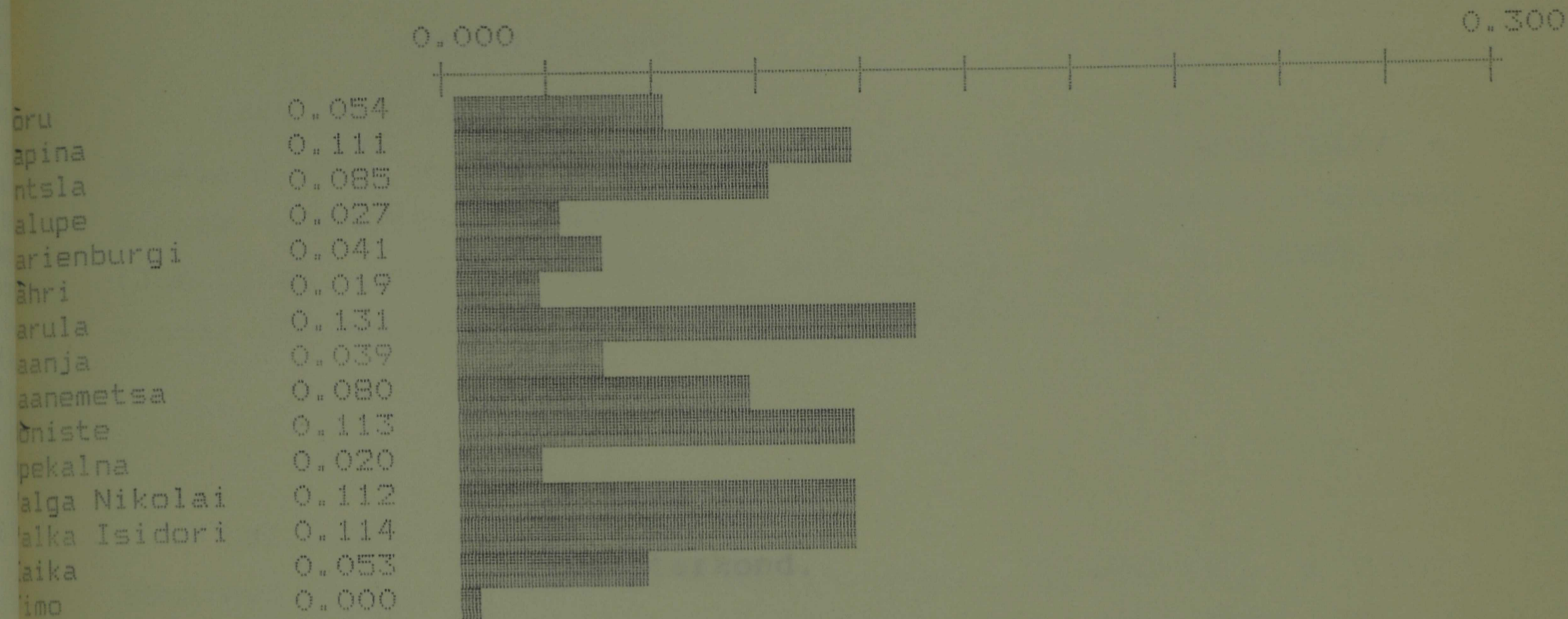
0.000

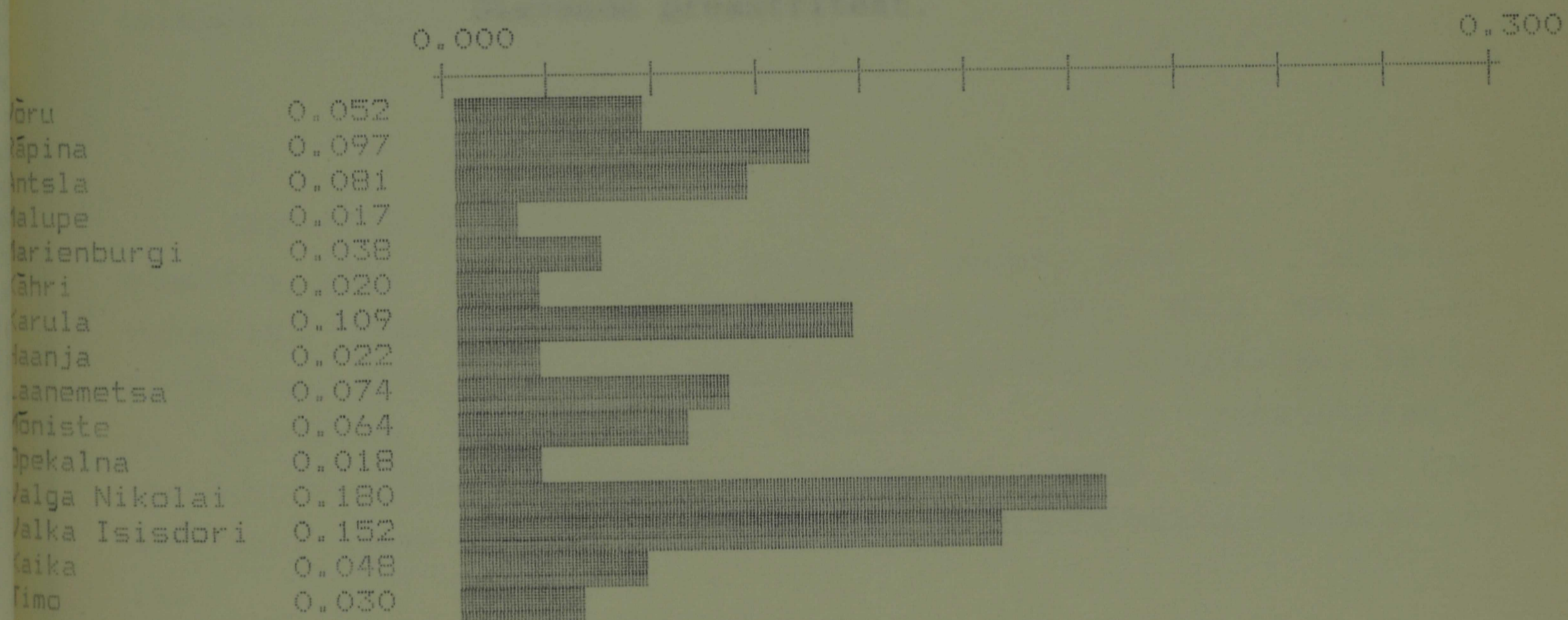
PLOT OF A 1891

LOT OF A 1905

LOT OF A 1916

Antsla kogudus.

1847-1852 Tiija Solovskaja

Sündinud 1820. a. preestri (Klaaspõlvik) kooli õpetaja tütar, a.
Pihkva vaimuliku seminari, 1847. a. õppinud Pihkvas, 1852. a.
(Jumalaema ühikuna) kirikusse määratud, 1852. a. juulil 1851
soovil üle Antslasse. Abielus 1852. a. 1852. a.

Lisa 3.

1852-1855 Sergei

Preesterkond.

Sündinud 1830. a. õpetaja (Klaaspõlvik) kooli õpetaja tütar, a.
vaimuliku seminari, 1852. a. õppinud Pihkvas, 1855. a.
viidi üle Antslasse. Abielus 1855. a. 1855. a.

Lisa 3.1.

Abielus, 1855. a. Ülevaade preestritest.

1855-1879

Sündinud 1832. a. õpetaja (Klaaspõlvik) kooli õpetaja tütar, a.
vaimuliku seminari, 1855. a. õppinud Pihkvas, 1879. a.
kirikusse. 1855. a. õppinud Pihkvas, 1879. a.
a. õppinud Pihkvas, 1879. a. õppinud Pihkvas, 1879. a.
hoolduspreestriks määratud, 1879. a. õppinud Pihkvas, 1879. a.
Antslasse. Osa 1879. a. õppinud Pihkvas, 1879. a.
last.

1879-1883 Olga

Sündinud 1852. a. õpetaja (Klaaspõlvik) kooli õpetaja tütar, a.
seminari, määratud preestriks, 1879. a. õppinud Pihkvas, 1883. a.
Antslasse. Abielus 1879. a. õppinud Pihkvas, 1883. a.

Antsla kogudus.

1847-1852 Ilja Solovski.

Sündinud 1820. a. protoirei (ülempreestri) peres. Lõpetas 1843. a. Pihkva vaimuliku seminari. 1843. a. määrati Toropetsi Uspenski (Jumalaema uinumise) kirikusse vaimulikuks. 1847. a. toodi omal soovil üle Antslasse. Abielus, lapsi pole.

1852-1855 Sergius Lebedev.

Sündinud 1830. a. alamastme vaimuliku peres. Lõpetas 1851. a. Pihkva vaimuliku seminari, 1852. a. määrati vaimulikuks Antslasse, 1855. a. viidi üle Laanemetsa kogudusse. Omas arvukalt kiriklikke autasusid. Abielus, 3 last.

1855-1879 Joann Kolon.

Sündinud 1820. a. kohalikus talupoja peres. 1846. a. tõstetud vaimuliku seisusesse ja saadetud väljaõppele Võru Katariina kirikusse. 1847. a. määrati Laanemetsa koguduse vaimulikuks, 1848. a. üleviidud Haanja-Plaani kogudusse, teenis paralleelselt hoolduspreestrina ka Mõniste koguduses, 1855. a. toodi üle Antslasse. Omas rohkelt valitsuse ja kiriku autasusid. Abielus, 6 last.

1879-1883 Georg Kolon.

Sündinud 1852. a. Joann Koloni peres. 1875. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati psalmilugejaks Tõstamaa kirikusse. 1879. a. toodi Antslasse. Abielus, 2 last.

1883-1884 Nikolai Lebedev

Sündinud 1855. a. Antsla vaimuliku Sergius Lebedevi perekonnas. 1878. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati Laanemetsa kogudusse psalmilugejaks, oli ka õpetajaks õigeusu kihelkonnakoolis. 1881. a. määrati preestriks Saaremaale Anseküla kogudusse, 1883. a. toodi Antslasse. 1884. a. viidi üle Laanemetsa vaimulikuks. Abielus, 3 last.

1884-1896 Vladimir Bežanitski.

Sündinud 1856. a. Pärnu maakonnas vaimuliku peres. 1878. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Tšernošelski kirikusse psalmilugejaks, teenis Tartumaa praostkonna kogudustes. 1880. a. määrati psalmilugejaks Antsla kogudusse, 1884 aastast Antsla vaimulik. Abielus, 2 last.

1896-1916 (17) Martin Ramul.

Sündinud 1852. a. talupoja perekonnas Eestimaa kubermangus. 1878. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati psalmilugejaks ja kihelkonnakooliõpetajaks Vrangeli koguduse juurde. 1897. a. viidi üle samale kohale Olustveresse. 1880. a. edutatud diakoniks, samal aastal määratud preestriks Lellele, 1882. a. Tallistesse. 1896. a. toodud Antslasse. Abielus, 5 last.

Karula kogudus.
Haanja-Plaani kogudus.

1848-1855 Joann Kolon (vt. täpsemalt Antsla koguduse juures).

1855-1860 Simeon Mahhiptselski.

Sündinud 1822. a. 1853. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, teenis seejärel vaimulikuna Riia piiskopkonna erinevates kogudustes. 1855. a. toodud Haanjasse, et kõrvaldada siin esinevaid puudusi. Abielus, 1 laps.

1863-1883 Mihhail Tšihhatsev.

Sündinud 1823. a. vaimuliku peres Pihkva kubermangus. 1846. a. lõpetas Pihkvas vaimuliku seminari, määratud Tartumaa praostkonda. 1847. a. Viljandisse, 1848. aastast Pilistvere vaimulik. Osales vaimuliku kirjanduse tõlkimisel vene keelest eesti keelde. 1863. a. toodi Haanjasse. Omas arvukalt kiriklikke autasusid. Abielus, 1 tütar.

1885-1913 Aleksander Hrebtov.

Sündinud 1844. a. vaimuliku peres. 1869. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määrati Tartumaa praostkonda vaimulikuks, 1872. a. toodi üle Võrumaa praostkonda Mõniste kogudusse vaimulikuks, 1885. a. toodud Haanja-Plaani kogudusse, 6 last.

1913-1915 Georgi Karlson.

Sündinud 1884. a. Talupoja peres. 1906. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati Haanjasse psalmilugejaks, 1913. a. preestriks. Vahete-vahel teenis veel ka A. Hrebtov, kes oli küll juba pensionil.

Karula kogudus.

1895-1901 Vassili Oltar.

Sündinud 12. juulil 1869. a. Pärnuna talupoja perekonnas.

1846. a. lõpetas Jakob Kusovski.

pealõpetajaks. 1891. a. määrati pealõpetajaks Karula kogudusse.

1847. a. Afanassi Aleksandrov. Pihkva vaimuliku seminari lõpetanu. Täpsemad andmed puuduvad

1847-1848 - vaimulikku pole.

Sündinud 1877. a. Pärnuna talupoja perekonnas.

1850-1858 Feodor Travlinski.

Sündinud 1827. a. diakoni peres. 1849. a. lõpetas Peterburi

vaimuliku seminari, 1850. a. määrati vaimulikuks Mõnistesse, samal aastal määratud edasi Karulasse. Abielus.

1909- Joonas Nõuvalk.

Sündinud 1860. a. talupoja peres. 1891. a. lõpetas Tartu õpetajate

seminari. 1858-1862 Feodor Aleksinski.

Sündinud 1828. a. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari. 1850. a. suunatud Saaremaale vaimulikuks. 1853. a. määratud Viljandi praostkonda, 1858 aastast Viljandi linnakirikus. 1858. a. toodud Karula kogudusse. Abielus, 3 last.

1862-1880 Vassili Karzov.

Sündinud 1823. a. alamastme vaimuliku peres. 1847. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari. Teenis seejärel Pärnumaa praostkonna erinevates kogudustes. 1862. a. toodi omal soovil Karula kogudusse. Arvukalt autasusid. Abielus, 8 last.

1880-1895 Anatoli Kaal.

Sündinud 1854. a. Pärnumaal talupoja perekonnas. 1877. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati psalmilugejaks ja kihelkonnakooli õpetajaks Paidesse. 1880. a. üleviidud vaimulikuks Lellele, sama aasta mais toodud Karulasse. Abielus, 1 laps.

1895-1901 Vassili Olter.

Sündinud 12. juulil 1869. a. Pärnumaal talupoja peres. 1890. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Pärnu praostkonda psalmilugejaks. 1892. a. suunatud preestriks Eestimaa piiskopkonda. 1895. a. toodud Karulasse. Abielus, 1 laps.

1901-1909 Peeter Pähkel.

Sündinud 1876. a. Haapsalu maakonnas talupoja peres. 1897. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, teenis psalmilugejana Riia piiskopkonna erinevates kogudustes. 1901. a. määratud preestriks Karulasse. Abielus.

1909- Joakim Njupsik.

Sündinud 1860. a. talupoja peres. 1881. a. lõpetas Tartu õpetajate seminari. Teenis psalmilugejana Riia Peetri-Pauli katedraalkirikus. 1909. a. toodud Karulasse.

1869-1872 Nikolai Protodjapov.

Sündinud 1846. a. diskrali peres, 1867. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. 1869. a. suunatud kähri preestriks.

1872-1890 Vasvolod Troitski.

Sündinud 1849. a. preester Aleksai Troitski peres. 1871. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunatud kähri kogudusse. 1872. a. toodi Riia kähri kogudusse. Abielus, 4 last.

1890-1918 Nikonor Dubrovskii.

Sündinud 1861. a. Võrumaal kähri peres. 1884. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati kähri kogudusse abivaimulikuna. 1885. a. määratud Hiiumaale Kõrgemaa vaimulikuks (Vastavere kogudus). 1888. a. määratud vaimulikuks Kõrgemaa kähri kogudusse. Abielus, 2 last.

1916- Konstantin
Sündinud 1887 Kähri kogudus.

seminari, määrati Pihkva alamastme
preestriks. 1918. a. toodud Kähri kogudusse.

1848-1864 Mihhail Nikolski.

Sündinud 1816. a. alamvaimuliku perekonnas. 1838. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määrati Pihkva Nikolai kirikusse alamastme vaimulikuks, ülendati seal diakoniks. 1846. a. toodi üle Kähri kogudusse. 1847. a. jaanuarist oktoobrini teenis paralleelselt ka Võru Katariina kirikus. Alkoholilembeline, abielus, 4 last.

1864-1869 Stefan Bežanitski.

Sündinud 1822. a. 1845. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, õppis eraviisiliselt eesti keelt. 1846. a. suunatud vaimulikuks Tartu praostkonda. 1847. a. üleviidud Saaremaale Pöidesse, 1850. a. taas Tartu praostkonnas. 1864. a. toodud vaimulikuks Kährisse.

1869-1872 Nikolai Protopopov.

Sündinud 1846. a. diakoni peres. 1867. a. lõpetas Riia vaimuliku semiknari. 1869. a. suunatud Kähri preestriks.

1872-1890 Vsevolod Troitski.

Sündinud 1849. a. preester Aleksei Troitski peres. 1871. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati Mõniste kogudusse, 1872. a. toodi üle Kähri kogudusse. Abielus, 4 last.

1890-1916 Nikanor Dobróševski.

Sündinud 1861. a. Võrumaal köstri peres. 1883. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Rāpina kogudusse abivaimulikuks. 1885. a. määratud Hiiumaale Kõrgessaare vaimulikuks (vastavatud kogudus). 1888. a. määratud vaimulikuks Heltermaale, 1890. a. toodud Kährisse. Abielus, 2 last.

1916- Konstatin Avdijev.

Sündinud 1887. a. vaimuliku peres. 1909. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Haapsallu psalmilugejaks, 1911. a. ülendati preestriks. 1916. a. toodud üle Kähri kogudusse. Abielus, 2 last.

1896- Nikolai Kõrvald.

Sündinud 24. juulil 1896. a. Haapsallu vaimuliku peres (mõningatel andmetel ka vaimuliku seminari lõpetaja). 1921. a. lõpetas Tartu vaimuliku seminari, määrati psalmilugejaks ja kirikokonnakoolitajaks Haapsallu kogudusse. 1925. a. määrati Kõrvald Põltsamaale. 1933. a. määrati Kõrvald Kõrvald kogudusse preestriks.

Laanemetsa kogudus.

Kaika kogudus.

1847-1849 Johann Kolbe (v. Laanemetsa kogudus).

1896- Nikolai Kiriptšnikov.

Sündinud 24. juunil 1860. a. Tarvastus Viljandimaal talupoja peres (mõningatel andmetel ka linnakodaniku peres Tartu linnas). 1881. a. lõpetas Tartu õpetajate seminari, suunatud psalmilugejaks ja kihelkonnakooliõpetajaks Saaremaale. 1884. a. samale kohale Põltsamaale. 1885. a. Karulasse, 1896. a. Kaika kogudusse preesriks.

1855-1870 Sergei Lebedev (v. Kaika kogudus).

1870-1877 Nikolai Ušakov.

Sündinud 1844. a. Tallinnas prolobril (leppõõrval) peres. 1867. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati võrs Katerina kirikusse. 1870. a. viidi üle Laanemetsa kogudusse. Abielus. 1 tütar.

1877-1883 Maksim Rudakov.

Sündinud 1848. a. diakoni peres. 1872. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, seejärel oli 2 aastat õpetajaks Peterburis Nubermangus. 1874. a. toodud Tartu praostkonda. 1877. a. toodi Laanemetsa kogudusse. Abielus. 1 tütar.

1883-1900 Nikolai Lebedev.

Sündinud 1865. a. vaimuliku peres (isa Aleks Bergius Lebedev). 1878. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Laanemetsa kogudusse psalmilugejaks, oli ka õpetajaks kihelkonnakoolis. 1881. a. määratud preestriks Saaremaal Ansekülaesse. 1883. a. Antsianesse, samast aastast ka Laanemetsa koguduse vaimulik. Abielus. 3 last.

1900-1908 Mihhail Bleiwe.

Sündinud 1873. Laanemetsa kogudus.

a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Võru Katariina kirikusse, kolmainsi kirikus. 1900. a. määrati Antsla kogudusse, Antslas.

1847-1849 Joann Kolon (vt. täpsemalt Antsla kogudus).

1908-1910 Aleksander Sõmer.

1849-1850 Joann Lebedev (vt. täpsemalt Räpina kogudus).

Sündinud 1822. a. vaimuliku peres. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määratud Vindavi kogudusse diakoniks. 1850. a. septembris toodi üle Laanemetsa koguduse vaimulikuks. Abielus.

1850-1855 Pjotr Rozanov.

Sündinud 1822. a. vaimuliku peres. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määratud Vindavi kogudusse diakoniks. 1850. a. septembris toodi üle Laanemetsa koguduse vaimulikuks. Abielus.

1855-1870 Sergei Lebedev (vt. täpsemalt Antsla kogudus).

1870-1877 Nikolai Ušinski.

Sündinud 1844. a. Tallinnas protoirei (ülempreestri) peres. 1867. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Võru Katariina kirikusse, 1870. a. viidi üle Laanemetsa kogudusse, abielus, 1 tütar.

1877-1883 Maksim Rudakov.

Sündinud 1848. a. diakoni peres. 1872. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, seejärel oli 2 aastat õpetajaks Peterburi kubermangus. 1874. a. toodud Tartu praostkonda. 1877. a. toodi Laanemetsa kogudusse. Abielus, 1 tütar.

1883-1900 Nikolai Lebedev.

Sündinud 1865. a. vaimuliku peres (isaks Sergius Lebedev). 1878. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, Suunati Laanemetsa kogudusse psalmilugejaks, oli ka õpetajaks kihelkonnakoolis. 1881. a. määratud preestriks Saaremaale Ansekülasse, 1883. a. Antslasse, samast aastast ka Laanemetsa koguduse vaimulik. Abielus, 3 last.

1900-1908 Mihhail Bleive.

Sündinud 1873. a. psalmilugeja perekonnas Viljandi maakonnas. 1894. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, teenis psalmilugejana Riia Püha Kolmainu kirikus. 1900. a. toodud Laanemetsa kogudusse. Abielus.

1908-1927 Konstatin Bogdanov.

Sündinud 1856. a. vaimuliku peres. 1875. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. Astus Kiievi vaimulikku akadeemiasse, kuid isa surma tõttu lahkus sealt teisel kursusel. 1879. a. sooritas Tartu Ülikooli juures eksamid gümnaasiumi vanemaastme õpetaja kvalifikatsioonile. 1879. a. määratud preestriks Laiusele, 1893. a. viidi üle Viljandisse, 1907. a. Piirissaarde, 1908. a. Laanemetsa kogudusse. Õpetas mitmetes koolides (Viljandi tütarlaste gümnaasium, Viljandi elementaarkool).

Sündinud 1856. a. vaimuliku peres. 1875. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, astus Kiievi vaimulikku akadeemiasse, kuid isa surma tõttu lahkus sealt teisel kursusel. 1879. a. sooritas Tartu Ülikooli juures eksamid gümnaasiumi vanemaastme õpetaja kvalifikatsioonile. 1879. a. määratud preestriks Laiusele, 1893. a. viidi üle Viljandisse, 1907. a. Piirissaarde, 1908. a. Laanemetsa kogudusse. Õpetas mitmetes koolides (Viljandi tütarlaste gümnaasium, Viljandi elementaarkool).

1906-1916(17) Gaiguri Mihhailson.

Sündinud 1873. a. Liivimaa kubermangu liivimaa vaimuliku perekonnas. 1896. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. Teenis seejärel Riia piiskopkonnas Lätis aladele: 1896. aastast psalmilugeja Soilitonas, 1906. a. toodi Malupesse, kus algul oli diakoniks, 1906. aastast preester.

Marienburgi kogudus.

1847-1851 Malupe kogudus

Sündinud 1825. a. Pihkva kubermangus vaimuliku peres. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määratud teenistusse Pihkva piiskopkonda, 1851. a. määratud Riia piiskopkonda Volmari kihelkonda, 1858. a. Ermessi kihelkonda. 1860. a. toodud Malupe vaimuliku kohale. Abielus, 2 last.

1860-1887 Joann Sahharjev.

Sündinud 1825. a. Pihkva kubermangus vaimuliku peres. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määratud teenistusse Pihkva piiskopkonda, 1851. a. määratud Riia piiskopkonda Volmari kihelkonda, 1858. a. Ermessi kihelkonda. 1860. a. toodud Malupe vaimuliku kohale. Abielus, 2 last.

1887-1906 Viktor Hvoinski.

Sündinud 1862. a. vaimuliku peres. 1884. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, töötas Riia piiskopkonna Läti aladel alamastme vaimulikuna. 1887. a. toodi Malupesse.

1906-1916(17) Grigori Michelson.

Sündinud 1873. a. Liivimaa kubermangus linnakodaniku perekonnas. 1896. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. Teenis seejärel Riia piiskopkonna Läti aladel: 1896. aastast psalmilugeja Smiltenes, 1906. a. toodi Malupesse, kus algul oli diakoniks. 1906. aastast preester.

1885-1905 Alexander ...

Sündinud 1863. a. vaimuliku peres. 1881. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määratud Riia piiskopkonna Volmari kihelkonda, 1887. a. toodi Marienburgi vaimuliku kohale. Abielus, 2 last.

1905-1916 Marienburgi kogudus.

Sündinud 1865. a. talupoja peres Pihkva kubermangus. 1894. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. 1897. a. määrati Riia piiskopkonna psalmilugejaks. 1847-1855 Joann Kljarovski.

Sündinud 1825. a. diakoni peres. 1847. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari ja määrati kohale Marienbrurgi.

Marienburgi koolides psalmilugejaks.

1855-1861 Pavel Kopokotin.

Sündinud 1829. a. Smolenskis diakoni perekonnas. 1849. a. lõpetas Smolenski vaimuliku seminari, 1853. a. Peterburi vaimuliku akadeemia. 1854. a. ülendati diakoniks, 1855. a. määratud Marienburgi. Abielus, 1 laps.

1861-1870 Nikolai Grezdov.

Sündinud 1828. a. vaimuliku peres. 1849. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, suunatud Pihkva kubermangi Pihkva maakonna vaimulikesse koolidesse õpetajaks, 1852. aastast määratud sama maakonna vaimulike koolide inspektoriks. Seejärel teenis mitmetes Riia piiskopkonna Läti ala kogudustes. 1861. a. toodi Marienburgi. Rohkelt kiriklikke ja riiklikke autasusid. Abielus, 4 last.

1870-1888 Pjotr Smirnov.

Sündinud 1829. a. diakoni peres. 1857. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, määrati Riia piiskopkonda. Osales väga aktiivselt vaimuliku kirjanduse tõlkimisel vene keelest läti keelde. 1870. a. toodi Marienburgi. Arvukalt kiriklikke autasusid. Abielus, 7 last.

1888-1905 Aleksander Smirnov.

Sündinud 1863. a. vaimuliku peres. 1885. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Vendeni koguduse psalmilugejaks. 1888. a. toodud Marienburgi vaimulikuks. Abielus, 1 laps.

1840-1846 Móniste kogudus.

Sündinud 1825. a. vaimuliku peres. 1845. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, teadis Riia piiskopkonnas teeninud.

Móni 1847-1848 Joann Kolon (vt. täpsemalt Antsla kogudus).

1848-1850 Jakov Kusovski.

Sündinud 1821. a. preestri peres. 1845. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari. 1846. a. märtsist määratud Karula koguduse ajutiseks vaimulikuks. 1846. a. oktoobrist Pärnumaa praostkonnas. 1848 aasta novembrist teenis Mónistes. Abielus, 1 laps.

Mónistesse, Abielus, 6 last.

1850-1858, sellel perioodil teenis 2 preestrit, täpselt pole teada, kui kaua kumbki teenis.

Sünd Feodor Travlinski, sündis 1827. a. diakoni peres. 1849. a. lõpetas Peterburi vaimuliku seminari, määrati vaimulikuks Mónistesse, siis üleviidud Karulasse. Abielus, 4 last.

Móni Joann Lebedev (vt. täpsemalt Räpina kogudus).

1858-1871 Feodor Travlinski määratud Mónistesse tagasi.

Sündinud 1831. a. Tartu piiskopkonnas talupoja peres. 1851. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati peabiblioteekari Tartu

Georg 1871-1872 Vsvolod Troitski. Üle viidud diakoniks Pühtisa

Sündinud 1849. a. preester Aleksei Troitski peres. 1871. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati Mónistesse vaimulikuks. Abielus.

1872-1885 Aleksander Hrebtov (vt. täpsemalt Haanja kogudus).

Sündinud 1870. a. vaimuliku peres. 1891. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, 1895 aastast Riia piiskopkonnas erinevates kogudustes

peaim 1885-1890 Nikolai Lebedev (vt. täpsemalt Antsla kogudus).

Piirisaarde. 1907. a. toodud Mónistesse.

1890-1892 Leonid Hvoinski.

Sündinud 1855. a. vaimuliku peres. 1879. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, teenis Riia piiskopkonna kogudustes. 1890. a. määratud Mõnistesse. Abielus, 4 last.

1892-1901 Pavel Nevgatšin.

Sündinud 1868. a. vaimuliku perekonnas. 1882. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Kuressaarde psalmilugejaks. Samal aastal üle toodud Viljandi praostkonda. 1883 aastast preester Suislepas, 1885 aastast preester Pärnu praostkonnas. 1892. a. toodud Mõnistesse. Abielus, 6 last.

1901-1905 Viktor Polietovski.

Sündinud 1850. a. vaimuliku peres. 1873. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, esialgu teenis psalmilugejana. 1880. a. sai vaimulikuks Suislepas Viljandi praostkonnas. 1901. a. toodi omal soovil üle Mõnistesse. Abielus, 1 tütar.

1905-1907 Georgi Välbe.

Sündinud 1881. a. Tartu maakonnas talupoja perekonnas. 1903. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati psalmilugejaks Tartu Georgi kirikusse. Samal aastal üle viidud diakoniks Pühtitsa nunnakloostri. 1905. a. toodi üle Mõniste kogudusse. Abielus, 1 tütar.

1907-1914 Aleksander Zverev.

Sündinud 1870. a. vaimuliku peres. 1891. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, 1895 aastani Riia piiskopkonna erinevates kogudustes psalmilugejaks. 1895. a. ülendati diakoniks, samal aastal preesriks Piirissaarde. 1907. a. toodud Mõnistesse.

Opekalna kogudus.

1847-1861 Vassili Mutovozov.

Sündinud 1814. a. alamastme vaimuliku perekonnas. 1837. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, märgitakse ära tema erilist haritust (valdas vanu idakeeli ja saksa keelt). 1837. a. määratud Pihkva Peetri-Pauli katedraalkiriku abivaimulikuks, seejärel vaimulikuks Ostrovi maakonnas Pihkva kubermangus. 1842 aastast Riia Peeter-Pauli katedraalkirikus. Aktiivne tegelane lätlaste usuvahetusliikumises. 1847 aasta novembrist Opekalnas. Abielus, 4 last.

1861-1863 Nikolai Grezdov.

1861-1863 Nikolai Grezdov, parallelselt Marienburgi vaimulik (vt. täpsemalt Marienburgi koguduse juures).

oktoobris määrati Riia vaimuliku katedraaliks. 1867. a. vaimulikuks. Abielus, 1 poeg.

1863- Mark Daukitš.

Sündinud 1841. a. Liivimaa kubermangus talupoja peres. 1863. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, samal aastal suunati Opekalna koguduse vaimulikuks. Töötanud pidevalt ilma suurema puhkusega, omas arvukalt riiklikke ja kiriklikke autasusid. Abielus, 7 last.

maakonna koolides õpetajana. 1867. a. määrati Riia piiskopkonna presbiteriks. 1849. a. toodi üle Võrkse piiskopkonna Läänemaa kogudusse, 1850. a. määratud, 1851. a. Riia piiskopkonna kirikuraamatuna Eesti koolide loomiseks määratud Riia piiskopkonna 7 õigeusu talurahvaõpetaja. Töötanud hordovait riiklikke ja kiriklikke autasusid. Abielus, 4 last.

1867-1897 Aleksander Tšer.

Sündinud 1858. a. talupoja peres. 1877. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Burzasski kiriku abivaimulikuks ja õpetajaks. 1883. a. määrati Anskani piiskopkonna 1877. a. Riia piiskopkonna. Abielus, 4 last.

Räpina kogudus.

1897-1899 Aleksander Tamm.

Sündinud 1847. a. lõpetas Moskva vaimuliku seminari

diak 1843-1849 Eufiimi Verhoustinski.

Sündinud 1821. a. alamastme vaimuliku perekonnas. Lõpetas 1843. a. Pihkva vaimuliku seminari. 1843. a. määrati preestriks Räpinasse. Oli aktiivseks tegelaseks usuvahetusliikumises. Omas mitmeid kiriklikke autasusid. Abielus, 1 poeg ja 2 tütart.

1899-1904 Johannes Saag.

Sündinud 1853. a. psalmilugeja ja koorilaulja. 1897. a. lõpetas Riia

vaim 1849-1858 Aleksander Belikov.

Sündinud 1824. a. vaimuliku peres. 1848. a. lõpetas Moskva vaimuliku Akadeemia, suunati Pihkva piiskopkonna Riia vikaarkonda. 1848. a. oktoobris määrati Räpinasse vaimuliku kandidaadiks. 1849. a. vaimulikuks. Abielus, 1 poeg.

1858-1887 Joann Lebedev.

Sündinud Pihkva kubermangus Toropetsi maakonnas diakoni peres. 1843. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, seejärel töötas Porhovi maakonna koolides õpetajana. 1847. a. määrati Tartu praostkonda preestriks. 1849. a. toodi üle Võrumaa praostkonda Laanemetsa kogudusse, 1850. a. Mõnistesse, 1858. a. Räpinasse. Osales kirikuraamatute eesti keelde tõlkimise komitees, asutas Räpina kihelkonnas 7 õigeusu talurahvakooli. Pälvinud korduvalt riiklikke ja kiriklikke autasusid. Abielus, 8 last.

"Tallinn, 1923, "Kõik ja kaarlik" Tallinn 1911. "Tartu, 1925, "Kõik ja

tõde ja tegu." (kahasse L. Kaudkveriga), Tallinn, 1912.

1887-1897 Aleksander Tamm.

Sündinud 1858. a. talupoja peres. 1879. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Kuressaare Nikolai kirikusse psalmilugejaks. 1883. a. määrati Anseküllas vaimulikuks. 1887. a. toodi Räpinasse. Abielus, 4 last.

Tino kogudus.

1897-1899 Aleksander Karzov.

Sündinud 1847. a. 1871. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari diakonina. Määrati Karkusse preestriks, 1881. a. Valka Nikolai kirikusse. 1897. a. Rāpinasse. Abielus, 3 last.

lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Karkusse preestriks, 1881. a. Valka Nikolai kogudusse. 1897. a. Rāpinasse. Abielus, 3 last.

1899-1904 Johannes Sepp.

Sündinud 1865. a. psalmilugeja perekonnas. 1887. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, suunati Saaremaale. 1892. a. toodud Pärnumaa praostkonda. 1893 taas Saaremaal (Pöides). 1899. a. oktoobris suunatud Rāpinasse vaimulikuks. Omas mitmeid autasusid. Abielus, 4 last.

Valga kogudus.

1851-

Aleksander Tomson, Valga koguduse juures.

1904-1918 Nikolai Päts.

Sündinud 24. augustil 1871. a. Viljandi maakonnas talupoja perekonnas. Eesti Vabariigi hilisema presidendi Konstatin Pätsi vend. 1894. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati Tännasilma psalmilugejaks, 1894. a. samale tööle Paidesse. 1899. a. määratud preestriks Rāpinasse. 1914-1918 Võrumaa praost. Oli aktiivselt tegev Rāpina seltskonnaelus (Karskusselts "Võhandu", haridusselts, kaubatarvitajate ühisus). Avaldanud rea ilu- ning vaimulikku kirjandust ("Kapral Tomson. Lugulaul Eesti Vabaduse sõjast. Tallinn, 1923, "Koit ja Hämarik." "Valgeil ööl." Tartu, 1935. "Püha tõe ja tegu." (kahasse L. Raudkepiga), Tallinn, 1933.

1897-

Aleksander

juures).

Timo kogudus.

1903- aast Jakov Kóiv

Sündinud 1874. a. Liivimaa kubermangus talupoja perekonnas. 1896. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, määrati psalmilugejaks Valga Nikolai kogudusse. 1903. a. ülendati diakoniks, samal aastal määrati Timo koguduse preestriks. Abielus, 2 last.

Valga kogudus.

1851- aast Aleksander Troitski (vt. täpsemalt Võru koguduse juures).

Andmed vahepeal puuduvad.

Võru preester ja õpetaja, sündinud 1835. a. Võrumaa perekonnas. 1875. a. ülendati diakoniks, samal aastal määrati preestriks Võru kogudusse.

1881-1897 Aleksander Karzov.

Sündinud 1847. a. 1871. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, ülendati diakoniks, samal aastal määrati preestriks Karkusse, 1881. a. toodi Valga Nikolai kogudusse. Abielus, 3 last.

Eestlaste usuvahetus.

1897. a. määrati piiskopiks.

1897- aast Aleksander Tamm (vt. täpsemalt Rápina koguduse juures). Viljandis.

Abielus, 2 last.

1855-1883 Pjotr...

Võru kogudus Valka kogudus.

1855. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, Saaremaal, samal aastal...

1896. aastast Pavel Karklin.

Sündinud 1858. a. talupoja perekonnas. 1881. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari. Suunatud psalmilugejaks Miitavi kirikusse, õpetas sealses algkoolis ka usuõpetust, teenis Riia piiskopkonna Läti aladel. 1896. a. määrati Valka Isodori kogudusse.

akadeemia. Määratud Riia piiskopkonna... määratud Viljandi praostkonda Oustverra. 1881. a. määratud... kogudusse. Määratud korduvalt... ja praostiks. Abielus, 6 last.

1863-1867 Aleksander...

Võru kiriku... Võru koguduse preestrid ja... 1863. a. lõpetas Võrumaa praostkonna praostid.

Pihkva kubermangu. 1867. a. määratud... 1847-1859 Joann Elenin.

Võru preester ja ühtlasi ka Võrumaa praost. Sündinud 1812. a. diakoni perekonnas. 1835. a. septembris lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, novembris 1835. a. määratud Pihkva kubermangu Verhoustinski Georgi kiriku vaimulikuks. Mais 1843. a. määratud Pihkvas vaimuliku seminari eesti keele õpetajaks, talle omistati professori kutse. 1845. a. määrati vaimulikuks Tartusse, et organiseerida siin eestlaste usuvahetust, teenis Tartus ka kogudusevaimulikuna. 1846. a. määrati piiskop Filareti poolt Pärnumaa praostkonda, et lahendada sealseid usuvahetusega tekkinud probleeme. 1846. a. novembris määratud Viljandisse, 1847 aasta novembrist Võrumaa praost. Abielus, 2 last.

1880-1883 Sergius Lebedev.

Võrumaa praost. Palju riiklikke ja kiriklikke antavaid, aktiivne koolide rajaja.

1880-1884 Nikolai Protšepov,

Võru kiriku preester (vt. täpsemalt Võru koguduse juures).

1855-1863 Pjotr Sokolovski,

Võru koguduse preester. Sündinud 1822. a. ülempreestri perekonnas. 1855. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, suunati tööle Saaremaale, samal aastal toodud Võrru. Abielus.

1884-1910 Nikolai Protšepov,

Võrumaa praost. 1884. a. määratud Võrumaa praostiks, 1893. a. määrati

1859-1880 Võrumaa praost Aleksander Troitski.

Sündinud Smolenskis vaimuliku perekonnas. 1844. a. lõpetas Smolenski vaimuliku seminari, 1848. a. lõpetas Moskva vaimuliku akadeemia. Määratud Riia piiskopkonda, 1850. a. määratud Viljandi praostkonda Olustverre. 1851. a. määratud Valga Nikolai kogudusse. Määratud korduvalt ühiskondlikke ülesandeid täitma (näit. Malupe uue kiriku ehituskomitees). 1859. a. määrati Võru vanem-vaimulikuks ja praostiks. Abielus, 6 last.

1891-1904 Nikolai Defandzevi,

Võru preester. Sündinud 1861. a. 1881. a. lõpetas Riia vaimuliku

1863-1867 Aleksander Gorski,

Võru kiriku preester. Sündinud 1823. a. vaimuliku perekonnas. 1840. a. lõpetas Pihkva vaimuliku seminari, suunati tööle Ostrovisse Pihkva kubermangu. 1862. a. määratud Pihkva kloostrisse, sama aasta oktoobrist Tartu Uspenski kirikus diakon. 1846. a. suunatud Viljandisse, 1847. a. preestriks Pärnu maakonda. 1863. a. toodud vaimulikuks Võrru. Abielus.

1904-1910 Johannes Sapp.

Võru 1867-1870 Nikolai Ušinski,

Võru preester (vt. täpsemalt Laanemetsa koguduse juures)

1910-1914 Võrumaa praost Johannes Sapp.

1870-1880 Sergius Lebedev,

Võru preester (vt. täpsemalt Antsla koguduse juures).

1910- Võru kiriku ülem Nikolai Protšepov.

1880-1883 Sergius Lebedev,

Võrumaa praost. Palju riiklikke ja kiriklikke autasusid, aktiivne koolide rajaja. (vt. täpsemalt Rõpina koguduse juures).

1880-1884 Nikolai Protopopov,
Vóru kiriku preester (vt. täpsemalt Kähri koguduse juures). 1872. a. määratud Vóru kogudusse, täitis praostkonna raamatukogu hoidja kohuseid, õpetas Vóru koolides usuõpetust.

1884-1910 Nikolai Protopopov,
Vórumaa praost. 1895. a. ülendatud ülempreesriks, 1898. a. omistati Püha Anna ordeni kolmas järk.

1884-1910 1891 Mihhail Tšihhatšev
(vt. täpsemalt Haanja koguduse juures). 1884. a. määratud Vóru preestriks ja ülendatud ülempreestriks.

1891-1904 Nikolai Bežanitski,
Vóru preester. Sündinud 1861. a. 1881. a. lõpetas Riia vaimuliku seminari, 1883. a. määratud diakoniks, teenis Riia piiskopkonna erinevates kogudustes. 1891. a. toodud Vórru. Töötas ka praostkonna raamatukogu hoidjana, Vóru Jürgensoni meesteerakoolis, õpetas usuõpetust ka naiste erakoolis. Rohkelt autasusid. Abielus, 2 last.

1904-1910 Johannes Sepp,
Vóru preester (vt. täpsemalt Rápina koguduse juures).

1910-1914 Vórumaa praost Johannes Sepp.

1910- Vóru kiriku ülem Nikolai Protopopov.

1914-1918 Nikolai Päts,
Vórumaa praost (vt. täpsemalt Rápina koguduse juures).

1907 DAT
1908 TOLL

1909 Label

1910 Alantik

1911 Alantik

1912 Alantik

1913 Alantik

1914 Alantik

1915 Alantik

1916 Alantik

1917

1918

1919

1920

1921 Lisa 3.2.

1922

1923 Alantikmestik.

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

SUNNIKOHT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Eestimaa	1	3	4.8	12.5	12.5
Liivimaa	2	16	25.4	66.7	79.2
Pihkva	3	3	4.8	12.5	91.7
Smolensk	4	2	3.2	8.3	100.0
teadmata	.	39	61.9		
Total		63	100.0	100.0	

SEMINAR

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ei ole lopetanud	0	1	1.6	1.6	1.6
Pihkva	1	23	36.5	37.1	38.7
Riia	2	32	50.8	51.6	90.3
mujal	3	6	9.5	9.7	100.0
teadmata	.	1	1.6		
Total		63	100.0	100.0	

AKADEEMIA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ei ole lopetanud	0	58	92.1	93.5	93.5
Moskva	1	4	6.3	6.5	100.0
teadmata	.	1	1.6		
Total		63	100.0	100.0	

VAIMULIKUASTE

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
preester	1	59	93.7	93.7	93.7
protoirei	2	4	6.3	6.3	100.0
Total		63	100.0	100.0	

AUTASU

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ei ole	0	48	76.2	76.2	76.2
korge autasu	1	1	1.6	1.6	77.8
autasu	2	14	22.2	22.2	100.0
Total		63	100.0	100.0	

RAHVIVUS

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
venae	1	46	73.0	74.2	74.2
eeesti	2	13	20.6	21.0	95.2
latii	3	3	4.8	4.8	100.0
teadmata	.	1	1.6		
Total		63	100.0	100.0	

LOPPETAMINE

Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
1835	1	1.6	1.7	1.7
1837	1	1.6	1.7	3.3
1838	1	1.6	1.7	5.0
1840	1	1.6	1.7	6.7
1843	3	4.8	5.0	11.7
1844	1	1.6	1.7	13.3
1845	2	3.2	3.3	16.7
1846	1	1.6	1.7	18.3
1847	2	3.2	3.3	21.7
1849	7	11.1	11.7	33.3
1851	1	1.6	1.7	35.0
1853	1	1.6	1.7	36.7
1855	1	1.6	1.7	38.3
1863	1	1.6	1.7	40.0
1867	2	3.2	3.3	43.3
1869	1	1.6	1.7	45.0
1871	3	4.8	5.0	50.0
1872	1	1.6	1.7	51.7
1873	1	1.6	1.7	53.3
1875	2	3.2	3.3	56.7
1877	1	1.6	1.7	58.3
1878	3	4.8	5.0	63.3
1879	1	1.6	1.7	65.0
1880	1	1.6	1.7	66.7
1881	4	6.3	6.7	73.3
1882	1	1.6	1.7	75.0
1883	1	1.6	1.7	76.7
1884	1	1.6	1.7	78.3
1885	1	1.6	1.7	80.0
1887	1	1.6	1.7	81.7
1890	1	1.6	1.7	83.3
1891	1	1.6	1.7	85.0
1894	3	4.8	5.0	90.0
1896	2	3.2	3.3	93.3
1897	1	1.6	1.7	95.0
1903	1	1.6	1.7	96.7
1906	1	1.6	1.7	98.3
1909	1	1.6	1.7	100.0
teadmata	3	4.8		
Total	63	100.0	100.0	

1810-1819
1820-1829

Value Label
Pühapäev
Reedel
Tõeldata

1830-1839
1840-1849
1850-1859
1860-1869
1870-1879
1880-1889
Tõeldata

Lisa 3.3.

Kodeeritud algandmed.

1890-1899
Tõeldata

Value Label
Pühapäev
Reedel
Tõeldata

1900-1909
Tõeldata

Value Label
Pühapäev
Reedel
Tõeldata

1910-1919
Tõeldata

Value Label
Pühapäev
Reedel
Tõeldata

UK11CC.TXT
PARITOLU

23/4/93

Seite 1

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
nvaimulik	1	16	25.4	29.1	29.1
vaimulik	2	26	41.3	47.3	76.4
talupoeg	3	13	20.6	23.6	100.0
teadmata	.	8	12.7		
	Total	63	100.0	100.0	

SYNNIAEG

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
1810-1819	1	3	4.8	4.8	4.8
1820-1829	2	20	31.7	32.3	37.1
1830-1839	3	1	1.6	1.6	38.7
1840-1849	4	9	14.3	14.5	53.2
1850-1859	5	10	15.9	16.1	69.4
1860-1869	6	10	15.9	16.1	85.5
1870-1879	7	6	9.5	9.7	95.2
1880-1889	8	3	4.8	4.8	100.0
teadmata	.	1	1.6		
	Total	63	100.0	100.0	

SUNNIKOHT

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Eesti- ja Liivimaa	1	19	30.2	79.2	79.2
Venemaa	2	5	7.9	20.8	100.0
teadmata	.	39	61.9		
	Total	63	100.0	100.0	

SEMINAR

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
Pihkva	1	23	36.5	37.7	37.7
Riia	2	32	50.8	52.5	90.2
mujal	3	6	9.5	9.8	100.0
teadmata	.	2	3.2		
	Total	63	100.0	100.0	

AKADEEMIA

Value Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ei ole lopetanud	0	58	92.1	93.5	93.5
Moskva	1	4	6.3	6.5	100.0
teadmata	.	1	1.6		
	Total	63	100.0	100.0	

VVAIMULIKUASTE

VValue Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
ppreester	1	59	93.7	93.7	93.7
pprotoirei	2	4	6.3	6.3	100.0
Total		63	100.0	100.0	

AAUTASU

VValue Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
eei ole	0	48	76.2	76.2	76.2
con	1	15	23.8	23.8	100.0
Total		63	100.0	100.0	

FRAHVUS

VValue Label	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
v vene	1	46	73.0	74.2	74.2
n muu	2	16	25.4	25.8	100.0
t teadmata	.	1	1.6		
Total		63	100.0	100.0	

LLOPETAMINE

	Value	Frequency	Percent	Valid Percent	Cum Percent
: 1830-1839	3	3	4.8	5.0	5.0
: 1840-1849	4	17	27.0	28.3	33.3
: 1850-1859	5	3	4.8	5.0	38.3
: 1860-1869	6	4	6.3	6.7	45.0
: 1870-1879	7	12	19.0	20.0	65.0
: 1880-1889	8	10	15.9	16.7	81.7
: 1890-1899	9	8	12.7	13.3	95.0
: 1900-1910	10	3	4.8	5.0	100.0
t teadmata	.	3	4.8		
Total		63	100.0	100.0	

Label 11

Printed by PRTTLU

Printed by PRTTLU

Count

Row Pct

Col Pct

Total

Lisa 3.4.

Preesterkonna statistiline analüüs.

Column

Total

Label 31

Printed by PRTTLU

Printed by PRTTLU

Count

Row Pct

Col Pct

Total

Living

Column

Total

Tabel 1.

UKL22.DAT

Tabel 3. 27/4/93

Seite 1

SEMINAR by PARITOLU

		PARITOLU				
		Count	n.vaimu	vaimulik	talupoeg	
Row	Pct	lik	lik	lik		Row
Col	Pct					Total
Tot	Pct	1	2	3		
SEMINAR						
	1	10	9			19
Pihkva		52.6	47.4			35.8
		62.5	37.5			
		18.9	17.0			
	2	4	14	10		28
Riia		14.3	50.0	35.7		52.8
		25.0	58.3	76.9		
		7.5	26.4	18.9		
	3	2	1	3		6
muu		33.3	16.7	50.0		11.3
		12.5	4.2	23.1		
		3.8	1.9	5.7		
Column		16	24	13		53
Total		30.2	45.3	24.5		100.0

Tabel 2.

SKOHT by PARITOLU

		PARITOLU				
		Count	n.vaimu	vaimulik	talupoeg	
Row	Pct	lik	lik	lik		Row
Col	Pct					Total
Tot	Pct	1	2	3		
SKOHT						
	1	1	6	11		18
Eesti- Liivimaa		5.6	33.3	61.1		78.3
		33.3	66.7	100.0		
		4.3	26.1	47.8		
	2	2	3			5
Venemaa		40.0	60.0			21.7
		66.7	33.3			
		8.7	13.0			
Column		3	9	11		23
Total		13.0	39.1	47.8		100.0

Tabel 3.

RAHVUS by PARITOLU

RAHVUS	Count	PARITOLU			Row Total
		Row Pct	n.vaimu	vaimulik talupoeg	
		Col Pct	lik		
Tot Pct	1	2	3		
vene	39	15	23	1	39
		38.5	59.0	2.6	72.2
		93.8	88.5	8.3	
		27.8	42.6	1.9	
muu	15	1	3	11	15
		6.7	20.0	73.3	27.8
		6.3	11.5	91.7	
		1.9	5.6	20.4	
Column Total		16	26	12	54
		29.6	48.1	22.2	100.0

Tabel 4.

SYNNIAEG by PARITOLU

SYNNIAEG	Count Row Pct Col Pct Tot Pct	PARITOLU			Row Total
		n.vaimu lik	vaimulik	talupoeg	
		1	2	3	
1810-19	1	3 100.0 18.8 5.6			3 5.6
1820-29	2	7 41.2 43.8 13.0	9 52.9 36.0 16.7	1 5.9 7.7 1.9	17 31.5
1830-39	3	1 100.0 6.3 1.9			1 1.9
1840-49	4	2 33.3 12.5 3.7	4 66.7 16.0 7.4		6 11.1
1850-59	5		7 70.0 28.0 13.0	3 30.0 23.1 5.6	10 18.5
1860-69	6	2 22.2 12.5 3.7	3 33.3 12.0 5.6	4 44.4 30.8 7.4	9 16.7
1870-79	7	1 20.0 6.3 1.9	1 20.0 4.0 1.9	3 60.0 23.1 5.6	5 9.3
1880-89	8		1 33.3 4.0 1.9	2 66.7 15.4 3.7	3 5.6
Column Total		16 29.6	25 46.3	13 24.1	54 100.0

Tabel 5.

27/4/93

Seite 1

UKL22.DAT
LOPET by

PARITOLU

PARITOLU

LOPET	Count	Row Pct	Col Pct	Tot Pct	PARITOLU			Row Total
					n.vaimu lik	vaimulik	talupoeg	
					1	2	3	
1830-39	3				3			3 5.7
1840-49	4				7	8		15 28.3
1850-59	5				1	1		2 3.8
1860-69	6				1	3		4 7.5
1870-79	7				1	6	3	10 18.9
1880-89	8				2	5	2	9 17.0
1890-99	9				1	1	5	7 13.2
1900-10	10					1	2	3 5.7
Column Total					16	25	12	53
					30.2	47.2	22.6	100.0

Tabel 7.

Tabel 6.

SYNNIAEG by SKOHT

SYNNIAEG	Count	SKOHT		Row Total
		Eestimaa Liivimaa	Venemaa	
	Row Pct Col Pct Tot Pct	1	2	
1820-29	2	1 20.0 5.3 4.3	4 80.0 100.0 17.4	5 21.7
1840-49	4	2 100.0 10.5 8.7		2 8.7
1850-59	5	6 100.0 31.6 26.1		6 26.1
1860-69	6	4 100.0 21.1 17.4		4 17.4
1870-79	7	5 100.0 26.3 21.7		5 21.7
1880-89	8	1 100.0 5.3 4.3		1 4.3
Column Total		19 82.6	4 17.4	23 100.0

Tabel 8.

Tabel 7.

UKL22.DAT

27/4/93

Seite 1

SEMINAR by SKOHT

	Count	SKOHT		Row Total
		Row Pct	Eestimaa Venemaa	
		Col Pct	Liivimaa	
		Tot Pct	1 2	
SEMINAR				
	1		3	3
Pihkva		100.0	60.0	12.5
			12.5	
	2	17		17
Riia		100.0		70.8
		89.5		
		70.8		
	3	2	2	4
muu		50.0	50.0	16.7
		10.5	40.0	
		8.3	8.3	
Column Total		19	5	24
		79.2	20.8	100.0

Tabel 8.

RAHVUS by SKOHT

	Count	SKOHT		Row Total
		Row Pct	Eestimaa Venemaa	
		Col Pct	Liivimaa	
		Tot Pct	1 2	
RAHVUS				
	1	5	5	10
vene		50.0	50.0	41.7
		26.3	100.0	
		20.8	20.8	
	2	14		14
muu		100.0		58.3
		73.7		
		58.3		
Column Total		19	5	24
		79.2	20.8	100.0

Tabel 9.

SYNNIAEG by SEMINAR

SYNNIAEG	Count	SEMINAR			Row Total
		Pihkva	Riia	muu	
LOPET	Row Pct Col Pct Tot Pct	1	2	3	
1810-19	1	3 100.0 13.0 5.0			3 5.0
1820-29	2	16 84.2 69.6 26.7		3 15.8 60.0 5.0	19 31.7
1830-39	3	1 100.0 4.3 1.7			1 1.7
1840-49	4	3 33.3 13.0 5.0	6 66.7 18.8 10.0		9 15.0
1850-59	5		9 100.0 28.1 15.0		9 15.0
1860-69	6		8 80.0 25.0 13.3	2 20.0 40.0 3.3	10 16.7
1870-79	7		6 100.0 18.8 10.0		6 10.0
1880-89	8		3 100.0 9.4 5.0		3 5.0
1900-10	Column Total	23 38.3	32 53.3	5 8.3	60 100.0

Column Total

Tabel 10.

LOPET by SEMINAR

LOPET	Count	SEMINAR			Row Total
		Pihkva	Riia	muu	
	Row Pct Col Pct Tot Pct	1	2	3	
1830-39	3	3 100.0 13.6 5.1			3 5.1
1840-49	4	14 82.4 63.6 23.7		3 17.6 60.0 5.1	17 28.8
1850-59	5	3 100.0 13.6 5.1			3 5.1
1860-69	6	1 25.0 4.5 1.7	3 75.0 9.4 5.1		4 6.8
1870-79	7	1 8.3 4.5 1.7	11 91.7 34.4 18.6		12 20.3
1880-89	8		7 77.8 21.9 11.9	2 22.2 40.0 3.4	9 15.3
1890-99	9		8 100.0 25.0 13.6		8 13.6
1900-10	10		3 100.0 9.4 5.1		3 5.1
Column Total		22 37.3	32 54.2	5 8.5	59 100.0

Tabel 12.

AUTASU by SEMINAR

		SEMINAR			
Count		Pihkva	Riia	muu	
Row Pct	Col Pct				Row Total
Tot Pct		1	2	3	
AUTASU					
ei ole	0	14 30.4 60.9 23.0	28 60.9 87.5 45.9	4 8.7 66.7 6.6	46 75.4
on	1	9 60.0 39.1 14.8	4 26.7 12.5 6.6	2 13.3 33.3 3.3	15 24.6
Column Total		23 37.7	32 52.5	6 9.8	61 100.0

Tabel 11.

RAHVUS by SEMINAR

		SEMINAR			
Count		Pihkva	Riia	muu	
Row Pct	Col Pct				Row Total
Tot Pct		1	2	3	
RAHVUS					
vene	1	23 52.3 100.0 38.3	17 38.6 53.1 28.3	4 9.1 80.0 6.7	44 73.3
muu	2		15 93.8 46.9 25.0	1 6.3 20.0 1.7	16 26.7
Column Total		23 38.3	32 53.3	5 8.3	60 100.0

Tabel 13.

LOPET by AUTASU

LOPET	Count	AUTASU		Row Total
		0	1	
1830-39	3	1	2	3
		33.3	66.7	5.0
		2.2	14.3	
		1.7	3.3	
1840-49	4	10	7	17
		58.8	41.2	28.3
		21.7	50.0	
		16.7	11.7	
1850-59	5	2	1	3
		66.7	33.3	5.0
		4.3	7.1	
		3.3	1.7	
1860-69	6	3	1	4
		75.0	25.0	6.7
		6.5	7.1	
		5.0	1.7	
1870-79	7	12		12
		100.0		20.0
		26.1		
		20.0		
1880-89	8	8	2	10
		80.0	20.0	16.7
		17.4	14.3	
		13.3	3.3	
1890-99	9	7	1	8
		87.5	12.5	13.3
		15.2	7.1	
		11.7	1.7	
1900-10	10	3		3
		100.0		5.0
		6.5		
		5.0		
Column Total		46	14	60
		76.7	23.3	100.0

Tabel 14.

SYNNIAEG by AUTASU

SYNNIAEG	Count Row Pct Col Pct Tot Pct	AUTASU		Row Total
		ei ole	on	
		0	1	
1810-19	1	1 33.3 2.1 1.6	2 66.7 14.3 3.2	3 4.8
1820-29	2	13 65.0 27.1 21.0	7 35.0 50.0 11.3	20 32.3
1830-39	3		1 100.0 7.1 1.6	1 1.6
1840-49	4	8 88.9 16.7 12.9	1 11.1 7.1 1.6	9 14.5
1850-59	5	10 100.0 20.8 16.1		10 16.1
1860-69	6	8 80.0 16.7 12.9	2 20.0 14.3 3.2	10 16.1
1870-79	7	5 83.3 10.4 8.1	1 16.7 7.1 1.6	6 9.7
1880-89	8	3 100.0 6.3 4.8		3 4.8
Column Total		48 77.4	14 22.6	62 100.0

Tabel 15.

UKL22.DAT

27/4/93

Seite 1

RAHVUS by AUTASU

	Count	AUTASU		Row Total
		ei	ole on	
RAHVUS	Row Pct Col Pct Tot Pct	0	1	
1				
vene	1	35	11	46
		76.1	23.9	74.2
		74.5	73.3	
		56.5	17.7	
2				
muu	2	12	4	16
		75.0	25.0	25.8
		25.5	26.7	
		19.4	6.5	
Column Total		47	15	62
Total		75.8	24.2	100.0

Tabel 16.

UKL22A.DAT

27/4/93

Seite 1

SYNNIAEG by RAHVUS

SYNNIAEG	Count Row Pct Col Pct Tot Pct	RAHVUS		Row Total
		vene	muu	
		1	2	
1810-19	1	3 100.0 6.7 4.9		3 4.9
1820-29	2	19 95.0 42.2 31.1	1 5.0 6.3 1.6	20 32.8
1830-39	3	1 100.0 2.2 1.6		1 1.6
1840-49	4	8 88.9 17.8 13.1	1 11.1 6.3 1.6	9 14.8
1850-59	5	6 60.0 13.3 9.8	4 40.0 25.0 6.6	10 16.4
1860-69	6	5 55.6 11.1 8.2	4 44.4 25.0 6.6	9 14.8
1870-79	7	2 33.3 4.4 3.3	4 66.7 25.0 6.6	6 9.8
1880-89	8	1 33.3 2.2 1.6	2 66.7 12.5 3.3	3 4.9
	Column Total	45 73.8	16 26.2	61 100.0

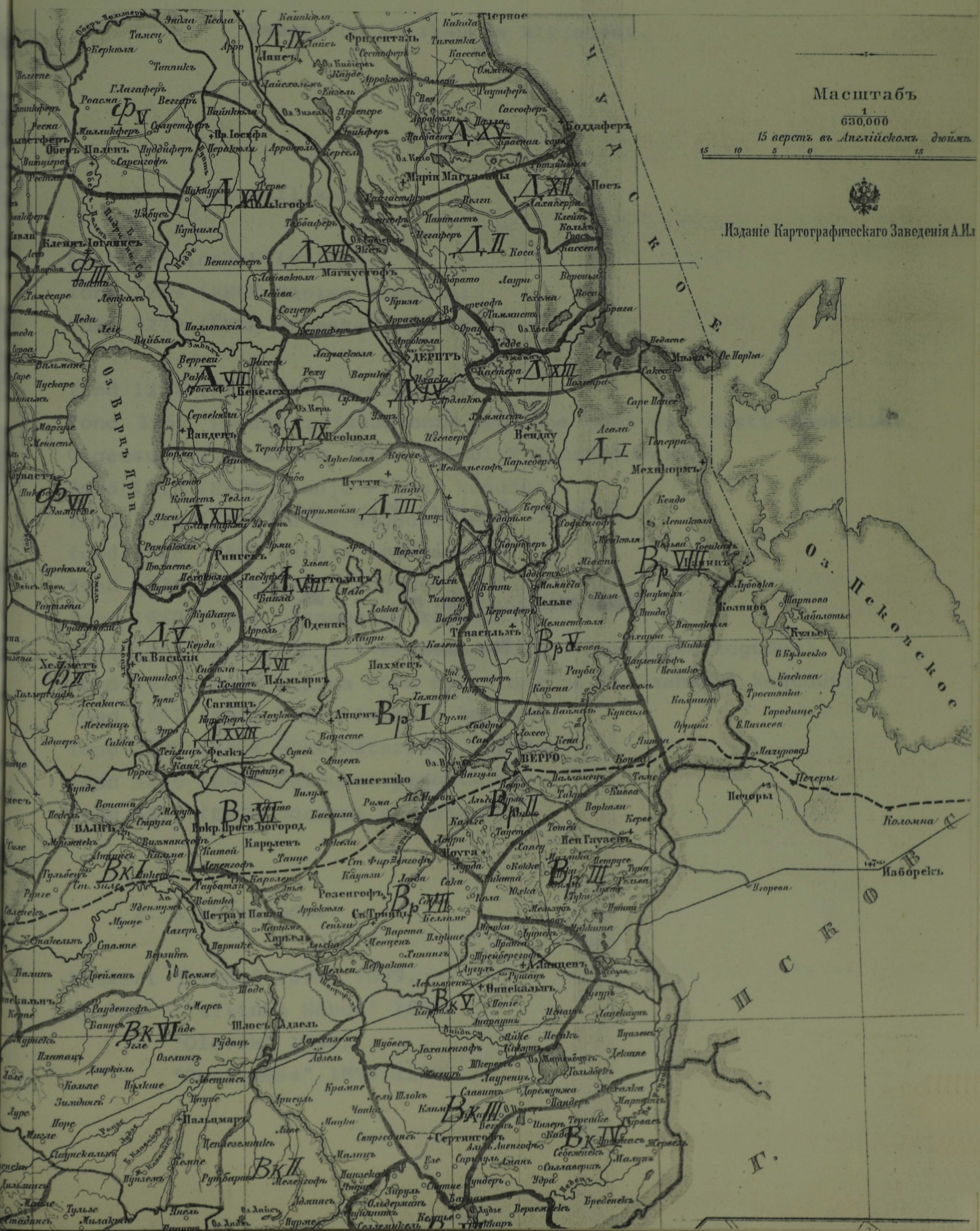
Tabel 17.

LOPET by RAHVUS

LOPET	Count Row Pct Col Pct Tot Pct	RAHVUS		Row Total
		vene 1	muu 2	
1830-39	3	3 100.0 6.8 5.1		3 5.1
1840-49	4	17 100.0 38.6 28.8		17 28.8
1850-59	5	3 100.0 6.8 5.1		3 5.1
1860-69	6	3 75.0 6.8 5.1	1 25.0 6.7 1.7	4 6.8
1870-79	7	8 66.7 18.2 13.6	4 33.3 26.7 6.8	12 20.3
1880-89	8	7 77.8 15.9 11.9	2 22.2 13.3 3.4	9 15.3
1890-99	9	2 25.0 4.5 3.4	6 75.0 40.0 10.2	8 13.6
1900-10	10	1 33.3 2.3 1.7	2 66.7 13.3 3.4	3 5.1
Column Total		44 74.6	15 25.4	59 100.0

Lisa 4.

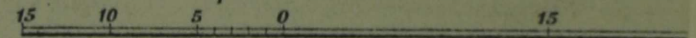
Praostkonna kaart.

Масштабъ

1
630,000

15 верстъ въ Англійскомъ дюймѣ.

Изданіе Картографическаго Заведенія А.И.

3. Publitseeritud allikad.

Clay Sakovist "Põhikõne" 1890.

Kasutatud allikad ja kirjandus.

4. Erialase kirjandus.

1. Arhiiviallikad.

Rindo M. Ap. õigeusu Päpina kogudus 1752-1937. Tartu, 1937.

Eesti Ajalooarhiiv (EAA):

fond 1269 (EELK Rāpina kogudus)

fond 1270 (EELK Urvaste kogudus) Ed. Tallinn, 1991.

Kõpp Joh. Usutunnistustunnused Liivimaa ja Eestis 19.

fond 1297 (EELK Karula kogudus)

fond 1655 (Eesti piiskopkonna Ajutine Nõukogu, Eesti Apostliku
Õigeusu Kiriku Sinod, Riia Vaimulik Konsistoorium)

fond 1917 (EAÓK Haanja-Plaani kogudus)

fond 1925 (EAÓK Kaika kogudus)

fond 1928 (EAÓK Karula kogudus)

fond 1938 (EAÓK Kāhri kogudus)

fond 1940 (EAÓK Laanemetsa kogudus)

fond 1969 (EAÓK Mõniste-Ristiku Ristija Johannese kogudus)

fond 1971 (EAÓK Rāpina Pūha Sakariase ja Eliisabethi kogudus)

fond 1992 (EAÓK Valka Isodori kogudus)

fond 1997 (EAÓK Võru Katariina kogudus) Otepää usupõlv. T.I

fond 5256 (EAÓK Pärnumaa praostkond)

fond 5271 (EAÓK Võrumaa praostkond) .

2. Ajakirjandus.

5. Ülevaatekirjandus ja teatantõed.

Ajakiri "Linda" 1894, 1899. pedagoogilise, talumajandusliku ja ajaloolise

Ajaleht "Tallinna Sõber" 1895.

"Olevik" 1898.

"Postimees" 1896, 1898.

Eesti...V Valgamaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Tartu, 1932.

3. Publitseeritud allikad.

Слов законов краенданных. Спб., 1900.

И. А. Бурцов). Т. VIII. Спб., 1934.

4. Erialane kirjandus.

Hindo N. Ap. õigeusu Rāpina kogudus 1752-1937. Tartu, 1937.

Kruus H. Talurahva käärimine Lõuna-Eestis 19. sajandi 40. aastail. Tartu, 1930.

Kópp Joh. Mālestuste radadel. 3. Kd. Tallinn, 1991.

Kópp Joh. Usutunnistuslised liikumised Liivi- ja Eestimaal 19. aastasajal. Tartu, 1905.

Leismann N. Õigeusu ajalugu Baltimaal uuemal ajal. Riia, 1907.

Sild O. Eesti kirikulugu. Tartu, 1938.

Алексий (Ридмир), митрополит. Очерки по истории православия в Эстонии. 1984 (Sine loco).

Белаш И. Судьбы православия в Прибалтийском крае. Спб., 1901.

Нецаев П. И. Практическое руководство для священнослужителей или систематическое изложение полного круга их обязанностей и прав. Спб., 1912.

Отзейский вопрос и православие (Sine loco et anno).

Прибалтийский край под русской властью. Рига, 1910.

Русская православная церковь. Очерки истории. Т. I Москва, 1988.

5. Ülevaatekirjandus ja teatmeteosed.

Eesti...V Valgamaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Tartu, 1932.

Eesti...II Võrumaa. Maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Tartu, 1926.

Энциклопедический словарь (издатели Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефронь). Т. VIII. СПб., 1891.